

3177

సమీక్ష

జ్ఞాతయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

సంపాదకుడు: విద్వాన్ బుల్లసు సతారామశాస్త్రి.

సంపుట 5

1 11 1981

సంచిక 1

—* ఈ సంచికలో *

1) ఎలెగియము	1	18) కవి కావ్యము	25
2) విదూషకపాత్ర - స్వరూపకవ్యాసాలు	2	19) కాంక్షి (పద్య)	27
3) వాణి (పద్య)	5	20) గక్కాంబ పరిత్రము -	28
4) భూమిక - పద్మవిదా పీఠిక	6	సుము, రాజ్యాంగ వ్యవస్థ	30
5) కారణం క్రతు (పద్య)	8	21) భవ్యశుభర స్మరణాచారము - హరిభట్టు	33
6) బ్రతుకు ఆకుకు (క క)	9	22) ఆక రాంబలి (య)	34
7) కృష్ణకవ్యము - కళ సమాలోచన	9	23) పం పరిచయం	36
8) తెలుగు విద్య (పద్య)	11	24) శేషము రి శకాంతుడు	38
9) సాహిత్యకావ్యము చంపకమాలా సారాంశాలు	11	25) సమాలోచన కవుల సంపుటము కవల	39
10) దీప మిలల వాగ్వికర (క క)	13	అకారాగి పట్టిక	40
11) వానపదుల అత్తాకోడళ్ళు	14	26) క జయిద్దీ గారుచర్చ	44
12) ఆస్థానకవి అభ్యుదయపు కవితా సంపుటి -	16	27) ఈపత్రికలో	47
అల్లూరి వాణిశవాలా	17	28) స్వనివయము	48
13) నిశేధనము (పద్య)	17	29) వాణిజ్య సాంస్కృతిక సమాలోచన	49
14) త్యాగయ్య, శ్రీశ్రీయ్య, అన్నమయ్యలు	18	30) గంభీరసమాలోచన	51
15) మిగిలిన - కళ పరిశీలన	21	ఎ) శ్రీ కావ్యాపరిశీలన	
16) శ్రీ అడివి కాపిరాజుగారి జీవితచరిత్ర	29	బి) సాహిత్య సుధామణి	
(1897-1932)	27	సి) సుహృత్ క్రమ 'మౌనీ' పత్రిక	
17) రాజశేఖరకవి - వారమిలాసము	27	31) దీపావళి (పద్య)	52

చలనా - చలనచిత్రములకు రూ. 12-00.

చలనా - చలనచిత్రములకు రూ. 6-00.

1, 16 నెలలలో ప్రచురించును

విక్రయ 60

చలనా - చలనచిత్రములకు రూ. 1-00

★ స మా లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

సంపాదకుడు : విద్యాన బులుసు సీతారామశాస్త్రి

Retired Telugu Lecturer, V T. J College, Rajahmundry.

● వార్షిక సంచిక ●

పారిజాతము

నందిలియ్యన పారిజాతాపహరణమున
కారదుడు పారిజాతప్రమానమును కల్గించు
చునందర్పణమున
పరిమళము చెడదు, వాడదు,
పరువము తప్పుదు పరాగభర భరితంబై
నిరతము జగదేక మనో
పారమగు నీవగుమరాజు మంబుజుడనా!

అను పద్యమును ప్రాచీయుండైన పారి
జాతము పుష్పములలోని కల్ల శ్రేష్ఠమై
నది, ఇతరపుష్పములకు దానికీని, చాల
శ్రేష్ఠతగలదు. ఇతర పుష్పములు
గొన్ని దినములకు వాసన కోల్పోవును
వాదిపోవును పరిపాకమును నూర్చు
కొనును పరాగహీనములైవిస్త
నియమలగును. పారిజాతమును మాత్రము
కాదు. దాని సౌరభ మెన్నటికి చెడదు.
అది వాదిపోదు, కొత్తజన్మను
బాడదు, అధికమైన పుష్పాదిపోతూది
జగత్తునకు నిత్యకృత్యమై యలరారును.

1) లియ్యన యాపద్యమున రసకావ్యమును
మాడ దృష్టిలో నుంచుకొని ప్రాచీనమే
ననిపించును దానికీమాడ పారిజాతమును
జూడకునట్లు లక్షణము లన్నియునుండు
నని అతడు భావించి యుండవచ్చును.
2) మహాకావ్యమిట్టి కవృత్తయ
శృంగారానంద సంభాషణమై నిత్య
నూతనమై యలరారుచుండును. ఆంధ్ర
సౌరస్థ్యమును దది యొక్క ఉదా
కావ్యము. (Classic)

సంస్కృతమున కెంతటి తైదికకావ్య
శ్రేణును కరువార రోక కావ్యమునకు

యల్పదైతన రోక కంస్కృతము
నంగు వాళ్ళకి అదికవి, అతని ర మాయ
గము అదికావ్యము కరువార భారతము,
భారాణాలు, మహాకావ్యములు శాటక
ములు రచించబడెను. దీని నన్నిటిని ఆంగ్ల
మున (Classical Literature)
ప్రాచీనవాక్య వ్యాఖ్య మనిశ్చోక్తి
దురు అది పరువము తప్పుక యెన్నియొద్దు
చదివినను విసువుకల్పించక సౌరస్థ్య రసి
కుల నంతోమనండుములను చూచియు
చుండును అందు కందలి ప్రాచీనతయే
కాక భవ్యగుణులపదయు కారము

ఆంగ్లమున classic అను పదము
యొక న్యుజనమైన నర్థగలపదకలది,
ప్రమాణ భూతమైనది, ప్రభువుశ్రేణికి
చెందినది, ప్రాచీనమైన గ్రీకు, లాటిను
కళాసంస్కృతి సౌరస్థ్యములకు సంబం
ధించినది, ప్రాథమికమైన శైలిలో వ్రాయబడి
నది, మహాకావ్య లక్షణాలంకృతమైనది.
అను అర్థములు కలవు. మైని పేర్కొన
బడిన సంస్కృతరామాయణ భారతా
దులన్నిటియందు లక్షణములు కనపిం
చును అవి అవాద్యము మన్వంతకాల
మును పూజనీయమై కవివండితుల గౌర
వాదరములను పొందుచుండును

ఆంధ్రమున నన్నయూది మహాకవులు
రచించిన గ్రంథములన్నియు classics
అను నామమునకు కలియుండును. అవి
భాషయందును, భావములందును, ప్రాధిమ
యందును సాటిలేనిది యలరారు చుం

— ౧) దాక్షుని నివాకర్ణ తెలకటావధాని

దును. లియ్యన పారిజాతమునకు చెప్పిన
గుణములన్నియు వానియందు గోచరిం
చును. వానియందలి భావసౌరభ మెప్పు
టిని తగ్గుదు, వాని ప్రాతరసములేదు.
అని 'పురావసరములు,' వాని యందలి
అర్థగౌరవ మనితర సామాన్యమై సర్వాం
శ్రేణు మనోహరమై యుండును.

ఇటీవల కొందఱు యువకులకు
ప్రాచీన మహాకావ్యములపై గౌరవము
నన్నగిట్లుటయే కాక తైముఖ్యము మాడ
కానిపించుచున్నది. నవ్యత ప్రీతికరము,
సంతోషదానము కావచ్చును. కాని
ఉదాత్తత నిరసించకగడకాదు. దానిని
నిరసించుట అశ్రీతి నూచించును.
ప్రాచీనకావ్యములు ఆంధ్రకవితా సౌభ
మునకు పునాదు అని చెప్పదగిన పరిత
గ్రంథములు. పూర్వకపుతందఱును విద్య
కృత్తులు వారికి సంస్కృతాంధ్రములు
కరకలాములకములు. భావవర్ణ కరగము
నందును, జాతీయ పక్షప్రయోగమునకు
దును వారప్రతిమానులు భాషా పాటన
మును, వ్యక్తికరలాభునమును, తడప్ర
యోగించిర్పమును అలరఱుచుకొనుట
తైనను వానిని పరితవలెనైన ఆనకృతక
యొన్నది.

పరిమళమృ చెడక, పరువమృ తప్పుక,
వాదిపోవనండ, వ్యాసపద్య
భాషమాన యావై 'సమాలోచన'
పరితృ హృద్యమునకు పరగించాక.

2. విదూషకపాత్ర - స్వరూప స్వభావాలు

భాషాప్రభు, సాహిత్యకళామణి శ్రీ మొరం శ్రీనివాసులు ఎం. ఏ.

సంస్కృత రూపకాలలో ఉదాత్త హాస్యహామగ లేదనే అపఖ్యాతి చేకంలో ప్రబలియున్నా, కన్పించినంతలో ప్రసిద్ధి చెందిన హాస్య పాత్రలలో విదూషకుడొకడు. హాస్యం ఆయాభావాలకు సన్నివేశాలకు కాక ఆయాభావాలలో కొన్ని పాత్రలకు మాత్రం పరిమితమైన కారణంగా హాస్యపాత్ర అనవలసి వస్తోంది. విదూషకుడు, చిటుడు, కళాపరుడు, చేటుడు చేటి మొదలగు పాత్రలు హాస్య రస నిర్వహణకు పరమప్రయోజనంగా ఏర్పడినవి. వాటియందును ఆత్యంత ప్రధానము విశ్విద్యుతము ఐన పాత్ర విదూషక పాత్ర.

ఉపలభ్యమాన గీర్వాణరూపకాలలో భాసరూపకాలు ఆత్యంత ప్రాచీనా లని మిగిలినాంగీకృత విషయం ఆయాభావాలలో నైకమీ విదూషకపాత్ర కర్వంగ నుండరంగా కన్పిస్తోంది కాబట్టి సంస్కృత రూపకాల్పనలలో విదూషక పాత్రోత్పత్తి నైతం చర్చా విషయమై అత్యంతం. రూపక విశాసం వలె విదూషక విశాసం కూడా ఉపహంబ బడవలసి వడే. కానీ నాటక విశాస విషయంలో లభించినన్ని ఆధారాలు ఇందు లభింపవు చావులూలే నాటకాలకు మూల మనే అభిప్రాయాన్ని అంగీకరించికే అందు కని పించేగంభోలిగాడు, తేలికాము మొదలగు పాత్రలు విదూషకపాత్ర మాలికాలన కలిగినవస్తుంది. కానీ అది యధార్థం కాక పోవచ్చు. విదూషకపాత్రలోని ఉదాత్తత ఆపాత్రలోకన్పింపదు. తేజవం విదూషక పాత్రనే ఆధారం చేసికొని నాటకాలు, మత ప్రాంతిక గావీర్పడినవనే వాదాన్ని ఒత్తుకొంటే ఆ 'మహాత్రకము' నందలి బ్రాహ్మణ వటుచే విదూషకరూపాన్ని

స్వీకరించాడనవలసి వస్తుంది. కానీ మత పరమైన నాటకాల్పన వాదమే నిరాధారమని తిరస్కరింపబడినది కదా. గ్రీకుప్రభావం వల్లనే గీర్వాణ రూపకాల్పన అని ఆంగీకరించి కేవలం Tragedy (ట్రాజెడీ) లోని కోరిన కాపెడీలోని కోర్టుఫూల్ (Court-fool) ను, ప్రాచ్యులు విదూషకుడుగా మలచుకొన్నారనవలసి వస్తుంది కానీ గ్రీకు ప్రభావ వాదంకూడా విమర్శకాంగీకృతం కాదు ఇది (Stereotype-character) మూలపోసిన పాత్ర. కాబట్టి దీని ఉత్పత్తి విషయమై ఆలోచింప వలసి వస్తోంది.

భాసుడు ప్రతిష్ఠా యోగంధరాయణంలో తృతీయాంకంలో దిండికడనే బ్రాహ్మణ వటువు వేదంబోలెడి మారు వేదం-విదూషకుని ప్రవేశ పెడతాడు. మహావేనుడు బంధించిన ఉదయనుని విడిపించేందుకు పన్నిన పుష్పవానలో విదూషకుడు కూడా ఒక పాత్రధారి. ఒక గుంభ చారి అతని వేదమే దిండిక బ్రాహ్మణ వటువేదం. కానీ అతడి ప్రపరైన మామూలు విదూషకుని ప్రవర్తన వలెనే తిండిపోతుడనం మొదలగు లక్షణాలతో కన్పిస్తుంది. అతడు మారుతేనం లోని వ్యక్తి కాబట్టి అలక్షణాలు దిండిక బ్రాహ్మణ వటు లక్షణాలే అనవలసి వస్తుంది అనగా ఆనాటి సమాజంలో 'దిండిక' బ్రాహ్మణ వటువులు హాస్యాస్పదులుగా ప్రకృత విదూషక లక్షణాలలోని మాలికలకు మాత్రం ఆశ్రయించి యుండేవారేమో. వారిని బట్టి భాసుడు విదూషక పాత్రను తీర్చి యుండవచ్చు. ఇది చిన్న ఉపమానాత్రం తగినంతగా ఆధారాలు ఏర్పడకుండా లభించుట లేదు గదా!

అలంకార కాస్తాగ్రహారం విదూషకుడు నాయక సహాయకలలో ఒకడు. వీరమర్దయ్య, చిటుడు, చేటుడు విదూషకుడు, నాయక సహాయకులు. కాని భవంజయుడు దశరూపకంలో చేటుని పరిహరించి, ముగ్గురుని మోత్రమే చేర్చొన్నాడు అయితే ఏ అలంకారికుడును విదూషకుని నాయక సహాయకుల జాబితా నుండి తొలగించలేదు. ఈ నాయక సహకర్తలలో విదూషకునకున్న ప్రాధాన్యం ఇతరులకు లేదు. మిగిలిన ముగ్గురిలో ఎవ్వరునూ నాయకునికీ వర్తనచిత్రితా అంత రంగక విత్తులు కాలేదు. ఒక్క విదూషకుడికే అధునక దక్కింది. భరతుని అభిప్రాయానుసారం ఇతడు విత్తుడు. విత్తుడే కాక —

నామనో కన్యకా వధో
ద్వితీయో వికృతాననః॥
ఖల్వాటః సింగళాక్ష్య
మధిమో విదూషకః॥ 1
అని విదూషకుని ఆకారాన్ని వర్ణించాడు. పై కర్తవ్యం బట్టి ఆలోచించినచో విదూషకుడు సభకు దృష్టితోనే నవ్వు తెప్పించే వాడుగా ఉండవలసిని భరతుని అభిప్రాయంగా కన్పిస్తుంది. భరతుడు, తర్వాతభాగ్యత అభినవభూ ఇద్దరూ ఆచార్యాని కంతో ప్రాధ్యా మిద్విక వారే. ఆ ప్రాధ్యావ్యవస్థకమే పై లక్షణంలో మనలను అలగ్నమి, అతని ఆకారం అది అయితే భాగ్యత ఇది.
వికృతాంగ వధో వస్తే
స్వస్థ కానీ విదూషకః॥ 2
పై ఆచార్య కాగ్యతలను పరిశీలిస్తే అంగీకార, వధో వికార, వేద వికారలతో హాస్యము నుత్పాదించు కేవల వాడే విదూషకుడే దీని స్పష్టమవుతోంది. సింగ భూపాలుడే విదూషకలక్షణాలను పరిశీలించిని నాయక సహాయక సాహచర్య లక్షణాలలో వివరించాడు. వాని ననుసరించి విదూషకుడు చేకరాల-ములను తెలిసినవాడు, భాషామధుర్యం కలవాడు, వివగ్రుడు, ప్రాశస్త్యక మో

విదూషక ప్రజాకం ప్రస్తావన యింటే
నియంతగా కన్పించవలె నని భరతుడు

అభిప్రాయపడినట్లు ఆధారాలున్నాయి. 'మృత్యుంజయ హస్త్య ప్రధాన మైన కావ్య విశేష ముపస్తావించి' 12 నాటక ప్రదర్శన మారంభింపవలెనని ఆశని అభిప్రాయం. అంతేకాక ప్రస్తావనలో ముందుగా విదూషక హాస్యాన్నే కల్పించాలని ప్రతిపాదించాడు.

విదూషక స్వేదనం

మూత్రధార స్వీకారవహము.

అసంబద్ధ కథాప్రామాణం

కర్తవ్య క్లిష్టభవనం తిరగ ॥ 13

ఇట్లు విదూషక దశసంబద్ధ ప్రలాపాలు పలుకుతూ ఆపై మూత్రధారుడు కావ్య ప్రస్తావనకు చేస్తాడు. ప్రస్తావనలో ప్రత్యేచనకన్న ముందు త్రిగళాన్ని ప్రయోగించాలని, అది పారిపార్శ్వక సంజల్య, విదూషక, విదూషణ, మూత్రధార స్థాపనలతో కూడియుండా అని భరతుని వక్కాది 14 అంతేగాక నాయకుని ఇంచుకురక్షించుగా, నాయకుని సరస్వతి, విదూషకుని ఓంకారం రక్షిస్తాయని భరతుడు వివరించాడు 15 అది విదూషకుని ప్రాథమ్యాన్నే సూచిస్తోంది గదా! కనుక భరతుని అభిప్రాయంలో, ప్రస్తావన యందే నిలిచి, హాస్యాన్ని కల్పిస్తూ, ప్రేక్షకులను దర్శనోన్ములకు చేయుటయే విదూషక కర్తవ్యం. అనాటి ప్రసిద్ధ నాటక రచయితలు ఈనియే మాన్పి పాటించినట్లు చాఖులాలు లేవు అక్కడ కూడ భగవదాశీయాది ప్రహసనాల్లో ఈ పద్ధతి దృగ్గోచరమవుతోంది.

విదూషకభావ్యతలో విశ్రాంతిజనకత్వం ప్రధానమైనది అది హాస్యంవ్వారా 'Comic episodes or interludes, usually in tragedy, are aimed to relieve the tension and lighten the tragic element by contrast. They are or should be an essential and integral

Part of the whole work' 16

అని cuddon అభిప్రాయం. సంస్కృతంలో బ్రాహ్మణీ అని వ్రేలితీయవలసిన రూపకాలు లేకపోయినా బ్రాహ్మణీ దగ్గరగా ఉన్నవీ, ఆ ఛాయలు కల్పించి చాలాకన్నీప్తాయి అయితే విషాదాత్మకత అన్నంతవరకే వాటికి ప్రాధాన్యం కృంగార ప్రధాన రూపకాలలో వైతం విసలంభకృంగార ప్రాధాన్యం ఆత్మాహతం గదా! అదే ఆ రూపకాలలో విషాదాత్మకత అంతేగాక మృచ్ఛకటికను చాటుచున్న మరణంగో నాటకాన్ని ముగించితే బ్రాహ్మణీయే. ఉత్తరరామచరమ, కుందమాలా, ప్రతిమా, తాపసనర్మిరాజను మొదలగు రూపకాలు విషాదపు పాళ్ళు ఎక్కువగా కలిగినవి అయితే భారతీయ విమర్శకులు సుమారుగా విషాదాత్మకా అని భావించిన ఉత్తరరామచరితము, ప్రతిమా రూపకాలలో విదూషక ప్రవేశమే లేదు కాని అట్టి విషాదాత్మక రూపకాలే అయిన కుందమాలా, తాపసనర్మిరాజను నాటకాలలో విదూషక ప్రాత్ర దృగ్గోచరమవుతుంది. కనుక పాండ్రమైన కరుణలో

Comic relief క రద్దానరా విదూషక ప్రాత్రకు సంస్కృతరూపకకర్తలు సావాన్ని కల్పించక పోయినా, ఓపాటి కరుణలో విసలంభ కృంగారంలో విదూషక ప్రాధాన్యాన్ని కాదనలేదు మృచ్ఛకటికలోని మైత్రేయుని, కృష్ణవాసవ దత్తంగుని వసంతకుమారు, ఆగ్నివాసవ దత్తంగుని మాధవ్యుడు అరితిగా సావాన్ని పొంద గూహరించినవారే. తాపసనర్మిరాజనులోని వసంతకుమారు, మూలవిగాన్ని మిత్రంగుని మూలనకుమ కత్తికి మించి కార్మకారాన్ని వహించినవారే అందుకే అనాటకాలలో ప్రథమాంకం ముగియగానే విదూషకుని ఏకాంతి (Solo-loquy) లో ద్వితీయాంకం ప్రారంభమౌతుంది. అది విశేషం Comic relief వృద్ధిలో చేయుచినదే

నాయక భేదాల నమనంది విదూషక భేదాలను వైతం అలంకారికముగా వ్రాయాలి. భీష్మద్రోహ, భీరతిరత, భీష్మదాత్ర, భీరకాంతుల క్రమంగా లింగి, ద్వితీయ, రాజశేఖరి, కిష్కంధ విదూషకులుగా వుంటారు. అనగా విదూషకుడు ఒకే వృత్తిలోనే కలవాడుగా కాక అనేక రూపాలు ధరించి వుంటాడు. తన నాయకుని స్వభావ మెట్టిదో దాని కనుగుణమైన స్వభావాన్ని ఆశ్రయించి హాస్య వృద్ధి చేయాలిగా వుంటాడు, అయితే అనేక నాటకాలలో ఈ విధానాన్ని అనుసరించి ప్రాత్ర స్వీకారం జరిగినా వృత్తిత్వ పోషణలో గణనీయితి మాత్రమే కన్పిస్తుంది. దాని కారణం కవులే కాని విదూషకుడు కాదు. తాపసనర్మిరాజంలో మాత్రం ఇది చక్కగా కన్పిస్తుంది. ఉదాహరణకు తాపసత్వాన్ని స్వీకరించి నత్తుడు విదూషకుడును తాపసత్వాన్ని స్వీకరిస్తాడు అది కృష్ణభావానుగుణం. ఆ భీరకాంతుల కిష్కంధ తగినవాడు. అయితే ఇతని లక్ష్యం హాస్యవృద్ధియే కాబట్టి అతాపసత్వ స్వీకారంలోనూనా తత్వాన్ని ప్రకటిస్తాడు నాయక స్వభావానుగుణమైన హాస్యపోషణ చేయుట ఇట్టి భరతుడే భేదాలనే దివ్య, వృష, అమాత్య, బ్రాహ్మణులకు, క్రమంగా లింగి, ద్వితీయ, రాజశేఖరి విదూషకులని ఉన్నదించాడు. 17 కారిదా తనయని భావప్రకారం వీరి లక్ష్యకాలను సుస్పష్టంగా తెలియజేస్తుంది.

దేశకల విదూషకుడు సత్యవాది, త్రికాల వేది కృత్యాత్మక విశేషకర్త, సాహసోపా వికారదుడు. యథార్థదత్తి ముందుకు, పరిహాస కలుదునై వుంటాడు. వ్యసనిదూషకుడు అగ్రావ్య పరిహాస కలుడు, కాంత కనకాలలో నిష్కల బుద్ధిలో ప్రకర్తించువాడు, మహిషి పరిజనాల అభిమానానికి పాత్రుడు, అంతే తులలో స్వేచ్ఛాచారి, ఈర్ష్యాకురు,

కవచానియు వుంటాడు. అంతేనాక నాయక నైపుణ్యము వున్నవానివలె అమెను అనునయింప గలవాడై ఉంటాడు. అనుభవము విదూషణము అట్టి రెండువిధముల కలవాడు. దంపతుల అపరాధాన్ని ప్రకటించే పరిచయవచనములై ఉంటాడు భక్త్యభివ్యక్తియు వ్రాయుడు, దోషకదృష్ట్యు, పరిశీలన వచనములైనై ఉంటాడు ఇక ప్రామాణ్య వచనముల విదూషణము కలుగును, విరూప నేషధారి, విరూపాంగ విరూపకదనము గలవాడు, విరూపాభినయ పరిచయాల కలవాడై వుంటాడు. 17

పాశ్చాత్యరూపకాలలోని Buffon లేక Courtfool లలో విదూషణమున కొంత పోలిక కనిపిస్తుంది అయినా పీఠస్థి స్వభావాల్లో కొంత భేదం కనిపిస్తుంది. పాశ్చాత్య రూపకాలలో 'బుఫాన్' కేవలం కథనమరంగానిని విహస్యపరచు చేయటమే అత్యుద్దేశముగా ఉన్నప్పుడు, కాని విదూషణము నాయకుల కర్తవ్యంక సన్నిహితులైనై వుండి నాటకాని కొకసముగతినైతే వచ్చేదుకే సహకరిస్తాడు విదూషక అక్షరాల లోని ఏకదేశమే Buffon, court fool లలో కనిపిస్తుంది ఇట్లు నాయకుని మాత్రమే గాక సంస్కృత రూపక పాదాత్మ్యానికే హాస్యస్పృహ ద్వారా పూరకము, పోషకము అయిన పాత్ర విదూషక పాత్ర

అభిప్రాయము

1. నాట్యకాండము 24 అ 19-20 వల్ల.
2. రసార్ణవ సుధాకర: రంజనోద్దామ.
3. దేశభాషాభిలాషి భాషా మధుర్యం చ విదగ్ధతా (ప్రాశ్నానానే వకలతా యోగోక్త కథనం కథా)

విరూప మంత్రకేత్యావ్యాస సహాయానాంగుణా మతా: 11

రసార్ణవ సుధాకర: రంజనోద్దామ 92-98

4 కర్మకర్తృత్వ భాషాదైన్య: 11

హాస్యకర: కలహరతి విదూషక సాన్నిధ్యకర్మజ్ఞు: 11

5 Commentary on Vikramorvaseeya by M R. Kale P 27

7 Encyclopadia Britanica Vol. IV P 961.

7 అభిజాన శాకంతలము, ద్వితీయాంక 1 చివరి ప్లోకము.

8. నాట్య నేడము పుట 201

9. నాట్య నేడము పుట 215

10 రసార్ణవ సుధాకర: భావోద్దామ 884 వల్ల

11. భావతీయ పాదాత్మ్యకాండలో పుట 1178

12 నాట్య నేడము పుట 121

18 నాట్య నేడము పుట 182.

14. పాతి పాశ్చాత్య సంజ్ఞా: విదూషక విదూషిత: 11 పాత నూత్ర ధారణ త్రిగతం గం ప్రయజ్ఞుతే 11 నాట్య నేడము పుట 182.

15. నాయకం రక్షతంద్రము నాయకాంకు సరస్వతీ 11 విదూషక ముఖోపకారం: తేజస్వ ప్రస్థితీర్వర: 11 నాట్య నేడము పుట 21.

16. Dictionary of literary terms. PP 137-38

17 భావ క్రమా: పుట 281.

•••

3. వాచీ!

- ప్రాచీనమయ్య పదిమి, ఎం ఏ.

• దేవీ! నీవనగుంధనార్ధకమధా దివ్యామృతానంద ధారావాహిన్యే జుగోష్ణ తానిభక సంక్రాంతార్థే నీత్యార్థే తోవిజ్ఞాన ఫలంబునియగడతే దోగ్ధ్యత్వముం పొంద నా కైవాడోడుగ నిలబడతా కొలిచెదన్ కైకోడు నర్పించుచున్.' • నేనుసాించిన భావరూపమెటులో నిజానమై యుండెనో నాచీ! లాలితపాపిణీ! ప్రియతమా! తాత్కాలికభాగ్యశ్రీ! కానంగాలకు మంచినూరమును నా క్షౌమర్య ముప్పురగా ఈనా తాపయనార్థే రసధుని యీదేర్పర కేళికంకా' • భాయూ రూపము భావచిత్రము మన ప్రియాన్ని సంభాళిమై మాయామోహితులైతే నే కన్ను కదిలా చూచా! మురాలింపలే! నితూకారధన్ కలకా కెడవు స్వీచార భావంబులన్ హాయిం గొన్నయను, పుస్తకాలజునల! యిల్లింతు నర్థంబులై. • మోసకమాత్రుడవ్ మనము మోసక వాడవ్ కాని భావనా కాననమంతు కన్పిరిని కానకపాయితి ధ్యేయమార్గమున్ పూనిక యెంతయున్న నను భావక పీఠ తల్పించువర్ధమే, మామమిడి పల్లెతర మా రససార సుధామదగ్ధతీ! • మనము విప్పిచెప్ప మోటలు కరదన మనకులాల వంట మనమంద మనములొని మోట మోటలలో మోట మోటలంద చెప్ప మనమనిప్పి. • దీని! కారణంబుగని తీరని మానసనాంధ్రతన్ వచో మందిర దివ్యతీతనము ముద్దక మందన పొంది మా స్తయర్ నాచీ! త్రాచునీయ అని కార్యమహార్య మహావిలాసశో భానిల నేత్యయనన భావమలన్ వినిపింప భూతదత్' •

4. భూమిక - నవ్యకవిత్వాదీవిక

డా. సి. నారాయణరెడ్డిగారి రచన - సమీక్ష.

- సాహిత్యకవిక బ్రాహ్మిని రామం.

నవ్యసాహిత్యనీమగ్న అగ్రశ్రేణికి సంబంధించిన కావ్యం దాట్లరీ నీ నారాయణరెడ్డిగారి భూమిక ప్రతిభాభివ్యక్తిలక్షణం రెండింటినీ, అనూహ్యమైనాభావంతో ప్రజ్వలించిన మహామేధావు స్త్రీలలో ఆవిర్భవించిన కవిత్వాభివ్యక్తి మే యానవ్యకావ్యం, పద్దెనిమిదివందలలో ప్రపంచీకరణ కావ్యమైన మనవది, యీ భూమిక భూమిక నిర్మిస్తున్న ఒక యితివృత్తాన్ని భూమికా తీరుతో వందా, ప్రృథ్వీ, చైతన్యాన్ని చాత్రమే భూమికలుగా, గ్రహించి శ్రీ రెడ్డిగారు కావ్యరసానుభూతిని కలుగజేసే మనవతలోపుంలే మహిమను ఎల్లా తెలియజేయ. అందుచేతనే కావాలి 'అవనిష్ట' యాగిరికి, ఆవిహిని పరిణామ స్వీకరి, ఆ చైతన్యమే ఆస్తిరి యాకృతికి, అది భూమిక పరిణామ సంస్కృతికి, అని సులలిత సంస్కృతికి ఆసక్తి మైన మనవులతో నీరు యీ కావ్యాన్ని అంటితం చేశారు.

అంతేకాదు 'పంచభూతములను ప్రదిసి లించానని, కందించే వృత్త్యులతలపంచా లని, ప్రగమించే మనిషిని కృతయోగ్ర' అని, అగువించని శక్తిపై మనిషి చేసే కండయాత్ర యేదిగా పరిణమిస్తున్నది శ్రీ రెడ్డిగారు స్థూలమూలకావ్యం గా వివరిస్తూ

సూర్యోదయమున గుట్టుపెట్టి, పర్వతాల నిద్రలేచిన ప్రాథమిక శిశువారి తలమంది ఆధునికయుగంవరకు గల పరిణామాలను, మానవతలోని విశిష్టతను కవిత్వాద్వైతంలో నిరూపించేయ. వైఖంటులంగా భూమిక అనేపదానికి ఏ అర్థమున్నప్పటికీ, 'భూమిక' అనేపదాన్ని 'ఆధారం' లేక

'కారణం' అనే అర్థంలోనే శ్రీ రెడ్డి గారు ఈ కావ్యంలో ప్రయోగించారు 'మట్టుకు భూమిక అని మనసుకు భూమిక ఉంది ఈవిధంగానే ఆభివ్యక్తి భూమిక చైతన్యం గల ఆ చైతన్య స్రవంతి సృష్టించి నుంచి యేదిగా భూమికమించిందో వీరు కమనీయంగా కావ్యరూపంలో ప్రదర్శించే ఒక క్రతువు విశా మయమైన నీలిచెలుగు నీల్సిన యువ కవితను ప్రస్తుతిస్తూ

అత్యధర్మమ మంగళంగా
అగ్నియందర తోజ్జ్వలంగా
పల్లవించి ప్రభువు కవితయై
ప్రకృతిపరిణమ మాతృభాష

'వృద్ధయాయులో ఉచ్ఛస్థించిన 1) ఇదాతం క్రతువుకొనించి, యుక్తలేన గిగి పాదమ, వాక్కులై మన్వంతరాలకు అందపాగాను బ్రేగంగా అక్షర పరిభాష్యులంగా 1] అని యాకవిగారు మన్వంతరాలకు బ్రేగంగా వచ్చిన కేదకాశిని ప్రకంపించే కేదవాక్కులకు స్వర్ణ దిన తరువాత, కావ్యగర్భంగా ప్రవేశించి, రామకథకు వీరు మానవతాపరంగా ఎంత చక్కని వ్యాఖ్య నిచ్చేరో చూడండి.

'మౌనిమద స్థితి'ను చిత్తయగా అనిపామని ప్రాణమే చిత్తయగా అనివాచకా అని కాదు అదికాదు రామకథ కేవలమనోధిగత కాదు మౌనిమే మానవసాహిత్యంపై మని మానవోత్తమతామసేతనిరూప 'మని'

మహాభారతాన్ని, దానికి వృద్ధయ మని చెప్పడమే 'శిశు' మధురమనోజ్ఞ కవిత్వామలలో అల్పించి, యామన

కావ్యామలీ గల మానవతను నింపడంలోనూ చేసేరు. 'భూమిని అనువాది, ప్రాణ' మైన మేధావి ఎన్నడంతదీని ఆచారవ్యం, ఎక్కడ గేర్లినదో ఆసావ్యం, అని తనలోతాను శంకించుకుని,

"మత్స్యమిటి, మానమిటి
గిడలేమిటి, కరులేమిటి,
అన్నీ కవిత్వాలని
అంగలే, మహాంశువులే"
అని సమూహానం చెప్పవచ్చును కావ్యవిశాసువు

'సత్యానికి సాందర్భం
బంధించిన ఆ ఘనత
మందరతల కుర్చుకరత
నందించిన ఆ గురుత
ఆ ఉపమాంకరణత
ఆ కవిత్వానికి ప్రభుత
అక్షరరశికా స్వాద్యం
ఆ గామయూగారాధ్యం'

అని వీరు కావ్యానుభవంబలీ భుగించేరు. 'ఉచ్ఛస్థించులైవా కవిస్త్వాని కాదని, కవితచే కొనలే' రని నిరూపించిన పోతన కవితకు, నీరాసనయిస్తున్నా

'అతని ప్రతిపద్య మొకటిగంట
ఆమ్రాగిపోయె ప్రతి తెలుగింట
ఏనాల్కాకానా ఏయింది?
ఇందు గల దెందులే దని అంది'

అని ఎల్లా గ్రహించి,

'తెలుగుకంటే తీసిపెట్టండి' అని ప్రశ్నించుకొని, తెలుపవాకే అది కాని పుక్కిలిది' అని సమూహానం చెప్పవచ్చు న్నాదు మేమును గురించి ప్రస్తావిస్తూ శ్రీ రెడ్డిగారు

ఎడదారకను అట తెలి

అడ సది నీకొలది

దానికేది అందటి భర

తమ్ము పట్టితివో'

అనినది,

చాటులేని ఆవరణకల్పం
చాటివది నిరావృతకల్పం
మాతరాని అందుకే అభి
మానకవివేద

అని, ఆయోగిత్వం వల్ల హృదయభార్య
కంగా స్థురించి ఒక్కసారి నవయుగం
లోని గంతులేనది. రెండు ఖండంనుంచి
వచ్చి భూమి కాత్తలంతలు త్రొక్కింది.
వనీకావేదిమాంకరీ?
నేడే ఉత్తరీ వనకరీ?
గతని శంకించి, 'ఒక కుండరసంపుండక,
ఒక విప్లవపరికల్పన, అని క్రమాంతర
రంతో సమాధానం చెప్పబడ్డాయి. అని
కవిత్వార్థ భూమి, అని విశ్వాత్మక
వాచిక' అని కవిత్వార్థమై మహా
మన నిర్వచించేడు. ప్రాచీనకాలంలో
కీరాడుచేసిన పక్షివధ ఏదిధంగా కవి
తన భూమి అయిందో, 'నిరసరాధు
లుకంబారెక్కడుంటే, సర్వంసంకల్ప
లోన నలుగురుంటే, కాంతం లోహాంటుల
మూలుకుంటే, పక్షివధను చూసినప్పుడు
రూపిలైన కావలిత వంటిది, మరీమరీ
ఆదర్శమూ వుంటుందని, సంతకల్పంలో
నవసృందంపుడుతుందని, కవనమార్గం
లో వీరు నూచించేరు. అప్పుడు కవిత ఒక
గచ్చువన్నీ కీలిగా విస్ఫులిస్తుంది
అంతేకాదు,

'మతమాధ్యం తక్కువలో
కుతుల నిలవ కూచినపుడు
అలుకాంబుల పిడికల్లో
అల్లరావని నదిమిసత్తుడు
శ్రమజీవులు మేధావులు సంఘటించి
పొగించే గమనంలో
కాంతి ప్రేమసముద్రంలో
మానవతావాది కవిత
మహోద్యమమృగం
వుండని మీరు ఎలుగై చాటేరు.
ఏకవచనాని, అనేకవచనాని మీరు
భగవత్పూజ అధ్యాన్ని కల్పించేరు.

మహాత్మరక్ష గల మేధానిని అనేక
లను కూడ దీని మహోద్యమాన్ని నడి
పించిన విధానం యీ గ్రంథంలో దశమ
ఖండంలో కనిపిస్తుంది.

'మేను ప్రకృతిగ, ప్రకృతిమేనుగ
నిలిచిపోతే ఏకవచనం, శబ్దలన్ని ప్రకృ
తులన్న సంఘటిస్తే అనేక వచనం.' అని
అంటారు పెద్దీగారు 'పరితజీవుల ప్రతుకు
లను గని, పాలనల కీలకంకనుగొని, శుభ
మివరికిన మార్పు వచనం. ఒక్కటే
అది ఏకవచనం; క్రామితులలో వగచేతన
నూరిపోసిన మార్పు ఒక్కటే ఒక్కటే
మరిమహిత విప్లవజీవులెన్నో అదిధంగానే

'ఎంతకాలం చాడ్యమని, పాధించ
వలెమి? స్వరాజ్యమని, ఒక బక్కపల్లని
ప్రాణి పల్లెను . ప్రజోధించిన గాంధీ
ఒకడే, వగప్రభుతన సమాంతంగా, పల్లె
గించగ పరుగులెత్తిన ధీమ రెండో!
ఎండలో!'

కని, విశ్వాత్మ గూఢధారిగా నిలిచి,
'భూపారమై నేను నేళ్ళలో చొచ్చు
కొని పోయినప్పుడే పచ్చగిలుకెట్లు,
రాగిల్లు పల్లవ విలాపాలు అంటాడు.
విశ్వకాంతికోసం శ్రమించే ఆకలి ఒక
స్వరనిసంగాన్ని వినుకుతాడు అది రనై
కప్రకృతుల మారగదాప్రమత్తుల,
మెరి కలుపుకట్టి, కాంతి వసంతలక్ష్మీ
చరణశంకనిధ్యలు విప్పించి, రణగుణ
ధ్వనులను మోపుతుంది. ప్రతియుగాన
ప్రగతిని నిశోధించే శక్తి ఏదోఒకటి
ఉంటుందని చెప్పి, ఉదాహరణగా

'జాతిచరను తొలగించిన
మాతృభరణి తెలిగించిన
అపార కరుణా మూర్తిని
కుశాచో కూర్చింది దొక మత మాధ్యం'
అని మీరు అంటున్నారు. అయినప్పటికీ,
ప్రగతి పథాన్ని అంకణే శక్తి చేసి
లేదు. 'కడలితరంగాలను ఏకట్ట లావ
గలుగుతాయి అని ప్రబోధించేరు.

మానవతన తలమొనికమైన, సహన
శక్తి యీ కవి అత్యంత ప్రయత్నం
మైనది. కురుమారకవిరాజులతో అసహ
నానికీ జలుగునది, మెరుగుపెట్టి, యీ
కావ్యంలో చానినీ శ్రీరెడ్డిగారు ప్రకటించేరు.
'సహనాన్ని చిల్లకాడుకూ, కాదు
లన్నీ తెంపివేస్తూ, నున్నా నుండే
ఎన్నెన్నో గమలన తత్వమన్నా యుగ
యుగాలుగ తనవునిచా వగమలెన్నో
నాటుకున్నా, నైరునిచ్చే, ధామణిమణి
సహనం అమేమం, అంటూ రీతన.
ఎదురుచెప్పి కొట్టగలిగి తమించగల
సహనం ప్రమాణం. కాబట్టి చేతవచ్చిన
చాని మానం జీవమున్నా కవసహనం అని
సహనానికీ చక్కనివ్యాఖ్యి వ్రాసారు.
సహనం ఎక్కడ తనననో నిశ్చలరా
క్రమం అక్కడ వున్నది. ఒకవిధంగా
నిశ్చల పరాక్రమం సహనానికీ భూమిక.
సహనానికీ తొలిపాతం తమనగుణం.
ఆమగుణం వలోర్తమల కాధరణం,
అందుచేతనే తమ తమనానికీ అలవా
లైన సాగ్రజీను, ఏను కిస్తు, కావ్యంలో
చక్కనిపానాన్ని కల్పించుకున్నాడు.

'ఏమి తెలుసు అల్లల కా
ఏను వయోరేగం
చించే ఆరక్తం బ్రవ
చించే ఆ సంజీవం.
పలికావ కడపానిక ఆ
కరుణాధుని
ప్రభూ! పాపకర్మల
క్షమియించు మని'
విశ్వనిజేత ఎకమ అనే ప్రకృతి సహా
ధానం యిస్తూ, 'పరధరాక్రమణమే,
పరజీవహరణమే తీర్తివునానులనుకుంటే
కీర్తిరాతని పాశవికమా అజీర్తి' అంటారు
మీరు సర్వసమతాపీకలను విస్తరించేసిన
బుద్ధుని, అకోపని కలయిన ఆదర్శాలుగా
వుంచుకున్నారు.
ప్రకృతి మానవ ప్రకృతి గలసం
బంధాన్ని మీరు, 9, 16, ఖండాలో
చక్కగా నిరూపించారు.

'జు మున్నది అది నులినది

కలసివుంటే తీరం

కనులనిండి అజలమే

తొడిగి పోలే కావ్వం'

అంటారు శ్రీరెడ్డిగారు ఈవిషయాన్నే

జుకో విధంగా చెయ్యకూ

'రసబుల్లకడ సుమీ

కృతమైన లేక

శృణవాలు పూయించును

పాశవికత శిశికి

నేర మినిమి పిరులు కుంచి

కుంచి కలించును'

భూభ్రమణాన్ని గురించికవికారితిలో
అలమత్తూ యీయన, ఒకమహాన్ని గోళా
నికీ కళలంగా విడిచియివ మునింగాన్ని
ముగ్ధిఅపూర్వక మందుకనే చల్లని
ముమూరంతో జరుగుతుంది నా భ్రమం
అని వక్కాణించి

'ఒకటి కదిలేనది, ఒకటినిలిచే నేల,
యీరెండిత కాలు ఎక కృతంగా,
యెట్లవరకొచ్చె యాధరా కం' అని
వివరించాయి

'కట్టి జడములు గ్రహములు, మఱి
మట్టిమద్దలు తారలు

ఒకనియతిలో తిరుగాడగా, ఒక

అడుగు ఈనీరపోయగా

అకుల చైతన్య స్వభావుడు,

మావపుడు అయితప్పుకొందుట?

కానికాని లోక్కుంటెందుట?

అని వాపోతారు

అయినా ఆకావాచం మావపు?

అలాప్రాణం గవక, అదిలేనిది, బ్రతు

కేమిటి? వరకప్రాణం అని తవకతాడు

సమాధానం చెప్పకుంటూ

'ఉదారతడ, గర్భితడ

ఓరిమికి, మగటిమికి

పతికా నిలిచిన సంక్రం

నా ఆశయకేంద్రం

అని ఉద్ఘోషించేడు శ్రీరెడ్డిగారు.

(తరువాతి 9 పేజీలో)

5. శారదరాత్రులు

- శ్రీకవగన నరసింహస్వామి, ఎం. ఏ.

- * పావనగౌతమీ పులిన భాగములన్ శరదించు చంద్రికా
స్థావితమైన యీశుభవిభావరి దేవపురోధయో యనం
గావనిజాసనుండె యనగా నడయాడు నదెవ్వరోశగా భూ
దేవులు మామకాగ్రజగతీకవిధుర్యులు నన్నపార్థుల!
- * అతలిత సంహితాభ్యసన! అచ్చచరిత్ర జగత్ పవిత్ర! సం
తరిజపహామతత్పర! ఉదాత్తతర ప్రతిభాశిష్ట! ఆంధ్రభా
రత రిచనాధురంధర! పురాణసముచ్చయనారపారణ!
నతి లిపె నిత్యసత్యవచనా! కొనుమా! ధవళబృహన్నతీ!
- * తెలుగుపాలమ్ములోన నలుదిక్కుల లేజము నించు తల్ శరత్
విలసామెల్ల నచ్చుపడుతీరున భారతభావవీధిలో
సలలితచాక్కు లక్ ఘటన సల్పుచి జారిపైడిగంటముక
నిలుపవుతేల గ్రమ్మరను నీవది యెక్క డి పారవశ్యమో!
- * నీవు తెనుగు కబ్బమున నిల్వలుగట్టిన కొముదీర్ఘరీ
శ్రీవిసరింబు నైక కలకీతనినించిన పోటిభావుకల
త్రావిన నిండునోసిగుల దానముచేసిన స్నానమాదీనన్
లేవడి వేందబోడు లవలేకము వేయియుగాలుదాటినన్
- * అదిగో! నిర స్తనిరదివియ త్తల మధ్యమునందు చెల్లరే!
కుదురుగ యామెనీకరుడు కొవ్వొసగెన్ భవదుక్తశారదా
భృదయము నాలపించునో యపూర్వగతిన్ స్వసఖసహస్రముల్
పడపడమందు కాతుకముపైకొని మాటి! పుల్క రింపగనె.
- * శారదరాత్రులయ్యవె లన త్తరతారకహారపంక్తులుకే
త్తైరవగంధబంధుర సుఖంకరచాయువులున్ సుధాంశు కే
య్యరపరాగపాండురుచి పూరము లయ్యవె యైననుమె యె
వ్వారి! నేడు కావలయు వాగనుకాసన! తల్ సుఖాంశముల్!

6. బ్రతుకు అతుకు

- శ్రీ పి.వి.ఎల్. గుర్జురావు

తిమిరం నిండిన నింగిలో,
తార మెరిస్తే వెలుగు
గమరంలో చిక్కిన నిలో
ఆ నీలిస్తే గెలుపు
ఆ మెరిస్తే బ్రతుకు తరుకు
తరుకు బ్రతుకు అనందం చిలుకు
నిరాశ నిలిస్తే ముగియకు చిరుకు,
అందుకే,
బ్రతుకు అశకు అతుకు

(8 వ శీట తరువాయి)

ఈ వచనకలక శయ్యలకలక దగ్గరగా
వుంటుంది, ప్రాపంచియమం కొన్నిచోట్ల,
అంత్యప్రాసనియమం మరికొన్ని చోట్ల
కనపడుతుంది. శయ్యానికి దగ్గరగావుండే
వచనంతో జి యన్. విలియమ్స్ కంటి
బాటు ఆంగ్లంలో కాకలైతే పాల్టీ కంటి
నాటకాలు బ్రాహ్మి యారకమైన కవిరా
ప్రక్రియను జయప్రదంచేసేరు. తెలుగులో
మీదా శ్రీనారాయణ గడ్డిగారి చేతుల్లో
యీ నటమైన సాహిత్య ప్రక్రియ జయ
ప్రదమైన దని చెప్పవచ్చును.

విశ్వాత్మను వికసింపజేసి, మానవు
నిలో వుండే ఉపార్జగంధిర నీకాళము,
రమణీయ కావ్యరూపంలో నిరూపించే
భూమిక రసజ్ఞ శిఖరలంకరిత శిరపాపవి
ధార్మ్యం.

7. కృష్ణపక్షము - ఒక సమాలోచన

- శ్రీ వెలుదండ నిత్యానందరావు.

శ్రీ దేవులపల్లి కృష్ణకాశ్మీగారి
'కృష్ణపక్షము' నిజంగా విశిష్టమైన, ఒక
విమర్శనాత్మక, ఏకాగ్రత కరుణ ఏక
అన్నట్లు దేవులపల్లి సాహిత్య మంతయు
కరుణ రసస్ఫూర్తంగా నుండి ఆకరుణము
గానే ఒక అనందార్పి చవిచూపి చును.
ఈ భావకవిత్వము ఒక వస్తువు కాని,
కథకాని ఉండకపోవుటచేతను, కేవలం
ఆత్మకాయ కవిత్వము కావడం చేతను,
మనకు ఒకానొక అస్పష్టత అనుభూతి
సంపించును. అంతేకాని స్పష్టమైన చిత్ర
ణకు కావలయును.

కృష్ణపక్షము, కుక్కుపక్షము అనిరెండు
పక్షములు, కృష్ణపక్షము అమావాస్యం
లము, కుక్కు పక్షము పార్ణవ్యంలము
ప్రభుత్వ పక్షము చీకటిని స్వీకరించు
పక్షము వెలుగునను తెచ్చును. పాదా
రణముగా కృష్ణపక్షమును దుఃఖమునకు,
కాధకు, కుక్కుపక్షమును ముఖమునకు,
ఆనందమునకు ప్రతికలుగా కవులు భావించు
తురు తమస్సును, దుఃఖాన్ని మూచించు
కృష్ణపక్షమును ఏకవియం కవిత్వవస్తు
వుగా స్వీకరింపడు కాని కృష్ణకాశ్మీ
గారు కృష్ణపక్షమునే కావ్యలిప్యర్త
ముగా గ్రహింపట ఆ ప్రసాహిత్యాంగణ
మున నవ్యాతి నవ్యము ఇతః పూర్వము
లేనిది.

దీరు పితాపురము నేలిన మహారాజా
రావు వేంకట కుమార మహిపతి సూర్య
రావు బహుధర్ గారి ఆస్థానకవి అగుటచే
స్వామి భక్తితో వారికే కృష్ణ పక్షము
సంతరించుచున్నాడు. కృతిపతి మద్దీకించి కవి
'తరుణ కృంగార మధురమాధవుడ వీవు
కలికి పాటల కోయిల కొలము మాది
మాలిగా దొరి పాటలవలల వోడ

మృదయమేటూర్ని నీకొల కడుదుమాకు'
అంటాడు ప్రస్తుతకావ్యమున మొత్తం
52 కవితాఖండికలున్నది.

కృష్ణకాశ్మీ మిక్కిలి స్వేచ్ఛా
ప్రియుడు. భారత దేశంలో నాడు
పెల్లుబుడుతున్న స్వారంభశ్రేణువు కవి
మృదయం వీల్చుకొని ఈ విధంగా
స్వేచ్ఛాగానం చేసింది.

'తిమిర లత తారకామమములు చాల్చు
కర్కశలియను నవజీవ కళలు మేల
మ్రోకుమోక చివురు రెల్లి మురుపుమోక
జగమునిండ స్వేచ్ఛాగాన రుహలనింతు'

ఈ కవిత స్వారంభశ్రేణు భావాదాయము
నకు పూర్వమే ఎన్నో ఏళ్ళకింద విరచించిన
బడెను. గాదాంధకారము లతకు శత్రు
క్రమాలనే పూలు పూచునట్లు, కర్కశ
మైన శిలలు పైకం నవజీవ కళలవో కల
కలలకునట్లు, ఎండిపోయిన మోకలు
జీవము పోసుకొని చివురు రెల్లి మురిసి
పోవు నట్లు జగము నంతమూ స్వేచ్ఛా
గానము అను ప్రవాహముతో నిండి
చేయును నంటాడు కవి. ఇంకా

'గగనవలయ ముగ్రోగగ గంకమెల్లి
చిత్త మానంద మును మురిచికల సోల
కనుల నానంద జనితాక్రందములూర
జగమునిండ స్వేచ్ఛాగాన రుహలనింతు'
అని చాటుతాడు.

కృష్ణకాశ్మీ ఎక్కువగా ధురము
లను, లేచిట్లను ఉపమానములుగా వాడుట
లోని అంతరార్థము తానెవరికీ తన ఆత్మా
భిమానమును తాకట్టుపెట్టి లొంగిపోయే
వ్యక్తి కాదని స్పష్టపరుచుటకే మేల. ఇం
దుల కొక చిన్ననిదర్శకము కృష్ణకాశ్మీ
గారు మొదట ఒకమిషన్ స్కూల్లో
ఉపాధ్యాయుడు, నీడకు కానికీ సూం

కొట్టి పిరాపురం రాజావారి ఉన్నతపాఠశాలలో చేరాడు అనికూడ సుపదేశం దువ దానికే తిలోదకా బాసంగాను తరువాత 1932 నుండి 1941 వరకు కాకినాడ కళాశాలలో ఉద్యోగం. 1932-41 మధ్య P R కాలేజీ అధ్యాపకులుగా నియమితులై కాని ఆంధ్రులలోని అధికారుల అహంకారమునకు తలయొగ్గక స్వస్తి చెప్పి సినిమాలకు చూటలు పాటలు వ్రాయుటకు మదరాసులో స్థిర పడ్డాడు. అక్కడ కూడ ధనలక్ష్మి, నిర్మలల 'బలవంతపు లక్ష్మి' బాంగ్లీషాను నీనియా రెడీమేడ్ పబ్లికేషన్ల ద్వారా కాక చక్కిని పాటలే వెలుయించారు.

కృష్ణ పక్షమున చదువు తున్నప్పుడు కవి తనను తా నొక నాయకా భావించి ద్రియము ఆహ్వానించు చుండవా? అని అనిపిస్తుంది. 'తేటి వలపు' గోరి, ఒక నాయక చేయు ఆ హ్వానం ఇట్లున్నది.

'మలయ సుమీర హోర్మికల
మాలికలం బ్రాహ్మద్య సీతికల్
మలయును నాట్యమోడవు ను
మృదువామణి పుల్కరింప నో
యోనిత లేక లానపు క
కాంతర మంతయుఁ జిన్నవోయి గో
మల జల జాత పక్రముల
మాటున నేటికి దాగివాడవా?'

అని ఒక సుకుమార తన మధురమంద
మును మధుపాము కల్పింప ఉద్విగ్బులూరు
చున్నది. ద్రియమును సన్నిధికి రాలేదని విర
హోర్త అయినట్టి ఆలేమ 'వనప్రణమోదము
హం చంద్రికల్ చిలకడు, హోడి చిన్ని
విరచేడలతో జతగూడి నాట్యమూల
సలుపడు, మంచు ముత్యముల పట్టుక
తొల్పును. ఆకెరకా లలితమనోజ్ఞమార్తి
మనోహర గాన సత్కర్ణా విలసితుడు,
ఆగ్ధ్య చిక్కు దని ఆ చేల వరించిన దంతే
కాని నీడు వట్టి నీరస వృద్ధుడని దని
ఎరుగలేక పోయెను. అందుకే చలం

అంటాను 'కృష్ణ కార్తీ తన బాధ
అందరిలోనూ పలిక్కు ప్రిక్కిరి అందరి
బాధనూ తనలో పలికిస్తాడు'
'కృష్ణకార్తీ, బాధ ప్రపంచాని బాధ'
అంటాడు చలం

మామూలు మనిషి అమతసని
యైనను, పున్నమ లేయి అయినను సమా
నమే. కాని 'కవిత్వమో' పదులవ ఆరిజని
నకు నవోత్పేష కానిదిగా గోచరించి,
నర్మభావములను వెదచల్లును. అందుకే
కృష్ణకార్తీగా రిలా వక్కజిస్తాడు

'క్యామలాంబర పరిజాహుసనిలోనఁ
బ్రదుకు లీలావిహార విలాసిను లగు
తారకల గాంచుమో? నీహృదయమందను
భావ వత్త్రకాంతులు పర్యనేమి'

కృష్ణకార్తీ ఆ కారుచీకటిలో
విండిన ఆకాశ మక వికారకల్పారముగా,
తాగక లేమో ప్రణయ నీలా విహార
ముఁ సలిపే విలాసినులుగా కాని
వించెను. మరీ మనకు తుల్య విధంగా
దర్శన మీయ వచ్చును. ప్రకృతిలో
భావం ఒకరి పాత్రికాదు దానిని ప్రతి
కరీ తనకు చేతనైనంత, దొరికినంత, తన
పాఠం చేసుకొంటాడు.

ఈకవి ఎవరికీ ముదము కల్పించని
కృష్ణ పక్షాన్నే ప్రేమించి ఎన్నోనాట
ఎందుకో అని మనకు వచ్చిన సందియమే
వారి కూడ వచ్చినదేమో అందుకే ఇలా
పేర్కొన్నాడు.

సౌరభము లేల చియ్య పున్న క్రవంబు?
చంద్రికల నేల వెదజల్లు చందమామ?
ఏల కలింబు పాటు? గా లేల విసురు?
ఏల తా వృద్ధుడంబు ప్రేమించు నిన్ను?

అని ప్రశ్నించుకొనిరి. బహుశా కృష్ణ
పక్ష మనగా చీకటి పక్షమని కాక
కృష్ణకార్తీ పక్ష మను ఆర్థంతో మీది
యొందును.

ఇక కార్తీగాని భక్తి తత్వమును
కొందిగా పరిశీలించి చూచిస్తాను. నర్మజగ
త్తులకు పుట్టికర్త, పర్యావృత్తులకు గమ్యం
అయిన ఆ భగవంతుని మన మేమి ఇవ్వ
గలము? ఏమీ ఇవ్వ లే మన్న మాటను
ఒక దాన్ని చెప్పే కవి ఎలా అవుతాడు?
'తారతారత్వ భాసురుడైన పృథ్వీ
పతి మృదు పద రక్షోలేక సుపదను
వలచి తిరుగాడే పేద కాన్కగా ఏమి
సంగళ' దంటూనే పెద్దలన్నట్లు పత్రం
పుచ్చుం, ఫలం, తోయంగాక

గాఢ అజ్ఞాన తాప సంకలిత హృదయ
నీరస దళాల రాలు కన్నీటి చుక్క
కాక, మనపార వలపుర కలక దీర
కాన్కగా నేమిసంగ గా గలను నీకు'
అని ఒక కన్నీటి చుక్క రాలిపోడట.
బహుశా ఇదియే తోయప్రదాన మేమి!

కృష్ణకార్తీ గానిని గూర్చి చెప్తు
పోయింటి ఎంతైనా కాలం తినుకో
వచ్చు. వారు ఉత్తమ తరగతికి చెందిన
ఉత్తమ కవి అని పేర్కొననుచు ముగించు
చున్నాను.

'కరుణయే తన పక్షమ్యుగ కమనీయ
కవిత్వ లందించి ముగిసెను కవిభరుడు
కృష్ణకార్తీ కల్పించెక వృద్ధులవృత్త
కె మగు నమీర నీరాసముల నిల్పుడు'

***

ఎరి మెంటరీ తరగతులనుండి ద్రిగ్గీ తర
గతుల వెలకు అన్ని తరగతుల పెట్టె
బుక్కు, గైదులు, జవరలు బుక్కు సరకు
మైన ధరలకు హామీసేలుగాను, రీటైలు
గాను కష్టయిచేయు ప్రవీణమైన బుక్
స్టాలు -

ఏ. ఆర్. విజయ్ నీస్

విజయవాడ-1.

8. తెలుగు విద్య

శ్రీ భూతిపాళ అర్జున సోమయాజి

“సద్యశ్శాంతి వహించుచున్ గురువులన్
కాపించు మార్గములన్
విద్యాభ్యాసముఁబూర్తిఁ జేసి ధిమా
వృద్ధిప్రభాభాసతన్
'విద్యాదానము జన్మహిక్మి' ననుచు నీ
విద్యుక్త ధర్మంబుతో
మృద్యంత్రై వనఁజున్దాల్చుచు హ
యిన్నింపుచు విద్వఁడా”

శిథిలలోగల్గిరి బొంగ కన్నదును ద
ద్దన్ లేమిలో గంజియే
గరుమాన్యుఁగ పీడ్వకరించుచు, ఎఱువ
వత్సయనంగా భువిన్
చిరకాలవృత్త శిష్యబృందములు కా
సింగిల్లుఁ బ్రభాంతిగో
వరసారవృత్త పట్టభద్రత తగ్గ
కర్ణిమె విద్వఁడా”

శివవృత్తతోడ నీ తెనగ
మాన్యమనం బిహార్ల జేగముల్
త్రోవ్వుచుఁ బాండితీభవ
తోయములం బ్రవహింపఁ చేయుచున్
ఒక్కొక్కాఁ యిండును ను
హాన్సితహిందువు న్నానిదొలగ్గన్
చక్కనికీర్తిచంద్రుల
సన్నుతిఁ బొంగుము తెల్లవిద్వఁడా”

శివతాత్పరహృద్య చేది వయి చి
క్షానామృతమ్నూర్తిచే
మహాపాత్యభ్యు నీభుండు కొనుచు
న్నా! నీమహాత్మ్యమితే
నవధానాదు లొనర్చున్ పృథివిలో
నాచంద్ర తారార్కమున్
కవిరాజున్ బుతమ్ముగా వలెను లో
కంబుర ఆహా! యనన్.

9. సాహిత్యకోవిదుని చంపకమాలా సారథులు

- శ్రీ పి. వి. ఎస్. పాత్రో.

పోతన మందారాలు, పెద్దన గొజ్జగులు,
తిమ్మన పారిజాతాలు తెలుగు సాహిత్య
ద్యానంలో వెలుగును వెదకల్లే కలం
తాలు ఆకాశవన్ దెంగిల పూచిగానీసులే
సాహిత్యకోవిదుని చంపకాలు.

‘వానా మో విశాన కాననల నానం
దిండు సారంగ మేలా నవ్వుల్లే’ కట
రామరాజ భూగణుని చంపకం తపస్సు
చేసి కామితార్థ సిద్ధిని పొందింది
శ్రీరామంగారి చంపకాలు స్వామి ఎరగా
నోకాతను స్ఫురించి ఇంపునాంబులు
నింపుకొన్నవి

‘జనసుతి పాత్రయా గతిని
చంపకమాలలు తానకాంక్షులన్
ఘనముగ నంటి కాంతియును
గంధము చిమ్ముచు సొంపుకాపెగా
జగము సార్థకం బగును

చంపక మాలలు శావిశిన్నియే
ఘోర వహించు పువ్వులు
గంధము కొంచెము నేకరించినన్,
ఆన పద్యమింగు నవచాహరణమై కవి
మహాకయని నవభావాన్ని క్రమంగా
చాటుచున్నది. శ్రీరామంగారు అష్టోత్తర
శత చంపకాలను సృష్టించి శ్రీమేకలే
శ్వరుని పద పంక్తియనామక అంకిత
మిచ్చారు. అది వనీకాదని పదాంక కవము
కొనుటలు.

శివారతనమ్మునన్ సుకవి
నాలము మిక్కిలి మెచ్చుకట్టుగన్
నీలవి విందుఁ జేసెడుక
నిర్మల బల్లుచు కేటకేటకా
కేసలు బాలుర భువిఁ
బెల్లు ప్రభాళికఁ బంది నిర్మలక
కాగ్నిమంః బచ్చితోరణము
నై వెలుగొందుము తెల్లవిద్వఁడా”

౨౩

‘సాహిత్యకోవిదు’ శ్రీకృష్ణుడి కామం
గారు జగ తెరిగిన బ్రాహ్మణులు. జిల్లా
పరిషదున్నత పాఠశాలప్రధానాధ్యా
పకులుగా నుద్వేగించి వికాంతి గైకొ
న్నారు. విజయనగరకామనీపరిషదు
సాహిత్యకోవిదుల పాఠశాల బాగుగంధకర్త. వీరి చిన్న
సంసారజీవనం అదర్శాల వేదాధ్యయనం.
శ్రీరామంగారి నడవడి వర్తమాన కవుల
బరవడి వీరి ఆదేశాలు శాశ్వంతులై శివో
ధాన్యుల పదునెనిమిదేండ్ల క్రితం వీరి
‘సన్నాపరణి కవిత మాలిక’ను తెలుగు
మున పరిచయంచేసి భాగ్యం వాళ్ళ కలి
గింది మళ్ళీ శ్రేణికి అష్టోత్తర శతచంపక
మాలను సమీక్షించే అదృష్టం కూడ
నాకే చేకూరింది ధన్యశ్శివ!

చివ్వులో పదిన చినుకు ముక్క
మాకుంది శంఖంబోపాసిన నీరు తీర్చు
తుంది భగవానునికి నిశ్చించిన పదార్థం
ప్రసాద మాకుంది. ఆచరణ కీలుని పలుకు
న భాషిత మాకుంది. వంకరపనులు చేసే
వాడు ఏది కాగితా వగరుగానే
ఉంటుంది వగరు చినుకు మేనే కొలి
ఏది పాడినా మధురంగానే ఉంటుంది.
అదే తపస్సు. ఆత్మపథం అందరికీ నీడిం
చును

శ్రీరామంగారు నాలుగు దశాబ్దాలు
సాహిత్యకృషిచేసి విశేషానుభవంతో
చంపకమాలను సంకరించారు. భక్తి
ప్రవక్తుల సమ్యేకనంతో అత్యుపదేశ
గావించి రచించ బడిన వీరిగంధం
శంఖంలో పోయబడిన తీర్థమంటుంది.
సహారస సాహితీసంప్రదాయాన్ని విస్తరింపక,
ఆధునాతన కవిత్వరీతికొకటి

‘రజనియే నీలిమేఘమేఘం

రాజన కర్పూసం కొండ గాదురా
నిజమిది యంచు పల్లెదరు’ — అంటూ
వృషాద్రిని కర్ణించే యీ చంపక పౌరణం
రసవీసాపటల కృపయే గుర్రాచారం రెడ
రెడలాడిస్తుంది. ఆవాటి యాత్రికులు చు
క్కల పర్యంత మెక్కడోలో వెదు
ర్చొస్తూ బాధలను సహజాలంకార కోళి
తంగా కవి కర్ణించారు. చదువరులను
సప్తగిరిల సర్వోపాంతరేణి, అందలి
రసానుభూతిని ఆందింపజేసారు. అపివృట్ట
శంఖము, చక్రము, గద, బాణము, నంద
కము మొదలగు స్వామివారి ఆయుధాల
ను, తరువాత శ్రీవారి దివ్యమంగళ విగ్ర
హాన్ని, పండిత జేషున్ని పరికల కండ్లకు
కట్టవట్టు చిత్రించారు అన్నిటికీ మిన్న
చంపకాలతో వీరు పోడకోప చాముగ
స్వామికోనరించు పూజావిధానము నందలి
తీర్థ తీయములు ప్రకాశపర్వములు.

‘అటుకులు మూట గట్టుకొని

అంబుజనాభుని దర్శనార్థమై
జటిలములైన మార్గముల
చక్కగ బోవు నచేలుభంగి,వా
కృష్ణును జాపి జూర్పు నన
పద్మవరందర చేత పట్టి, యీ
జటిలములైన మార్గముల
చక్కగ చేరితి నీదుసన్నిధిన్’

‘అరువది యెండ్లు చాలు బహు

మార్గముతో జరుగెల్ల మెచ్చగన్
వరముల చేతనే సుకుల
పం కిరణం దీతి పొందివట్లుగా
అరువది యెండ్లు చాలు బహు
మార్గముతో హిరుగెల్ల మెచ్చగా
నిరువము కావ్య కన్యకకు
నే మది గంటిని దీని నేలునా!’

అను రెండు చంపకాలు అలంకార
వాసవలకు పులమకొని సాహిత్యకావి
యని కవిత్వా పాటవానికీ మచ్చుకునకై
విరాళిబ్బయ్యున్నది.

తిక్కన హరిహరాద్వైతము, కృష్ణ
రాయని కీర్తిభాటు, అన్నమాచార్యుని
భక్తిభావము, ఉపనిషత్తులలోని ఉదా
హరణములు, మార్గలి నోమును పట్టిన
చిన్నారి కన్నయల రాగాల సాంపును
యీ చంపకాలద్వారా శ్రీరామంగారు
పాతవల కందించారు శ్రీనివాసునికీ తిరు
మలలో బంగారురథం చేయిస్తున్నా
రన్న వార్తను విన్న కర్పూర వనజ
భవాదులే యిటుపరస్పర చోద్యము
చూడ మాధవా!’ అన్నాడు. ఇంకను,

‘భువిగల శిర్గరాజముల

ధూరి యాశంబును పొంది నట్టిదై
భవమున గల్లు పాపముల
భస్మముజేసిడి పుణ్యధూమియై
కపులను గాఢుపర కలసి
కావ్య మరందము నీమృగ వీమయై
జవమును జీవమున్ గలిగి
చక్కగ తిర్యల కృద్ధిపొందుతన్’

అని ఆకాంక్షించారు. తిరుమలను
దర్శింపని పాతవడు మహానందాన్ని,
దర్శింపని పాతవడు మహామారు తిరు
మలను దర్శించా ననెడి ఆనందాన్ని యీ
గ్రంథపకనముకలక పొందగలడు పాపీ
త్యకోవిదుల చంపకమాల పౌరభాలు
తెలుగునీమ నలుగడల వ్యాపించుగాత
కవి భూషణ శ్రీమాలా పేరన్నకాస్త్రి
గారి ఆభిసందన పద్యంతో ఈ నా
సదాక్షి వ్యాసాన్ని ముగిస్తున్నాను.

‘రామును గారి పద్యములు

రమ్యములై మధురాగ్ని శుభ్రధా
ధామములై మనోజ్ఞ మమ
దామములై, రుద్రంగులై, కవో
రామ గళాంతర స్థల వి
రాజక రత్న విభూషణులై
ఆమెక తట్టు మార్గ దము
లైతి నీల్లుఁ దెలుగు నీమలాక్ష’

)0(

10. దినమొల నాగరికత

శ్రీ ఆద్వైత రామమహారావు, ఎం.ఏ.

నన్నునికలం చిత్రాన్ని గీసి తెచ్చాడు

మిత్రుడు
అందులోని ఆందాన్ని ఆధిపందించ
మన్నాడు
అంతరాశీయంగా సాందర్య దర్శనం
ఈ దిశగానే సాగిపోతోందన్నాడు.

ఆ చిత్రం కంక ఏకాగ్రంగా చూశాను.
ఆమెకన్ ట్రాక్స్ నినిమాన్
కాడిన్ తుపాకుల మీద
పిల్లి ముగ్గులుకేసే దిక్కులేని
దిన మొలలిది నారావాలువినిపించినానా.

ఒక చేతిలో వ్యాయస్థానం పీకని
రెండో చేతిలో ఆనందమురాలి పీకని
పట్టుపని
రాజకీయ రాక్షసుడు చేసే మహాభంగానికీ
స్పృహకప్పి పడిపోయిన క్రతాస్వాత్యం
కనిపించింది నాకు

గోడలనిండా, వెండి తెరలనిండా

తమ చీరలలోపలి ఆరయవారిన్ని
తమ ఎదురుగా చూపిస్తుంటే
జెలియగతనం అట్టహాసం చేస్తుంటే
తల్లిలో, చెల్లిలో, భార్యలో,
అందరిలో ఒక కేకని మేలు కొలపదానికీ
పట్టు పట్టిన వ్యాపార నాగరిక
వికటాట్టహాసం వినిపించింది నాకు.

కళ్ళు తెరుచుకు చూస్తున్న ప్రజ
లందరి మందూ

దు ‘కృపనుడు’

తనకు అడ్డవేపు ఆవతారం లేక
సంస్కృతిచీరను పూర్తిగా ఒలిచేస్తుంటే
కన్నీటితో భవిష్యత్ కృతానాలు
కడుకున్న శ్రీశక్తిం కనిపించింది నాకు.

నన్నునికలం చిత్రాన్ని

చించి అవతల పోరానా.

(తరువాత 14 క పేజీలో)

11. జానపదుల ఆత్మకోడళ్లు

- శ్రీ కొడ్ల వెంకటరమణారావు, ఎం.ఏ

పట్టణ వాసులైన ఆత్మకోడళ్ళలో చాలవరకు ఒకరిని గురించి ఇంకొకరు ఎక్కువగా ఆలోచించరు. ఒకరి నొకరు దూషించుకొను కారణము సవ జేబాలు చేసుకొన నీనికి కారణం సేక పోలేదు. పట్టణవాసులు కెంతైనా సేక పట్టుకొని ఉన్నవారు, ఇల్లుకూడ వరూని కొని దేశదేశాలంటి తెలుగుకూ వుంటారు. అందుచేత కోడలుగాని, అల్లుడుగాని అత్తింట కాపురముండడ మనేది వీలు కాదు. కాని బావగారు ఉన్న సరైన, పోలాటను చేయకుని కేవలం స్వాగృహితులు అందవల్ల కోడలికి అత్తివారింట కాపురం చేయడం తప్పనిసరి కావడము ఆత్మకోడళ్ళు కొన్ని సెలవాలు. వీరిద్దరి సంబంధం పూర్తి మేకా సంబంధం. అత్తిచెప్పే సలహాలు కోడలి చెవి తెక్కువు. కోడలు చేసే సాచనలు అత్త బుర్రకెక్కువు. నిర్దిష్టంగా చెప్పవలసిన వుంటారు. అంతేకాని పుస్తకమువారిలా ఎప్పుడూ కలసి వుండరు.

కోడలు చేసే పనులను ఎత్తిపాడుస్తూ కోడలిమీద కారాలు మిరితూలు మారడం అత్తకు అలవాటు. అత్త లేనప్పుడు, అత్త ఉన్నా చాటుమాటున, ఆమెను తిట్టుకోడం, కావనార్థాలు చెప్పడం కోడలికి రివాజు. ఆత్మ కోడళ్ళనుగూర్చి బావ

పదులలో ఒక చక్కని పాట ప్రచుర ప్రచారములో వుంది. 'ఆత్మలేని కోడలు అత్తమురాలు కోడలు లేని అత్త నుగవంతురాలు' అత్తలేని కోడలు అత్తమురాలంటి అవును మరి ఆత్మలేనికోలే కోడలు చాటుమాటున తిట్టుకొను 'జానని ఎప్పుడు పోగడం' అని ఎదురు చూడదు. ముక్కున చేయిడి కొంగున మూట కట్టరు. మరి ఆత్మముగాలు కావడా చాటుమా? ఇక కోడలు లేక పోతే - అత్త నుగవంతురాలంటి కోడలు లేకపోతే అపని ఈపని చేయమని అత్త పాపించినా లేదు కోడలుమీదకాంగు, మిరితూలు మారనూలేదు. అటువంటిప్పుడు ఆత్మ నుగవంతురాలే బావపనుల ఆత్మకోడళ్ళలో ఎక్కువగా ఆత్మలేని పైచేయి. కోడలిని ఏదో రంగ పెట్టి చెప్పి పొడవడం, తిట్టడం, చిన్న చిన్న దొంగతనాలు అంటగట్టడం కొడుకుతో కోడలిపై చాడిలు చెప్పడం ఆత్మ ముగ్ధుడేకంగా కనబడుతుంది. అత్త ఒకంటి కోడలే అని ఆమె ఆలోచించును, కోడలిని ఏ విధంగా సాధిస్తూదో చూడండి. 'కోడలా కోడలా కొరికి ముక్కమ్మ గంగలేన పండు బంగారు పొమ్మ దివెట్టి నాకోకిల మేనకోకిలమ్మ కూటంబడి మీద నురులే వమ్మ పచ్చిపాల మీద మీగడ తన్నులే వమ్మ' వేడిపాల మీద తన్నులే వమ్మ. పగలంతా ఇంటి పని చేసి అలసి సాలసి పోయిన కోడలిపై నీడం పెట్టుకొని తన తిట్లు చేసి చూడమంటుంటే. పైగా కూటివంట మీద నురులు, పచ్చిపాల మీద మీగడ, వేడిపాల మీద తన్ను అడుగుతుంది. ఈ ప్రశ్నలకు ఆ

కోడలు ఆత్మలేనిదనగా జవాబు చెప్పి ద్వేషంతో ఆత్మలేనప్పుడు ఇరుగు పొరుగు లతో చెప్పకుని భారత వీధుల్లో 'ఇరుగు పొరుగులారా! ఓ అమ్మలారా! ఎన్నడూ చూడ కోడలులు విన్నారా! కూటివంట మీద నురులే వమ్మ పచ్చిపాల మీద మీగడ వేడిపాల మీద తన్నులే వమ్మనూ!' తనను సాధిస్తున్నదనుకు, తనపై దొంగతనాలు అంటగట్టే తున్నందుకు బాధ పడుతూ ఈ మానవ జన్మ ఎత్తి నందుకే మిగుల విచారిస్తుంది. 'మానవ్యా రామై నుంచి వేకురు చెట్టుయి నా రామై చెరిగి వేకురు ..' యిటు మా రెండ్రీ పాలు పిండంగ బంగారు చెయిలో ధార గానైతి ఒరిగిది మాతల్లి చెట్ల చేయంగ చెల్లిపొయి కవ్యాన చిరుపగా నైతి. ' అమ్మగారింట తన్ను పూటా, పాల ధారలా పెరిగిందట ఈకోడలు. అయినా ఆత్మ అంతటితో పూకుంటుంటా ...! కోడలు చెకుతిరుగుతుంటిరుగుతుంటుంటు. 'కోడలా! కోడలా! కొడుకు చెక్కామో కొడుకు ఈళ్ళో లేకు మల్లె లెక్కడికే? కొడుకు పూట్లో లేకుండా మల్లెలు మురిచిందట ఈ కోడలు చక్కగా పూనం చేసి, కుళ్ళమీద చీరకట్టుకుని పిగిలో మల్లెలు పింగారింతుకొని భర్త కోసం ఎదురు చూడాలని ఆత్మగారి గుడ్డేకంగా కాని మరి కొడుకు పూళ్ళో లేకునా అయినా ఎదురు పింగారింతు వుంది అంతేకాక, భార్యపిగిలో మల్లెలు భర్త తెచ్చినవే కావాలంటి భర్తపూట్లో లేక పుకుమింతుచ్చినా? ఈమాటిపోటిమాట లకు ఎంతటి నీకాడేమిటైన ఒకరికీ కోపం రాక పోయిన అయినా వచ్చి మౌనం ఏం చేశావంటి? భర్తతో చెప్పి వేరే కాపురం ఉంచామన గిలదు .. ఏదో రంగ పెట్టుకొని భర్తను ఉమ్మడి కట్టు

(13 వ పేజీ లకు వాయి)

మిత్రుడు నివ్వలు చిమ్మకూ నావంక చూశాడు. 'అందమంటే నీకు తెలియదు' అమ్మన్నాడు 'నడిమిలో సమాఖ్య చెంది తెత్తుమనుగులూ పోయిన అందం నావంక, వాడేగానీ వద్దు పొమ్మన్నాడు.

)* (

బయి నుండి విడిచిపెట్టి, పూర్తిగా భర్తను తన స్వాధీనంలోకి తెచ్చుకొని, తనది ప్రత్యేకమైన కుటుంబముగా తీర్చిదిద్దుకొనాలని ఎదురు చూస్తూంటుంది కోడలు ఈ సందర్భంలోనే భర్తతో తన అమ్మగారి తగవున గల పాపాపాపా విషయాలు కూడ విశేషంగా చెప్పుతుంది. తనను ముగ్ధుల చూపారనో, తిరిగి చూపారనో చెప్పి చెప్పి చివరికి 'చాయ పసుపు లాగ నను చెప్పినాను' పరమదామి తల్లి సాధింపు చూడు ముద్ద పసుపు లాగ నను చెప్పినాను ముగ్ధుడా నీ తల్లి మామిడుపు చూడు చంద మామ కన్న చక్కనీ ముగ్ధుడా నేరే పోదాము!

ఆత్మమామల పోననేను పడలేను! ఆడ లిద్దరి పోయినేను పడలేను కంటికి నడుము కనిలెం ముగ్ధుడా

కొండంకోవేయి కుడిలెరామగ్ధుడా కొవ్వొత్త నాచాలు వాడెరా మగ్ధుడా!

చాయ పసుపుగా మిను మినులానచూ ముద్ద పసుపులా ముగ్ధుగా ఉండే తనకు ఆత్మమామలు సాక్షాత్తుండడం కష్టం కంటికి నడుం కదలి పోయిందట ఇంకటితో పూసకొక్క మనం నేరే వుంటే ముగ్ధుగా భోంచేసి కొంత పొదుపు చేయవచ్చు నని కూడ భర్తకు పీక పోధచేసి తల్లి మీద కాడి కొడుకును పంపిస్తుంది కొడుకు తల్లి దగ్గరకు పోయి

'మధ్య చెచ్చిన కోడల్ని ఏమన్నావవు?' అని అడగగా

'పొద్దునే పోయిగొన్న పోవద్దటంటి నుండెడి చాకింటి పెళ్ళివద్దటంటి మూడిళ్ళ మంజూరు నువ్వొక దండంటి నడుమూ రలవరులు విప్పకొద్దంటి నిలుపు కోటి మీద నిలువ నద్దంటి చాల్చిన కోకిళ్ళు చాలు వద్దంటి'

అని ఏకదపు పెరుతుంది. ఈ చెప్పితో కొడుకే నీమి మూడొడకండా చల్లగా బాదుకుంటాడు. ఇక చూడండి కోడలి కోటం

'మొగుడెందుకే? నాకీ మొగుడెందుకే! ఆరళ్ళ ఆర్తయన, సవతిపోతన తల్లిలు దూరిమైన భరియించలేము'

తన మాట వినిన భర్త ఎందుకు? ఆరళ్ళ ఆర్త ఎందుకు? అంటూ పుట్టింటికి వెళ్ళిపోతుంటా కొడలు. పుట్టింటికి వెళ్ళగానే తల్లి ఎన్నో విధాల వచ్చుచెట్టి ఆర్తంటికి కళ్ళ మని పీఠం చెప్పుకుంది అయినా ఆర్తంటికి వెళ్ళనని మొండికెత్తి 'అమ్మ నేను చిన్నదాన్ని అమ్మకొస్తే అంపవోకు' అని బలిమూలు కంటుంగి

కొంతకాలానికి ఆత్మ కోడల్ని నీకువ వెళ్ళదానికి వస్తుంది. ఆపుటికి కొడలు ఆర్తంటికి వెళ్ళడానికి యిష్టపడక ఏమంటుంటా మాడండి.

'మామమ్మ మామమ్మగారు నను కోలుకు పోవచ్చినాను డొంగో నన్ను ఓ ముగ్ధురన్నా పచ్చి మండలు ఎగురుగా తెమ్మి డొంగువ తిరిగే ఓజంగుట్టి గోకవద్దం మధ్యన్నరానే గూడెంలో ఉన్న ఓ చాకిలన్నా పచ్చిబట్టలు ఎగురుగాతేరా వాడనున్న నీ యక్కలారా ఒక్కకుమ్మనన్న కుమ్మంగరానే'

వాళ్ళొక్కరి కుటుంబ పోవడాకే రాలేదట తోలుకు పోవడానికి (పసుపునో గొడ్డునో అన్నట్లుగా) వచ్చిందట అందుచేత మనస్థిర న్నని వచ్చిందంటోనో, పూర్ణో లింగ జంగు పిల్లని, చాకిలినీ పచ్చి బట్టలతోను ఎదురు రమ్మ టుంది. తనక్కలను కుమ్మలెరా కుమ్మమంటుంది. కమనం రాగాలేదని ఆర్త తనను తోలుకొళ్ళడం మానేస్తుందని కోడలి నమ్మకం. మొత్త మొత్తం ఏమైతే నేను ఆర్తంటికి కోడలు రానంటే రా నని నిక్కచ్చిగా చెప్పడంతో ఆర్త కోపం వచ్చి ఇంటికి వెళ్ళి పోతుంది. పుట్టింట ముఖంగానే గడచి పోతుంది. కాని భర్తమీద ప్రేమ ఎలా వచ్చిపోగలదు చెప్పండి కొంత కాలానికి ఆర్తంటి మీదకు నులులు

మళ్ళింది. కాని అంతలోనే ఆర్త ఆరమ్మ గుడ్డకొస్తాయి.

'ఆర్తవారింటికి ఎలాగు నే పోదు ఆరడి వచ్చుగదే? ఓయమ్మ!'

నా కారడి వచ్చుగదే! పూచిన తం గడువరే పుట్టింట నేకంటే బుద్ధి చెరరిపోయే! ఓయమ్మ!

నా బుద్ధి చెరరిపోయేనే! మళ్ళి ముగ్ధులవంధునిలాగ వచ్చాననివాడని ఒక్కగడియ పోతినే నేను వచ్చి నెలయాయె,

నెలగానే కలయాయె నెలకెప్ప నేమి నేకునే!

రెండవ నెలవచ్చే మొదాయె నేగిళ్ళు రా మగానక పోతినే!

మూడవ నెలవచ్చే ముద్దపిండంబాయె ము గుగానక పోతినే!

నాగో నెల వచ్చే నలు పెక్కెటవములు నామగానక పోతినే!

అందుక నెలవచ్చే అనయనాల్వరేదె ఆయ్యో నేనెమి నేకునే !'

ఇంక పుట్టింట ఆత్మ కాలం వుండడం ప్రత్యక్షం కా దని. ఆపనించల పాలు కావలసి కడుదేమా నని ఆర్తంటికి చెప్పిపోతుంది కోడలు. వంకలేనమ్మ దొంగట్టునేడిన ప్టుంటుంది దీమ వరస. ఇలా ఉంటుంది ఆర్త కోడళ్ళ వరస.

కొన్నికొన్ని సందర్భాలలో కోడలికే వై చెయ్యి. ఆర్తకి క్రిందిరేయి కూడ కావచ్చును. ఈ కోడలు ఆర్త చెప్పే ఏపనిని డెక్కచేయను. ఆర్త నెత్తికి పిండి కొట్టేయగల బాని. ఇంటి మగవారి చేత ఇల్లెటి ముగ్ధు పెట్టించేయగలదు. పెద రావగానే చేత కేడకళ్ళు తీయించగలగు ఇంటి పశులు మగో రావగానే చేత చేయించగలదు అంటున్న ఆడ పడుకు చేత తోమించగలదు.

ఇలా వుంటుంది దీమ వరస. మొత్త మొత్తం బావపద సాహిత్యంలోని ఆర్త కోడళ్ళలో ఆర్తగారే వైచేయగా కనబడుతుంది

12. ఆస్థానకవి అపురూపపు కవితాసంపుటి -

“ఆ లో చ నా లో చ నా లు”

- శ్రీ క్రా రాత్రి కేయశర్మ.

అగ్ని ధారను పరిపించి, రుద్రవీణను పలిపించి, మహాప్రహరయాన్ని గానంచేసిన మహాకవి, ఆంధ్రప్రదేశ్ ఆస్థానకవి, కళాప్రపూర్ణ, దాని చాళిరథి కలంనుండి వెలువడిన అపురూపపు కవితా సంపుటి ‘ఆలోచనాలోచనాలు’

కవి శివర ప్రాకంధంలో దాళగలిగి వీరను ఆశాం పట్టినడిపిస్తే ఈమధ్య దాళగలిగి విరచించే కవిత్వంలో రంగునూచి బాసనా అంతకుమించి ఆలోకనోద్యమం లేవడారగా ప్రవహించడం గమనార్హం! ఏకైక మైలురాళ్ళను దాటినప్పటికీ, శీరిరిం చేర్చిన అనుభవాలను, పాతాలను, శీర్షింపు వన్న చాళగళి, అంతరింగి నిర్మలనంలో ఎన్నో ములుపులుతిరిగి తనతోపాటు కడితే నుకూడా పండించారు దానికీ ఉదాహరణ ఈ కవితాసంపుటిలోని దోసిళ్ళ కొద్ది కవితలు!

వీరే చాళగళి కవితనాదాని! నాడెం చేకూర్చిన బొమ్మ బొరునూ, హాస్యం - అకహాసన!

‘రాజకీయ వహ్ని రగిలి నందనవాటి పారిజాతరక్షపు నాడిపోయె;
పూలు దోయిరించబోయిన నాముందు కంటకములరాళి కంట బడెను.
జాతికొరక బ్రతికిపోతికై చిరికిన జాతిపీతను మరువ జాలినారు మనసు మోసించి మన వెన్నుపొడిచిన వానినే జరిపించ బూనివారు’

ఈ ఖండకలలో వడిలరాజకీయంలో కలసికలమైనవాతావరణంలో బయ్యపడిన

మానవరికొసం జాతికొసం పెంగి ఆహుతి అయిన మహాత్ముడు, ఆయనను విస్మరించిన మన కృతఘ్నుల కృష్ణంగా దగ్గన మిడున్నాయి.

‘నిన్నచాక నే సామవేదిని సామ్యవాది నైతి త్తణములోన
హులిజనుల మేలుతార్చి భాషించును తట్టమాయు టన్న తిప్పుకొందు
‘దొడ్డమానవులను ప్రేమించవలెనందు ఇంటిప్రక్కవాని వీసడింతు.

అన్ని భాషలూకె తెయని బోధనములాయె తెలుగుబాష అనిన చులక నాయె.

క్షణక్షణం మారే భావాలు సిద్ధాంతాలు! కష్టశీవులను గూర్చి చేసే మహాపర్యాయం ఆచరణలో పరాయనం స్ఫుటంగా వర్ణిస్తామనం మాట్లాడే మాటలకు చేసే చేరిలకు మధ్యనున్న అగాధానికి నిట్టారుస్తున్నారు కవి

‘త్యాగరాజకృతలు తలనొప్పియాయెను అన్నమయ్య పదము లన్న పడెను!
వీణమీటు టన్న వెక్కసంతాయెను ‘బాస’ మీద నాకు మోహ హెచ్చె’

అంటూ క్షణక్షణం మారే కృత్రిమ భిరుచులనుగూర్చి

‘కాసనకళతోన సభ్యత్వ మోకింతు, కాసనా అటన్న చాలవిసుగు
ధక్కరించు టొకటే కేలికపని యాయె అమలు కరువు టన్న క్రమనివించె’

రాజీయవాదుల నిర్లక్ష్య వైఖరిని గూర్చి.

‘కాపిటోట్టుచాక్క కల దని విద్యార్థి జాగ్రహి తెచ్చె మెచ్చ నాడు
ప్రశ్న నేమి వ్రాయు ప్రత్యుత్తరమృదు మార్కున ననుసరించె మార్కునరాక’

విద్యార్థుల వింత వైఖరినిగూర్చి.

‘పట్టనాడు వోరే లాట్టు పెంచితి నేను శ్మరకాలలన్ని అరిపాళ
నూలుమిల్లులకును తాళాలుపడునే ము హిప్పి నైతి గుడ్డ విప్పితైచి’

నేటి యువకుల కృత్రిమ వికృత కేవల ధాగనుగూర్చి కొనిదా కొనలంటి ఖండికలను బయటించారు చాళగళి.

‘పైపెసాగముల కల్లకుమా! కోపలిదంతా జొల్లకుమా!
నిజం తెలియమని నేనంటాను లేదా కొంటే నల్ల నుమా!’

అనడంలో చాళగళి కవిగా తనకాధ్యతను నిర్వహించిన వారయ్యారు.

‘బండను కోయాలి కుసుమదళం గుండెను కోయాలి నయనలం
కదనరంగమున నే నంటాను కత్తిని మించాలి కవుల కలం’

అనడంలో కలంపట్ల ఆయనవన్న వమృతం వ్యక్తమౌతోంది, ఒక్కకలంలో టుతో అక్షమెదళ్ళకు కదలిక తుట్టించక చచ్చన్నది ఆయనసిద్ధాంతం!

‘భావశీయాలని భాగిరథి హాకీయాలని రావినది
నడురెట్లున్నా నే నంటాను కలుసుకోవలె వృద్ధయ ఖది’

నిజం! అలాంటిగనాదే కాంతిక్షేత్రం లో ప్రగతి మొక్కలను మనం నాట గలం! కాంతిపుష్పాలను పూయించగలం. ఇక చాళరథి 'ప్రణయశ్రీద'ను దర్శిద్దాం!

'నీలమేఘం కొండను చుట్టేసుకుంటే నేల కనబడక, కొండ శిఖరం ఎరిపోతో'దని

అమాయక సిద్ధాంతగనల భయపడి ఆ లింగం చేసుకున్నాడు తమవీర్యమును' అన్నాడు కాలిదాసు అనాడు 'వేగంగా వెళ్ళే హుటారు వారాత్తగా అగిపోయేసరికి, యాళ్ళిడెంటో అని శ్రవపడి

వీరియక మీద కూర్చున్న శిల్ల నీటుమీది నీటు కాళ్ళి వాటేసుకుంది'

అన్నాడు కే దాసు ఈనాడు

అనాడు ఈనాడు కూడా ఇంచుమించు ఒకేరకం ప్రణయశ్రీద!

హాయిగా నెలయేటిధ్వనిలా, ఈల పాటలా, రోపాలలా, మనసుకు సుగంధాన్ని అద్ది సంతోషాన్ని కలిగిస్తోంది ఈకవిత 'నీలమేఘం కొండను చుట్టేసుకుంటే నేల కనబడక పోయేసరికి కొండశిఖరం ఒరిగి పోతో' దని భయపడి ఆ సిద్ధాంతము ప్రయోగము కాలించుకోవడ మనే దృశ్యాన్ని కాలిదాసు మధురంగా చిత్రిస్తే - వీరియక మీద కూర్చున్న శిల్ల హుటారు వారాత్తగా అగిపోయేసరికి యాళ్ళిడెంటుని శ్రవపడి నీటుమీది నీటు కాళ్ళి కాగింతుకోవడ మనే దృశ్యాన్ని తెచ్చగా చిత్రించాడు చాళరథి

చాళరథి 'అంతాచాళాచిదాసు' ఎంతాపురూపమైనదో నిరూపించడానికి ఒక్క ఈనాడారేగ

(కదనాంబ 18వ పేజీలో)

13. నివేదనము

- శ్రీ కాళురీ పుణ్యచంద్రరావు, ఎం ఏ, వి.ఎ.ఎల్.

- * ప్రాతగృంథర తైత్తిలబంధుర జగత్ప్రాణంబు వీరోపులై చేతఃప్రీతి నొసంగ శిష్యులతి ఆ శిర్యాదముల్ పొంది శ్ర స్సీతాత్యాగ భక్తి తత్త్వములై చిత్తంబు వాత్రింప లో కాళీతార్థ విశేషముల్ వినుచు బ్రహ్మసంతుః డుక్కుంటుండై
- * గాత్త్రుల స్కంధు సుఖతోచ్ఛారణ వీనులందుఁ జేయును శివానందలహరి వీక్షతో హృక్కయంజేవానీ లలితా సహస్రంబు పార్థభావ్యముగఁ జదువు భాగవతగ్రంథ పారాయణముచేయు శ్రీ శివయముగ శిష్యుం డొకండు కల్పించు నాధగవస్తీత యొక్కండ సత్సంగి కర్ణరసాయనముగ ప్రహ్వలుషి యప్పుడల్ల పురాణములక, వాక్యములక తత్పరనిశ్చయముచేసి కడలి దైవంబు పూజించు వేళ నిమిషమేని వ్యర్థంబొనర్చుగా నీని బుద్ధి
- * ఉన్నదిలేని యట్టులుగ నొక్కడు జీవన మోచరింప లే వన్నది యున్నయట్టు మరె యొక్కడు జీవన మోచరించు' పెద్దన్నలే' పెక్కురయ్యెడ! యథార్థవిధానము నాదరించు చున్ తిన్నగి జీవితంబు గడలేకెచ్చుడు మోవవు లేంద బుంసుకా!
- * ఆయాగంధ మునీశ్వరుండవట వీ వ్యర్థేదభావ్యంబులో నాయాగంబులు విప్పి చెప్ప వినుచున్ పుణ్యక్షున్నై షిష్యులున్ మాయారైన పురాణమల్ లేసి రామోదంబు సాందీత్యమున్ విష్యంబుందిన తత్త్వభావములతో విజ్ఞాన సర్వములై
- * శ్రీ రం శేషర పాద, శ్రీ రాశీయంకంబు శ్రీమద్విత్తాం భోరుమానున నిడి గోష్ఠీ ప్రారంభమునెయ నెంచె బ్రహ్మర్షి యటన్.
- * అంకవసుంధవచ్చి వివేకాంతర మానసదాంబులుబులల త్యంతము కొల్లుచుండిన మహాస్యుడు ధ్వంస సమస్త కామ భా వ్యంతుండు లేచి కచ్చి మునిపాద, లేక భరతంబు నే త్రాంతములందు కడికొని హాళి మెయిన్ కచియించె నిట్టులన్
- * శ్రీమక్కాని వలంబుధి, పోమా! ఎనో-విరామ! సురుచిరశామా! కామశ్రోధానిపు, ప్రోహరగగరుడభీమ! ముతనగధామా!
- * పాపంబులు తాపంబులు, కోపంబులుమీద లేవు నీరుకర! విడుడి మోవట్టగ కాసు లిడువు, రీపాంతక కచ్చివార లిడుమలఁ బడుచున్.
- * వారలు కారినోడునెలకాయి కనంబున తెల్వలేక నన్ గోరి వారలిత్య రిరు గో! యని వారలఁజూప వారలన్ మిరిన దుఃఖ భారమున మేదినీనెఱుచి (మొక్కి మొక్కి సుం ధ్యాదులనుచ్చనిం బొలుచు నవ్వుల మారక నిల్చిరచ్చులన్

[కావిత చూడాలని - తెలుగు కావ్యమునుండి]

(17 వ పేజీ తరువాయి)

'గడియారం కంటిలో'

వడిరేయి ఫాల్గుణం ఆఖరురోజు,

రెండు ముగ్గు

కాగిరించుకొగా జంబరస్తుంది ఒక్క;

అయితే అంకిటితో సారం కాలేదు

పాతకర్మరపు కడగక్కు

తొలిగెల ప్రతిపత్తిధి ప్రభాతకిరణం

తాళం చెవి చప్పుడు

నవనర్మరసాధకవాటాన్ని తెరచినప్పుడు

చేతిలో తేదప్రసాదపు నెండి గిన్నెతో

బారిపోతున్న పట్టుపెట మిసిమిరన్నతో

ఉదయానిలానికి ఆకుకున్న ఆలకలతో

ఒయ్యారం ఒలకపోనే పడకలతో

ఉగాది తెలుగు జ్వని నచ్చింది

తొలిమాపులొనే లోకానికి నచ్చింది.

ఫాల్గుణ మాసం ఆఖరి సోజన గడి

యారం కంటిలో ఆర్ద్రరాత్రి రెండు

ముగ్గుక పువన్నయినడం ఎంతో లో

తైన తనయొగ సలికేమే ఉగాది

కుం తొలిగెల పాద్యమి

కాటి ప్రాణం తాళం చెవిగా

చారి, క్రొత్తసంవత్సర సాధకవాటాన్ని

తగా ఆ ఉగాదినుండరి వేపప్రసా

దావాన్ని వెండిగిన్నెలో పెట్టుకొని, బారి

పోతున్న పట్టుపెట మిసిమిరన్నతో

ఒయ్యారం ఒలకపోస్తూ తొలిమాపు

లోనే లోకానికి నచ్చేలా తెలుగు జవ్వ

నిలా నచ్చిందనడం అమృతమైన ఆలో

చన. ఇటువంటి లలోచనాలలోచనావ

శేటికయైన చాళరథి కవిరసాధం -

తెలుగు పాహిత్య యాత్రివల కన్నుల

మెడడుకు ఆనందాన్ని - ఆలోచననూ

రేక త్రించే మ్యూజియం.

- ... -

14. త్యాగయ్య, క్షేత్రయ్య, అన్నమయ్యలు

- డా. శ్రీ ఎస్, గంగప్ప, ఎం.ఎ, పి.హెచ్.డి.

తెలుగులో మహావాగ్గేయకార త్రయం త్యాగయ్య, క్షేత్రయ్య, అన్నయ్యలు. ధాతు మాతువులవ ప్రాధాన్యమిచ్చి పద రచన చేయగలవాడు వాగ్గేయ కారుడు. ఈలక్షణానికి చక్కటి నిదర్శనం అందినవారు త్యాగయ్య, క్షేత్రయ్య అన్నమయ్యలు. తెలుగులో పదకవిత పుట్టుక అన్నమయ్య పుట్టుకతోనే అని చెప్పడం సముచితం. ఆ వెనుక పదకవిత మూడుపూవులు ఆరుకాయలుగా వికాసం పొంది తెలుగులో తన ప్రత్యేకతను నిలబెట్టుకొంది. పదకవితా పితామహుడు అన్నమయ్య అయితే, పదకవితాజనకడు క్షేత్రయ్య. ఆ తరువాత రామదాసు, సారంగపాణి, మనిషల్లె కుట్రవల్లభకవి, త్యాగరాజ మొదలైన వాగ్గేయకారులు ఈ పదకవితను తెలుగులో మనంపన్నం చేశారు. మహావాగ్గేయకారులుగా నిరూపించుకొన్నారు. వీరందరిలోను - కను నీడు కవిత, పరిపూర్ణమైన భక్తిప్రవృత్తి, సరససంగీతం, అక్షేపయార్థాల్లో సమున్నత స్థానం ఆక్రమించిన మహావాగ్గేయకారులు త్యాగయ్య, క్షేత్రయ్య, అన్నమయ్యలు.

కవిత, భక్తి, గానం అనే మూడంశాలకు కరాలుగా మనవ ప్రపాదించిన మహా భక్తాగ్రేయకు త్యాగయ్య.

త్యాగయ్య ఏ భావాన్ని చెప్పినా అది సహజమండరమై, అక్షరప్రయోగం ఉండడం విశేషం. దీనితో ఆయన కీర్తనలవ నవ్యత, భావాలవ కలాపము, భావవ భారాలతో అలకడీ శ్రోతలహృదయాల్ని ఇట్టే ఆకర్షించే నుణం తనవ తానేంత రించుకొంది. అనంతము, ప్రగాఢమూ అయినది ఆతని రామభక్తి. తన్మూలంగా ముక్తిని పొందడం స్వేచ్ఛం. అత్యుత్తమ భగవంతుని సమస్త భక్తకోటికి తరుణోపాయాన్ని మూలించిన మార్గదర్శకుడు. ఎంతమంది జీవరత్ని ఆ రాధించి వా శ్రీరామునే పరమాత్మునిగా ఆరాధించాడు త్యాగయ్య.

'వా కవనాధార నానామ సుమో || నా|| రాజీవలోచన రాజరాజ శిరోమణి || నా||

అని పాడినప్పుడుకాదు అతని శ్రీరామ భక్తి ప్రవృత్తి.

'వా మాపుప్రకాశమా, కానానివా

పరిమళమా

వా జపవర్ణ రూపమా, వాడు

పూజా మమమా || నా||

త్యాగరాజవరత'

అని పాడినపుడు తెలుస్తుంది.

అయినా శ్రీ శేంకటేశ్వరుని ఆరాధించిన తీరును మనం ఈ సందర్భంలో స్ఫురించడం సముచితమే.

తెరటిశుగ రాదా లోని

తిరుపతి శేంకటరమణ మధుర మమకారే

పరమపురుష భర్తామి యాక్షమణ

పారదోలు చున్నది నాలోని || తె||

మత్స్యము అకలిగాని గాఢములే
మున్నమైవీ తియ్యవచ్చు
బాగునయితి తెలియక మృగగణములు
వచ్చి తగిలు రీతి యున్నది
తేగమే నీవతము ననుగరించిన
త్యాగరాజునత మదమత్సర మను తెర

(Vol I-18)

ఇందులో లోక సహజమైన విష
యాల్ని చెబుతూనే ఎంతో విస్తృతంగా
తనలోని మదమత్సర మనే తెర తీయక
రాదా అంటూ శ్రీ వేంకటేశ్వరుని
ప్రార్థించడం త్యాగయ్యభక్తిప్రపత్తితో
పాటు ఆధ్యాత్మిక చేతనకు చక్కటి
నికర్తనం.

త్యాగయ్య కావోపాసకుడు అయిన
కృతులన్నీ దీనికి పాత్యైతే.
'నీదయతే రామ నిత్యానందుఁ డైతి నీ
నాద బ్రహ్మచంద రహస్యతీ గల నీ

(Vol II-57)

అని ప్రస్తుతించడమేగాక -
'నాక సుధారసం రిలను సరాకృతాదు
మానసా నా
నేదభురానాగమకాస్తాదుం

కాధారమా నా

అని నాదసుధారసమే శ్రీరాము డని
ఆరాధించడం ఆతని నాదోపాసనకు
నికర్తనం.

ఈ పదరచనలో నిర్దహస్తమైన
శ్రీత్రయ్య. త్యాగయ్యకంటే వందల వ
త్సరాల ముందే సంగీత సాహిత్యాలకు
వస్తుపాదావ్యుద్భి, ఆధునికత
తోడించినవ్యాఖ్యలుంటున్నట్లు మార్గ
దర్శకు డయ్యాడు శ్రీత్రయ్య. 1590
లో జన్మించి 1675 లో శ్రీశృంగునిలో
విశ్రాంతిచెందినవాడు శ్రీత్రయ్య. కృష్ణ
మండలం పోలీసులోని మువ్వ తోతని
జన్మస్థానం. తంజావూరు, మధుర మొదల
తెల రాకాల కాక్రయించి కృంగార పడ
కవిత్వంలో కావీని మెప్పించి సత్కారాలు

పొందాడు. కానీ చివరికి మధురభక్తి
పరుడుగా మారిపోయి సర్వం మధుర
భక్తికన్యభుంకారానేనాయకయై మువ్వ
గోపాలు డనే ప్రయోనిపై చాలిగొని
నాయకాత్మకాలతో పదరచనలు చేసి
తరించాడు తెలుగుపలుకుబట్టు, మడి
కారాలు, పాదాల, ఎలకు పలుకున
తేనెలుక వీయన తమవతామే శ్రీత్రయ్య
పదాల్లో చేరిపోయాయి ఇంతగా తెలుగు
దేశాన్ని పోషించిన 49 తెలుగుభక్త
లిక్కున తరువారి ఇంకొక్కరే అంటే
ఆత్మ్యైతేను శ్రీత్రయ్య పడకవిరాళిని,
మనోజ్ఞ, పదరచనలలో శ్రీత్రయ్యకు
పాటి ఆదరే చీచక్కటి ఉదాహరణ.

'పల్లవిచాలచాలు తుదిపైలతో
నాను - ఎడక తే తో

ఆ ప చాలు 'చిన్నెలు - పాగవు నా
వడ్డ' మువ్వగోపాల భామవడ్డనే పో

కన్నులపీడమతో - కాటుకమెదితో
నెమ్మనకీల్లడ - తేటుతోను
కన్నయ కంఠంకాకలనోక్తులతోను
వన్నెకాడ! నుదుటను నున్నతత్తులతోను

నిగ్గు ముట్టుతోను - నిండుడోకతోను
ముద్దియకకేసిన - ముకతతోను
నిజ్జంపు చెక్కిళ్ళ - నెలవంకతోను
తందరాపద్మలు - కలికాడ! నాతోను

చాలు.

ఇందులోని మొదటి చరణంలోని భా
వాన్ని, భగవదీ చిత్రకారుడు చిత్రించ
లేడు. కవిమాత్రం తన పశునైన మాట
లతో చక్కగా చెప్పాలిడు. 'కన్నుల
పీడమ, కాటుకమెద' గడుతు ప్రయో
గాలు, వినగానే ఎంతో అపహాసం అని
పిట్టించి కాని వ్యంగ్యం భావిస్తే మనో
హరమూ, మంతాతమా అయిన భావం
ముప్పించి నాయకావాయనలు పరస్ప
రం కళ్ళు ముద్దు గొన్నారన్న భగవదీ
డలో తుది కళ్ళలో పీడమూ, మెద

కాటుకాకన్నాయి. నెమ్మన కీల్లడతేలు
తగిలిన నుద్దాది కంఠం కాకల
నోక్తులు కరీగం మీద ఉన్నాయి.
అత్తుక నుగుల నున్నచట. అంటే నాయక
పాదాత్మక వాయనం మొక్కా డన్న
మాట ఇంతమనోజ్ఞంగా, భావభాగంగా,
వ్యంగ్యంగా చెప్పగలడం శ్రీత్రయ్య
లోని గొప్పదనం

1718 వ. లలో ఇంత ప్రసిద్ధిచెందిన
తెలుగు పదకవీలకు ఆస్థానం అన్నమా
చార్యుడు. 1424 లో తాళ్ళపాళలో
జన్మించి 1703 లో నివృత్తావస్థ పొందిన
తాళ్ళపాళ అన్నమాచార్యుడు చేసిన
తేలు శ్రీ వేంకటేశ్వరుని ముద్రతో
ఎదలించింది, తరించాడు. భక్తులకు
తరుణోపామం మూలంచాడు. తెలుగు
పదకవీలకు పనిచేసిన కత్తాద్రి వసంత
కామ అన్నమాచార్యుని ఎవలం కృం
గార సంకీర్తన ఆధ్యాత్మ్య సంకీర్తనలు
ననిరెండువిధాలు. శ్రీవేంకటేశ్వరుని కృం
గా లీలామీసాలని ఎక్కరికీ అభి
వరించి కాక నాయకయై, శ్రీవేంక
టేశ్వరుని నాయకునిగా భావించి మధుర
భక్తి ప్రపత్తిని ప్రకటించాడు. అతే
రీతిగా వేదాంత ఎంగా ఆధ్యాత్మ్యం
కీర్తనలు చెందించాడు అంటేవాస్తవానికి
ప్రభుత్విభోగాన్ని ఎంతగా ఆయన ప్రజో
ధించాడో, అంతకంటే ఎక్కువగానే
నివృత్తిభోగాన్ని నైకం ప్రజోధించా
డనడం సముచితం. పడకవిరాళి సతా
మహాదేవి, సంకీర్తనాచార్యుడనీ, అన్న
మాచార్యులను అనన్యభక్తులకు లున్నాయి
అన్నయ్యలు సంకీర్తనల్లో సాహిత్యం
ప్రధానంగాను, సంకీర్తన గొణంగాను
ఉంటుందని విమర్శన అభిప్రాయం
అన్నమాచార్యుడు చేసిన పదరచన
చేసినా పద్యకత్తులకు ముఖ్యంగా ప్రబంధ
కత్తులకు తీసిపోని రీతిని, నవోన్నేమనూ,
అనన్యసామాన్యత అయిన భావకత,

చనుత్సారాంతో శ్రోతః మనఃకులం
చక్రస్థిలింగం పెట్టి అనందపరవశుల్ని
చేసేట్లుగా కదిత చెప్పడం అ త ని శే
సాధ్యమైంది. ఓ ఉదాహరణ:

‘అతివ జన్మనము రాజులంబః
పెట్టిన(ట్లని) కొంట
సలిమదన సుఖరాజ్య భారంబు నిలక
||పల్లవి||

కాంత కనుచూపు మేఘంబులోపలి
మెఱుంగె
కాంతుని మనంబు చీకటి కామమ
ఇంతి చిక్కిని నదన మించు దించుము
విభుని

లంత కనుకోయి కలువలః జాక్ర-
తేయ ||అతివ||

అలివేటిధమ్మిల్ల మందకారపు భూమి
కలిః రమణునకు శీతక ముసగన
పాలికి బాచువులుపూవుః కిగంకొనలు
సావేసి ప్రాణేశు వలపుల లలిలః చెనచ
||అతివ||

పంకానవరూపు బంగారులో నిగ్గ
తేంక లేళ్ళని వీరలు వెనల్లగా
బంక చూపుత చెలియచేత మదమనితేక
యంతా నరసిని మోసించ తేయన
||అతివ||

(XII - 112) ||అతివ||

చెప్పడంబడిన భావానికి అనుగుణమైన
భావంతకవత్తానే ఎక్కడా తడవు
కొనడా - రావడం అన్నమాచార్యుని
లోని మరీ పుకార్తరగూం ఇలా అన్న
మాచార్యుని కవిత్వానికి ఎన్ని ఉదా
హరణలైనా చూపవచ్చు.

ఇంతవఱక త్యాగయ్య, శ్రేత్రయ్య,
అన్నమయ్యల కవిత్వాధుర్యాన్ని చది
చూశాం. ఇకవారి కవిత్వ స్వభావాన్ని,
భక్తి రత్యాల్ని సూక్ష్మంగా కచ్చం
తెలుసుకుందాం.

1. అన్నమాచార్యుడు పరమభక్తాగ్రే
పరుడు. ఆధిపత్యాన్ని శ్రీ తేంక లేళ్ళ
రాంకొబలు. నరాంకొబలుకావు. సాగున

నరసింగ రాయలు తనపై పదాలు రావడం
మని కోరగా తిరస్కరించి శివన గె
రయ్యాడు. అది ఆతని ఆనందం ప్రగాఢ
భక్తి. శ్రేత్రయ్యకవితం ద్విధావిభక్తం.

ఇ త ని కే వి త పూ ర్వ భా గం
ర క్తి తో ను, ఉత్తరభాగం భక్తి తో ను
గడిచిపోయినట్లు స్పష్టమవుతుంది. అంటే
మొదట భోగి, ఆ వెనుక యోగి,
త్యాగయ్యకవితం అన్నమయ్యతో పోల్చి
చదింది ‘వీరిమ్మ మాయమ్మ, శ్రీరాముడు
మాడతండ్రి’ అని నర్తం శ్రీరామును
యంగా భావించి కృపించి తిరించినవాడు
త్యాగయ్య. తన అన్న అన్నమాటల్ని
పైకిం పెడచెంది పెట్టి రాజసవ్యావాన్ని
గంపడల్ని తిరస్కరించిన మహాయోగి
‘శ్రీరామ భక్తాగ్రేపరుడు.’

2. అన్నమయ్య శృంగార అధ్యాత్మి
కంకీర్తనలు రచించాడు. శ్రేత్రయ్య కేవలం
శృంగార పదాలు మాత్రమే రచించాడు.
త్యాగయ్య భక్తి ప్రపత్తులతో
కీర్తనలు రచించాడు. అయితే శ్రీకృష్ణ
వరంగా కొన్ని శృంగార విశిష్టమైన
రచనలు లేకపోలేదు. అయితే అన్న
మయ్య శృంగారం ఆలోచింప భగవద్వి
రకమైంది. అధ్యాత్మ సంకీర్తనలో భక్తి
వైరాగ్యాల్ని వేదాంత రహస్యాల్ని శ్రోత్రి
కించి చెప్పడం జరిగింది. శ్రేత్రయ్య
లాటి శృంగారంతో ఉంటు మధుఃకృ
యతంగా శృంగార పదరచనచేసి తన
విష్టతని ప్రకటించాడు. త్యాగయ్య
భక్తి ముక్తిచాయకమని ప్రతి కీర్తన
లోను చూపించాడు. ఈ విషయంలో
త్యాగయ్య అన్నమయ్య అధ్యాత్మ సంకీర్తన
లో ఉపనిషత్సారా స్ఫురతీని
అందించినట్లు తెలుస్తుంది.

3. అన్నమయ్య తెలుగులో గాక
సంస్కృతంలో పైకింపదరచన చేశాడు.
శ్రేత్రయ్య కేవలం తెలుగులోనే పదరచన
చేశాడు. త్యాగయ్య తెలుగు, సం
స్కృతం రెండు భాషలలోను కీర్తనలు

రచించాడు. పల్లవి తడవఱక అనువల్లవి
కృదిక్తుగా మాత్రమే ఉంటుంది అన్న
మయ్య పదాల్లో, పల్లవి, అనువల్లవి సుక్ర
మరీతిని ప్రయోగించడాన్ని ఆరంభించిన
వాడు శ్రేత్రయ్య. ఇదేటి త్యాగయ్య
కృతులలోను మనం చూడవచ్చు.

4. అన్నమయ్య శృంగార పదాల్లో
స్వీయ నాయక శ్రాధాస్యం. శ్రేత్ర
య్యలో స్వీయ, పరికియ, సామాన్యం
శృంగారం అభివర్ణితం. కేవలం భక్తిపర
మైన పదాలే అధికం త్యాగయ్యలో.
కొన్ని శృంగార పదాలు లేకపోలేదు.
వాటిలో స్వీయతాయితా పరమైన శృం
గాగం వర్ణితం.

5. అన్నమయ్య పదాల్లోని భాషలో
తెలుగుదనానికి కొదవలేదు. కాని
శ్రేత్రయ్య పదాల్లోని తెలుగుదనం మరింత
పరిపూర్ణమై ఉంటుంది. పలుకు పలుకున
తెలుగులేట ఉటబూరు కుంటుంది.
తెలుగు ఎలుకువచ్చు, నడికారాలు, సామె
తలు వాడి; చాటి సుబోహారత్వాన్ని
అపాదించాడు శ్రేత్రయ్య. త్యాగయ్య
ఎత్తుడో తెలుగు చేకండుంచి వక్షిగలేకం
తరలిపోయిన కుటుంబంలోని వాడు
కావడం వల్ల త్యాగయ్య కీర్తనల్లో ఇంత
తెలుగుదనం ఉట్టి పడడం లేనిమాట
వాస్తవం. దీనికి మరీకారణం గూడా
లేకపోలేదు. భక్తిపారవశ్యంతో అను
వుగా చెప్పడం మూలమైనకం తెలుగు
పలుకుల నాగ్యుడూ, బాగానను గురించి
ఆలోచించే అవకాశం లేకపోయి ఉండ
వచ్చు. అయితేమాత్రం సామెతల
త్యాగయ్య కీర్తనల్లో అవకాశం లేదని
చెప్పడం సామాను.

అన్నమయ్య పదాల్లో సంగీత సాహిత్యాలలో సాహిత్యానికే ప్రాధాన్యమన్న విషయం భార్యకం కానీ తేలితయ్యలో సంగీతసాహిత్యాలకు సుప్రాధాన్యమింది పదవి తాకితామనాదని, సంగీతనానాభ్యుదయి ప్రవృత్తికైన అన్నమయ్య తన వేలపదాల్లో కాదిన గాని ఎరిమిరములే కాని తేలితయ్య అభ్యాసరాగాలు వాడి, వాటికంటే సాగమందనాన్ని అపానిందించునె ౩౯వైపు అభిప్రాయం ఈ సంగీత సాహిత్యాలకు అభినయం పోడిందిన అభినయకార్యగు తేలితయ్య త్యాగయ్యలో సాహిత్యం కంటే సంగీతం ప్రాముఖ్యం కనీస్తురాగసంగాగ కర్నూపాలకు, సంగీత కళానికి చక్కటి విధర్పనం త్యాగయ్య కీర్తనలు. ఆతేకరాగాలను ప్రాగం లోకి తెచ్చిన ఘనత ఈతనిదే ము సంగీతం ఈవాటికి విగిరిందనే త్యాగయ్య పెట్టిన భిక్ష అనిమాత్రం మనం భావించడం కష్టమిది అయితే ఈ ఎదగ వన తెలుగులో ఆగించిన అన్నమయ్యకు తెలుగునాటి ఋణపడింది దాని సంగీత నూదా ఈ సంపర్కంగా ఎరకమాదన

ఇలాగా అన్నమయ్య, త్యాగయ్యలు
తెలుగులోని మహాత్మాగణకాశ్రయ .
అన్నమయ్య కృంగార సంగీత నాం
కం మూడువందల యేండ్లను క్షేత్రయ్య
గానూ, అటుతరువాత నూరేండ్లను అన్న
మయ్యుని ఆధ్యాత్మిక సంగీతనా కం
త్యాగయ్యగానూ, అవతరించినట్లు ప్రీ.కే.
మేసూరి ప్రభాకరరాష్ట్రీ గారు భావించ
డం ప్రతిష్టాకరమగుచున్నది.

[అడవివాణి,
సాహిత్యంతు]

■■■■■

15. మనీకవిత్వము — ఒక పరిశీలన

- గర్భిణీ శ్రీ ఎస్. రాజశేఖర్, పి. ఏ

ఈమధ్య మినీకవిత్వ అనే ప్రత్యేక
తెలుగు సాహిత్యరంగానికి విస్తృతంగా
ప్రచారంలోకి వచ్చింది అంతే ప్రాచీన
కాలంలో 'మినీకవిత్వ' లేకపోవడం
అయితే ఈ రకానికి వానికి బంధాలు
లేవని, ప్రబంధాలనుంచి తప్పించి అంద
నంతలు అని కులంధించివచ్చి అం
దింది అందరికీ ఆకర్షణకరమైంది. కులంధ
గ్రాహ్యంగా, కులంధరంగా ను అంద
రగా ముచ్చటగా ప్రాచీనపుట అనే
కులంధ రచయితగా కులంధ. కులంధకుం
మొత్తము, కులంధ కులంధ కులంధకుం
మొదటి పంథుల కులంధ, కులంధ
కులంధ ఈమీద 'మినీకవిత్వ' పరిధిలోకి
వచ్చాయి ఈమినీకవిత్వ ప్రాచీన
అనుభూతి అభివృద్ధిచందం, సాహిత్య
స్పృహను కులంధించి అనేక ముగియ
కులంధను నిర్మించడం చూడవచ్చు ఈ
మినీకవిత్వభావనను, వారు వ్యక్తికి
దానికి అనుగుణించి పదకాలాన్ని
చూడకపోవడం భావన, చిన్న చిన్న
వాలు చూడ సాహిత్య అంగింగుట్టు
విషయంగా కులంధకుం, అనుగ్రహంతో
సాహిత్య, అనుగ్రహం చూడ కులంధకుం

ఈనాడు ఈమెను విత్తాన్ని ఒక గ్రంథానికి కథానికొకటిగా ప్రతికలు పతాకీకరించి ప్రచురించి యువకవుల్ని ప్రోత్సహిస్తున్నాయి ఈ మిగిలిన ఆధునిక కవిత్వంలో ఒక భాగం. వీటిని 'మహాకావ్యసాధన' కవితలు అన్నారు శ్రీ రామరంగారావుగారు

ఇప్పుడు 'మిస్కనిక్' లక్షణాలు,
లక్ష్యాలు పరిశీలిద్దాము.

1 మిగిలిన సంతక ప్రధాన
గూం. 2. నవ్యబంధురైలి వుండాలి.
3 భావాధిక్యం ఉండాలి. 4 చమ

[illegible]

అజయ చెప్పటంకే ప్రాచీనాదీశుని
 ప్రీతిరథ మింకవక రక్షణాదితంగా,
 సుమతీచరంగా, భావగర్భితంగా, రంజిత
 రంజిత దుష్టులతో, మగంధపు ముస్తా
 బలతో, వస్త్రా శీ ణంపి. అయితే దానికీ
 ఈవాడు ఎక్కడాతే ప్రాచుర్యం
 ప్రాధాన్యం వీరిదేమి ౭ కేవల ఒక్క
 క్కరి అభివృద్ధిపై, అవగాహనను
 అడయాలమిటి ఒక్కొక్క విధంగా

భావం సామెత్కరింపజేస్తుంది. అందరికీ ఒకేవిధంగా కావడా, వివిధపక్షముల్లో ఆలోచించడానికి, ఆచారాం, ఇస్తుంది. బహుళార్థ సాధనకవిత.

ఇప్పుడు కొన్నికి మరిలు మీముందును తాను

“నత్తా” ఎగ్లరా
‘ఎండలో బండలు కొట్టేవాడికి
సమాజం వాడి తెలుసు
సమయం కలెన్డర్
బండమారిని సమాజాన్ని
బిడ్డలు కొట్టడం ఆరంభిస్తే తెలుసు.’

“బాక్స్” వి భారతి

‘ఆకలితో చస్తున్నా
ఆకలితో దహిస్తున్నా
బాబూ
ఒకచపాతీ ఇవ్వండి
కాదు
ఒకకుపాతీ ఇవ్వండి
తీర్చుకుంటాను
నా తరలిరాని బాక్స్’

‘మూసివేయడం’ నవ్యునికి శ్రీనివాసప్రసాద్

‘వృత్తికిత్యా దేవుడు
ప్రకృతికిత్యా యముడు.’

‘నిమగ్నత’ మాధవీనారాయణ

కీర్తితిథులు అధికారిం చేవాడికి
ఎక్కడో ఆరాటం;
తీరా అక్కడికి చేరాక
యిమడలేక దిగి లేక
నిరంతర శవసహారాటం.

‘విప్లవం’ సి. వి. ఎన్. కోదండరామ

తామనుషుల కంటే
అగ్నిభల్ల నయం;
శేలరాయాని చూస్తే
భగ్గన ప్రజ్వలిస్తుంది

‘ఇది సంగతి’. రమణ

నాడేకంలో
పాముల్ని పూజిస్తాడు
మేల్మీమాట్రం బలిచేస్తాడు.

‘మూట’ ఇ. మురళీధర్

‘కాలేకడుపుల్లో రగిలేమంటల్ని
కగ్గసిద్ధాంత కడలిలో ముంచేస్తున్న
పండాకోడుగ్రద్దల గుండెల్లో
కూటానై తేలాలని వుంది’

‘డబ్బు’

నువ్వుడబ్బు=పీతో
నువ్వు=డబ్బు=చీతో
పరమాత్ముడిక నన్ను
వైపాయే మిన్న
దేశ్చీర్ మేలో యాగో
దేవుడికి గోరి మాతో.

‘ఎన్నియుగాలూ’ చల్లారాధాకృష్ణశర్మ
జడత్వంలోంచి పశుత్వంలోకి
పశుత్వంలోంచి మానవత్వంలోకి
మానవత్వం లోంచి దివ్యత్వంలోకి
ఇంకా ఎన్ని యుగాలూ.

ఎన్నెన్ని యుగాలూ..

‘కాగితంపులి’ - ఎగ్లరా.

కాగితం పుజలు
కగనడం చేతకాక
అరుస్తాయి
నీటిమక్క మీద పడికేచాలు
తడినీ బడినీ తోకముడుస్తాయి.

‘అప్పు’ రత్నశ్రీ (యస్ రామ్ శర్మ)

‘అప్పుచేసి(చని)పోయినోళ్ళుధన్యులు
తీర్చి వాళ్ళు జీవనసంగ్రామంలో
అభిమన్యులు’
[అంద్రకోటి సచిత్రపారపత్రిక
సాజన్యంతో]

‘బెడడ’. రత్నశ్రీ

సంపన్నులప పన్నుల బెడడ
అపన్నులకు, సంపన్నుల బెడడ’
[అంద్రకోటి సాజన్యంతో]

మైత్రుత్వ పరిశీలన ఒకక్రొత్తదనం,
సంక్షిప్తత, ఏదో మృగన, తపన, అల్ప
క్షణాలతో అకల్పరాన్ని ఇవ్వగల
ప్రతిభ, కనిపిస్తుంది. ఈ కవిత్వం
మూడిగా, నీటుగా, నేర్పుగా పరిశీలన
అందుకోనే పద్ధతి వుంది.

అన్ని రంగాల్లోనూ అధునికత ప్రవేశించింది. ఈ అధునిక సమాజం అనేక సమస్యలను కల్గించింది. పరిశ్రమీకరణ, ఆర్థిక విప్లవం, ఆధునికత పరిష్కారం, అసంపాదన, అనియతత, ప్రజల్ని చైతన్యం చేయడం, ఆ న్యూనతలు తయారినచేయడం, ఈవాటి మినీకవితల లక్ష్యాలు గురి శిశుమన యథార్థాన్ని గుర్తిస్తే మన మోటుల్లో, మనలోపరమైన తెలితో, హాస్యాన్ని మిళితంచేసి, నవనలాడిస్తూ, నవనోత్పేదం గా, కర్తవ్యాన్ని బోధిస్తూ ప్రజల్లో అలోచనపెంచడం, ఈకవితల్లో కనిపిస్తుంది కొన్ని కవితల్లో అస్పష్టత ఉన్నా, అస్పష్టత సంతోషకరం ఉన్నా, అర్థంలేని వర్ణనలూ, ప్రతీకవాదాలూ ఉన్నా ఎక్కువమంది కవుల కవితలు శక్తివంతంగా, ఉండి కొత్తపుంతలు త్రొక్తాయి.

పూర్వంకవిత్వం వందలకొద్దీపద్యాలలో ఉంటే నీటి కవితలు రసపుండరాన్ని అందిస్తూ సామాజిక విప్లవాన్ని తెప్పిస్తూ, అన్నచిన్న పద్యాలలో, ముక్తకాలలో, సామాజిక స్పృహతో నిండుప్రభలిస్తూన్నాయి ప్రకాశిస్తున్నాయి ముఖ్యంగా మిసిగిరి అనేక అలోచించటం, హృదయంతో పుడించటం, సమాజాన్ని చూడటం, స్వభావాన్ని నిశ్చయించటం, మానవత్వానికి హాసపట్టడం, అమాయకత్వాన్ని, అయోమయత్వాన్ని, పరిశీలనాప్రకృతిని ఒకటేమిటి అన్నివిధ యాల్ని పరిశీలించి, సజతగావాచితో రూపొందించబడినవి.

— — —

మహాలక్ష్మి నరసింహాక్షి కో

శేఖరి, క్యాబిన్, బస్

జనరల్ కలెక్షన్లు.

నీరమ్మగుండ్, రాజమండ్రి-1.

16. శ్రీ ఆదివిద్యాపిఠాజ్ఞాగారి జీవితచిత్రం (1895-1952)

- శ్రీ వి. సిమ్మన్న, ఎం.ఎ., డి.ఎ.ఎస్., డి.వి.ఎస్.

శ్రీ ఆదివిద్యాపిఠాజ్ఞాగారి జీవితము తా
కళామయం. అతికళల సమైక్యమే
అయిన జీవితము. కళలోనే పుట్టి కళ
లోనే పెరిగి కళలకు జీవిత మంతరము
చేసి, కళాపీఠంలోనే కాలధర్మము చెం
దిన కళాకరపట్టి 'వలసలి' శ్రీ ఆదివిద్యా
పిఠాజ్ఞాగారు

పశ్చిమ గోదావరి మండలం భీమవరం
సమీపమున ఉన్న పరిపల్లె అనగ్రామ
మంతు 1895 మన్మథనామ సంవత్సరము
అక్టోబరు బహుళ పంచమి యామినిన
శ్రీమతి కుమ్మక్క కృష్ణయ్య దంపతులకు
జన్మించిన ఆశ్వీని యోగము పాలం
రాయన సుగోత్రులు. తండ్రి కృష్ణయ్య
గాడి రసవత్సరమున కథలను అను
వుగా అది వీనులందుగా వినిపించుటలో
ప్రజ్ఞాశాలి, అపారధశాలి తల్లి కుమ్మక్క
గాడి అమలిన వృద్ధత, ఉదాత్తభావ.
ఈయన బాల్యము బాపిరాజుగారికి ఉన్న
పాఠశాలలో అలభదీనవి. కనుకనే శ్రీరాయ
శ్రోలు గుర్తురాత్రిగాడు.

మీయమ్యయేతారచాయలో నిను గాంచె
ఏయోచును పాలపాతము విడిచెంచె
లేవన్న నీల్యు లీలాభిరుచి రాడు
కావన్న నీల్యుడు కంఠ ముచ్చగించు.
అడివోరి చిన్నాడ!
అమృత ధారతాడ!

అని అబ్బురపడుతూ ఆదివిద్యాపిఠాజ్ఞా
గారిని అభినందించారు.

శ్రీ బాపిరాజుగారు నగ సామ్రం, వెజ
వాడలో ఉన్నత విద్యాభ్యాసం
చేశారు. తరువాత రాజమండ్రి చేరి
ప్రభుత్వ కళాశాలాచార్యులగు అప్పారావు
తెప్పింగ్స్ (కూర్చే) ద్వారాగారి కిష్కం
దైవాడు. ద్వారాగారు చిత్రకారుడు.
గాయకుడు. బాపిరాజుగారి సహ ఆదీ

కళాశాలలో కవికాండల వెంకట
రావు, దా మెల్ల రామారావుగారు
విద్య వర్ధిల్లించారు వీరి ముగ్గురి విద్యా
భ్యాసం కూర్చేగారి అధ్యక్షవత్సరంలో
కొనసాగింది

కవికాండలవారు కలంపట్టి కావ్య
సృష్టి కావించారు. రామారావుగారు
వంశపట్టి చిత్రసృష్టి చేశాడు బాపిరాజు
గారు కలం వంచి రెండూధరించి క్రమ
జానందమూ, నేత్రానందమూ కావించారు
ఆధ్యాత్మిక కళాప్రవృత్తి అయి
కళాధర్మ ప్రాంగణములో పాటలు
పాడుచు నాట్యంచేశారు

శ్రీ బాపిరాజుగారు బహుముఖప్రజ్ఞా
శాలి కవి, కళావేత్త, ఏకాంకి రచయిత,
నవలాకారుడు, చిత్రకారుడు, నాట్య
చాతుర్యుడు, కళాదర్శనకుడు, పత్రికాచి
యిత పత్రికాసంపాదకుడు, ఆధ్యాప
కుడు, వ్యాఖ్యానాది, దేశభక్తుడు వలసలి,
కళాకావీరుడు, కళాపానకుడు, రసీ
కుడు, రసజ్ఞుడు, సచ్చందయుక్తు,
అయిన్ని అన్నికళలు కనుక కామే
వలించాయి ఇన్ని ప్రజలు లున్న కృత్తి
ఏకాల మందునూ దుష్టభుజే ఆంధ్రచేతనే
గొర్రెపాటి వెంకట కుమ్మక్కగారు
'కళామూర్తి' బాపిరాజుగారుగొప్పయిలా
అన్నారు - 'ఆచంట వెంకటరాయ సాం
ఖ్యాయన శర్మగారి ఆనంతరము ఆంధ్రు
లలో ఇన్ని ప్రజలు కలవాడలే రని
చెప్పట అతిశయోక్తికాదు' శ్రీనివాస
నాథ సర్వసారాంశగారు అన్నట్లు
అయిన కవీశ్వరు చిత్రకారుడేశ్వరు
అనందమూర్తి.

గాంధీగారి విలుపు మేరకు బాలీయోద్య
మములోనికి ఉత్సాహముతో ఉరికిన
వారిలో బాపిరాజుగారి నొకరు. చిరుత
వయస్సు నుండియు అతనిలో బాలీయ

భావనలు ఏర్పడినవి. పక్షేళ్ళ బాలుకుగా
నున్నప్పుడే బిహీ చంద్రపాలోలో కలసి
స్వాతంత్ర్య సంగ్రామములో భాగస్వా
డయ్యాడు.

1922 సంవత్సరములో సర్వోగ్రహ
అన్వేషణలో పాగూరి ఒకయేడు శ్రీకృ
ష్ణుని బహుసానమున కేగెను. ఈ కళా
మూర్తి జైలులో ఉండగానే సుప్రసిద్ధ
అంగ్లజివి బరన్సుయొక్క గీతాలను అను
సరిస్తూ కొన్ని గీతాలను రచించి బాటిలి
'తోతకలి' అన్న పేరుతో ప్రచురించారు.
ప్రభుత్వం శ్రీమహాత్మా స్థాపన లయిన
కాలవామల చరిత్రకు సంబంధించిన
నవల 'హిమలి దు' కూడా అప్పుడే రాస
సాగించారు జైలునుంచి విడుదలయిన
పిదప మచిలీపట్నం వెళ్ళి ఆవృద్ధ అంధ్ర
బాలీయ కళాకాశాలలో శ్రీమహాద
కుమారధటర్జీ గారితో మూడుసంవత్స
రాలకాలము గడిచారు. చటోపాధ్యాయుని
ఘోషుడుగా ఉంటూ, భారతీయ
చిత్రకళా రచనాస్థాని లిన్సి అకాడమీ
కున్నాడు. భారతీయ చరిత్రయొక్క
సర్వ రహస్యములను కూలంకషముగా
తెలిసికొన్నాడు. తరువాత మద్రాసులో
వి. యాగ పట్టం పొంది, నాట్యసంవత్స
రాలు న్యాయవాది వృత్తిని చేపట్టాడు.
చిరునవ్వు తినిదిరనించుకొని 1938వ
సంవత్సరములో అంధ్రబాలీయ కళా
శాల ప్రధానాధ్యాపకత్వమును స్వీకరిం
చినారు. ఈ కడపిలో నాలుగుసంవత్సరాలు
ఉన్నారు. (1935-1939) 1939 సంవ
త్సరములో సినిరంగములో కళాదర్శక
త్వముచేయడానికి మద్రాసు చేరుకొని
సతీఅనామ, ద్రువవిజయము, మీరా
బాయి ఉత్తమమైన మూడు చిత్రాలకు
కళాదర్శకత్వము వహించి ఆంధ్రులలో
ప్రభుత్వ కళావర్ధకుడు గాగల ఘనత
పొందినారు. బాపిరాజుగారు మూడు
చిత్రాలలోనే ఎండకోఁగిష్టలనుకయారు
చేశారు. వారివద్ద విద్యనభ్యసించిన

ప్రముఖదర్శకులు శ్రీవారిశేడు, శ్రీ జి. కోటేశ్వరరావు, శ్రీ వెంకట్రావుగారు, శ్రీ జి. కోటేశ్వరరావుగారు 'చక్కంటి అమృతం' శ్రీ వెంకట్రావుగారు 'వర విక్రయం' 'చిల్ల మోహనరాం' మున్నగు చిత్రాలకు కళాదర్శకత్వము వహించారు.

గుంటూరులో కళాపితమును స్థాపించి అన్ని కళాశాలలలో ఆనేక కీర్తనలను తయారుచేశాడు. బంపర, భీమవరం, హైదరాబాదు, మద్రాసు మున్నగు కల ములలో కళాపితములను స్థాపించి 'కుల పతి' అయినారు శ్రీమంతుల కృష్ణారావుగారు అయినకు సమర్పించిన 'కుల పతి' విరుదమును సారథికం చేసుకున్నారు.

మద్రాసు నుండి తిరిగివచ్చిన తరువాత మనదేశములో ఆంగ్ల భాషలో ప్రచురిత మయ్యే పుస్తకాలలో 'శీర్షి' కన్న 'శ్రీకళి' సహాయసంపాదకుడుగా పని చేశాడు. 1914 సం॥లో హైదరాబాదులో మూడు సంవత్సరాలకాంతం గడిచారు (1917) పుత్రికాసంపాదకుడుగా నుంటూ ఆంధ్రరేలంగానా ప్రజలనుద్దేశ్య స్పృహతో సంబంధాన్ని ఏర్పరచ దానిని నిర్వహించు కృషి చేసారు. వాస్తవానికి బాపిరాజుగారు ఆచార్యశ్రువు. ఆయన మూర్తి కురుమారం. హృదయం కుసుమ కోమలము. వాక్కు నవ్వనవసర సమానము. హైదరాబాదునుండి తిరిగివచ్చిన తరువాత కొంతకాలము విజయవాడ రేడియో స్టేషన్ ఎన్వైజరుగా పనిచేశాడు.

బాపిరాజుగారి కవిత్వపటిమ ఆపారము. వారి విజ్ఞానము సర్వోత్తముగలది. వారి ప్రతిభ బహుముఖ మైనది. బాపిరాజుకవిత్వములో ప్రేమ, కరుణ, ధర్మము, శిష్టుత్వము, లంగీకరము, చిత్రలేఖనము మున్నగున వన్నిచోటుచేసికొన్నది. కవిప్రవాహి విశ్వవాదగా రన్నట్లు బాపిరాజుగారికి కవిత్వం పటిమ నేటికప్పు

రెన్నరి లేదని నిస్సందేహముగా చెప్పవచ్చు.

తెలుగుకథా సాహిత్యాన్ని తనవగల ప్రజానిశేషం చేత దీర్ఘ మంతం చేసిన ప్రతిభావంతుడు అడవిబాపిరాజు. అతి సామాన్య విషయాన్ని ఆధారంగా చేసి ఆనన్యసామాన్యముగా తీర్చి దిద్దగల దిట్ట చిన్నప్పటినుండియు బాపిరాజు కథలన్నీ చిన్నచో చెవులుకోసి కొనెడివారు. గ్రంథిక కథలను ప్రాసినారు అయిన కథలలో కొన్ని 'రాగమాలిక' 'తరంగిణి' 'కులికావృత్తం' 'వింధ్యాచలం' 'భోగీ రంగం' ఆనేకేర్పల సంపుటలుగా వెలువడినవి. బాపిరాజుకథలు ఆంగ్ల, కన్నడ, హిందీ భాషలలోకి అనువదించబడినవి. మాస్ట్రీ వెంకటేశం ఆయాగార్ బాపిరాజుగారి కథలను, నేయా అను పెక్కింటిని కన్నడ భాషలోకి అనువదించినారు.

బాపిరాజుగారు కవి, కథకుడేకాక ఏకాంక రచయిత రేడియోప్రసారానికి అనువైన నాటికలు రచించినారు. ముఖ్యమైన కొన్ని నాటికలు 'నర్తకిణి', 'శివసుందరి', 'కృతిసమర్పణ', 'నవోదయ' 'ఏనుగు' 'దుక్కితేంద్ర' 'ఆంధ్ర సుప్రసాద్' 'శైలాల' 'భోగీరలోయ' 'నారాయణరావు' మొ॥

కవిగా, కథకుడుగాకంటే బాపిరాజుగారు గొప్పవలసినవారుగా ప్రసిద్ధుడు. నవలాసాహిత్యములో బాపిరాజుగారిది తొలిబరితొ మొట్ట మొదటిపీట అయిన ప్రతిష్ఠకు పతాక మెత్తినది అయినవలెనే. బాపిరాజు చారిత్రిక - సాంఘిక నవలలు రచించి సమస్యపాచి యయ్యారు. 'హిమ బిందు' 'గోనగన్నా రెడ్డి' 'అడవికాంతి' 'శ్రీ' 'అంకురు' ఆనే చారిత్రికనవలలు, 'నారాయణరావు' 'కోనగి' 'కులపాప' 'నయదు' 'బాళమల్లి' ఆనే సాంఘికనవలలు రచించినారు. 'నా పద

మది క్రయాగము' అనునది పరభాష నుండి వీరు చేసిన అనువాదము 'మధుర వాణి' 'శిలారథం' 'శైలాశిఖరము' అసంతృప్తనవలలుగా నుండిపోయింది.

బహుముఖ ప్రజ్ఞాశాలియైన బాపిరాజుగారు నవలలు, కథలు, రేడియో నాటికలు రచించడమే కాక పాటల సంపుటలు వ్యాసాలు రచించి ప్రచురించి తెలుగుసారస్వతానికి మారాళంకరణను చేపట్టినారు.

బాపిరాజుగారు వివిధ భావనలతో కల్పనలతో రూపొందించిన, ఆలపించిన, గీతాలలో కొన్ని 'శశి' 'గోధూళి' 'వీలంబి' 'హారతి' ఆనే సంపుటలుగా వెలిసినవి.

కళలలోనేకాక ఆలోచనీయమైన దైవశాస్త్రములలో, సామూహిక జ్యోతిశాస్త్రాలలో, భరతిశాస్త్రములో బాపిరాజుగారు ఆపారముయిని పొందికను మున్నది శ్రీ బాపిరాజుగారికి ఇన్ని కళలలో వాక్యరూపాలలో కలం వడివిన ధీరులు చాలావరు. ఏకకాలములోనే అన్నింటిని ప్రాంగింపించి విండ్రబారివని వలె విగ్రహించుట మరీ అరుదు. ఒక్క మాటలో చెప్పవలయు నన్న బాపిరాజుగారు ఒకవిజ్ఞాన కన్యకావేదాని కాంక్షసాహిత్య వైభవమును దిగంతములకు వెలార్చిన మహా మనీషి. ఇంద్ర గంటి శ్రీకాంతశర్మగారు నిన్నట్లు బాపిరాజుగారు ఒకవ్యవస్థ, ఒకసంస్థ.

ఇటువంటి మహామనీషి 1952 ఏప్రిల్ బయ 22 వరేదీ సాయంకాలం మద్రాసు లోని రాయపేట ఆసుపత్రిలో

'సాహిత్యమృత్యుంజయా' సాహిత్యమృత్యుంజయా'

అని సంస్మృతియును కుదిపారగా కన్ను మూశారు.

17. రాజశేఖరకవి - హరవిలాసము

- శ్రీ ఇప్పుడుంట సాయిరాజా.

పద్యభాష చతురుడు, కవిరాజు అని రాజశేఖర మహాకవి (క్రీ.శ.౧౦౯౩-౧౧౩౦) తుదకొని తొలిసారిగా ఒకటి 'హరవిలాసము'. ఈనాడు అది పుస్తకమైనది.

కవిసామాంశిక కావ్యములను పేర్కొనుచు కృంగార ప్రకాశము 'దిక్షపతి నిర్మితమా? ... కవిభావాప్తిరసమాప్తి కావ్యకర్తం స్వసామాప్తితా యథా రాజశేఖరస్య హరవిలాసే ఆన్నది. నిర్మితుడు తన 'మూర్తిమత్తాభి'లో స్వీకరించిన రాజశేఖరుని పూర్వ కవి ప్రకంపలు 'హరవిలాస అవతారిక' లోనివేమో అని నా అనుమానము.

సరస్వతీ కర్తా భరణం వస్తు నిర్దేశము నకు ఉదాహరణగా ఇచ్చిన -

అస్తుద్దామ జటాభార
భ్రాస్త గర్జాముఖ శేఖర
అది కేశో భాగోవామ
స్పష్టి సంసర కారణమ్
అమ అమృత్యు హరవిలాసకథా ప్రారంభవద్య మై ఉండకతోపు.

హేమచంద్రుడు (౧౦౮౮-౧౧౨౨)

కావ్యానుకాశన కావ్యభిర సుఖన దుర్దన
స్వరూపం యథావర విలాసే -

ఇత స్తో భవన్ భూరి
న పతేతే పిశునః కునః
అవతారతయ కిచ్చ
న కేదో హంసః సతః ।
అని ఉంటుంది కాదు.

అయితోక [సామర్థ్య లింగమాలా]
వ్యాఖ్యాన కలలో ఒకడైన విద్యాచింతక
సారాంశములు యుద్ధంలో పరాజిత్తుడై
కులాయితుడగు యముని వర్తింప పద్యం
ఉదాహరించాడు. ఇది హరవిలాసంలోని
దని తోచుచున్నది.

18. కవి - కావ్యము

- శ్రీ వేదాజీ రఘుపతి, ఎం. ఏ.

భగవంతుని సృష్టిలో సుందరము, అసుందరమునైన విస్తు బాలము ఎంతో ఉన్నది విత్య తేనికములో ప్రతి మానవుడు ఈ ప్రకృతిని చూస్తూనే ఉన్నాడు. కాని కవి దృష్టి వేరు. సామాన్యుని దృష్టి వేరు. సామాన్యునికి ఒక తీగ కనిపించితే, తీగ అనే అంటాడు దానికే కవి స్త్రీ శోభల హస్తపదములని భావిస్తాడు. ఏయిలు గా ప్రకాశిస్తున్న నీటిని చూసి, కవి నాయికయొక్క విరహ వేదనా రాష్ట్ర జలప్రవాహ మంటాడు. తేనిలో భగవంతుని దయారసము ఏదో విధంగా సామాన్యుని కంటే భిన్నంగా, ఔచిత్యవంతంగా భావిస్తాడు, భావించిన వానిని వర్ణిస్తాడు.

అది కవి వాల్మీకి గ్రాంచపత్ని వియోగ దృశ్యాన్ని చూచి, అపయత్నంగా, 'మానిమత శ్రుతిస్థాంత్వ మగత కావ్యోత్తీ స్సమా' యత్యోచన మిగునా దేక మవధిః కామ మోహితమ్'

లయాత్మికంగా, కోకతో లక్షణాన్ని ఏర్పరచుకొని, ఆయన కోక లక్ష్యాన్ని

అనతరతి విహతా బ్రహ్మచర్మం
ప్రచర్మం సకల జనన భాజం

కల్పితాశ్చ కృతాశ్చ
సమర శిరశి యస్య ప్రాప్తభంగో

యత్యాజ్ఞ
ఖరవిధురధర్మి చిత్రకాయో బలాశ్శః
ఇంకను ఖరప్రతి, బుద్ధు, తన్నుని అపూర్వ ప్రయోగములు చేసి, నిఘంటు వ్యాఖ్యానానకు చేరి నిండుగ పని కల్పించిన, ఈమహాకవికృతి గడ్డక రాక కాల ప్రవాహంలో కొట్టుకొని పోవుట విచారకరము.

చూపించింది. ఆకోకకోకరచనే రామాయణ రచనకు సాదులు పోసింది. 'ఆతే కంగా మృదయము నుండి వెలువడిన వాక్యోవాహనం కవికృత మన్న వర్ణన వర్ణన లక్షణానికి, కాల్పిక ఆదిష్టోకము లక్ష్య పంక్తిలో నిలుస్తుంది.

యోగి తను అనువన్న సమయము లోనే ఈ కావ్యా ప్రపంచమును మించి సమాధ్యవస్థలోకి వెళ్ళి బ్రహ్మనందము ననుభవించును. కవి కూడ తాను ఒక విషయమును ఊహించినప్పుడు కాని, ఒక దృశ్యాన్ని చూచినప్పుడు కాని, దాన్ని ప్రతిబింబింపవేయు కావ్య రచన యందాసక్తడగును. అతని ప్రయత్నము వలన ఏ లక్షణమనే అంతరాయము కలుగదు. కలిగినా సామర్థ్యంతో పోగి పోగలదు.

ప్రతిభా వంతు డన కవి ఎట్టి వస్తువును గ్రహించినను దానిని సుందర మయంగా చేయుగలడు వస్తువులో కోతల రము కాని పోయినను, కవి దానికి మెరుగులు దిద్దగలడు (ఆధునికులు కూడ కాదేదీ కవిక కవర్త మనిగ్రహించినారు)

అపారే కావ్య సంసారే

కవి శేష ప్రజాపతిః

యథాస్థిలోచితే విశ్వం

తథేదం పరివర్తతే ...

అపారమైన కావ్య ప్రపంచమునకు కవి యే బ్రహ్మ. అతడు తన ఇచ్ఛానుసార మగా లోకమును మార్చును. అతడు కృంగారి అనిచో కృంగారముగా, విరాగి అనిచో విరసముగా లోకమును మార్చును. చేతనా చేతనములు కూడ కవి అధినమలోనే ఉండు నని అనంద వరసుడు పేర్కొన్నాడు.

కవి స్వీకరించరాని వస్తువు ఈ జగత్తు లో లేదు. 'కావ్య మెల్ల వస్తువులను సుందరముగా మోయ్ను. అది సుందరము లగు వస్తువులను సుందర కమలులుగా జేయును. వికృతములను సుందరములుగా చేయు' నని పెల్లి వివరించివాడు. కవయ తిరి కవి: కవ్య కర్మ కావ్య ముమట చే కావ్యము, కవి సృష్టిలోకం.

మొదట 'కవి ర్మసిషీ పరిధూ: స్వయంధూ: అని కవి శబ్దము పరమార్థ పరముగా వైదిక మంత్రములందు కవి వించును. క్రమంగా ఆ ఎదుము పరమార్థ పాశ్చాత్యులము పొందిన 'బుషీ' భగి ముగా త్వవహారమున వచ్చినది. పాశ్చాత్యులగు వైదిక బుషులు కవులు. వారు తెలువరించిన కావ్యము లుపనిపిత్తులు. ఆద్యులగు వైదిక కవులుక, రాకెవలగు వాల్మీకి వ్యాసాదులును బుషులగుట చేతను, దివ్య చక్రపులచే వారు లోక రహస్యములను ఎరిగిన వారగుట చేతను, లోకాత్తర భర్తవాక్యముగా వారి కావ్య ములు ప్రభవిల్లుట చేతనే, 'స్వాపీ' వరుణే కావ్యమే' అని కవయ: క్రాంతి దర్శన' అని లోకాత్మలు ఎర్పడినవి

తేజము బుషులు కవులు కాలేరు. కవులు మాత్రము ద్రష్టలు, ద్రష్టలును భర్తనము భర్తనము ఈ రెండు గుణాలే కవిముఖ్య లక్షణాలు. వీనినే భావమనకు 'ప్రజ్ఞానవనవోన్మేషకాలిప్రతిభామతా తదను ప్రాణనా జీవే ద్వర్ణనా నిపున: కవి' అన్నాడు

కావ్య నిఘాంతంలో కవులు మూడు విధములుగా విభజించబడిరి. 1 కావ్య కవి, 2 కావ్యకవి 3 ఉభయకవి. వీరిలో ఉభయ కవులు శ్రేష్ఠులు. ఉభయకవే విద్యర్థుని. 'విద్యర్థులయ: కవయ: తేజలం కవయస్తు కేవలం కవయ: అని విద్యర్థునిచే ప్రశంసించి, మిగతా వారిని నిరసించివాడు.

అపారమైన కావ్య ప్రపంచమును సృష్టించు సృష్టికర్త కవి. కావ్యన'కావ్య' లక్షణమునకు సంస్కృతాలంకారివల అభిప్రాయాలు గమనించుట ముఖ్యం.

'శబ్దారాసహిత కావ్యం'

అని భావించును,

'గుణాలంకార యంత్రార్థ కావ్య' మని వాచునుడు,

'అదోమేషగుణా వనలంకృతా పున: కావ్యి'

అని మన్నుటకు

'నిర్దోషం గుణాలంకార రసవత్'

వాక్యం కావ్య'

మని భావించు

'వాక్యం రసాత్మకం కావ్య'

మని విశ్వవాచుడు,

'ఇష్టార్థవ్యవచ్చిన్నా పదావళి కావ్య'

మని దండి,

'రమణీయార్థప్రతిపాదక శబ్ద:కావ్య'

మని జగన్నాధుడు ఇంకను, 'కవనీయం కావ్యమని', 'లోకాత్తర భర్తవానిపురా కవికర్మకావ్య, మని, తుదిభంగా పలు పురు కవయ: అభిప్రాయములు తెలి పుచ్చినారు.

మైని చెప్పబడిన నిర్వచనములన్నిటను కవికర్మ ప్రధానముగా చెప్పబడినది. ముఖ్యముగా చెప్పిన లోకాత్తర భర్తవా నిపురా కవికర్మకావ్యమని, సారాంశము గ్రహించినచో మిగతా నిర్వచనాలు కూడ ఇందులోనే సృష్టపడును.

'సంగీత ముపి సాహిత్యం సరస్వత్యా: ప్రసద్వయమ్' అన్నట్లు వాగ్దేవి సంగీత సాహిత్యములు రెండును ప్రసద్వయ ములుగా భావిల్లును. సంగీతమునందు ఎంత మోహనశక్తి కలదో, సాహిత్యము నందు అంత ఆలోచనాశక్తి కలదు. సుమారు రెండుగతి సువర్ణరముల భార్యమే 'భరతుడు' 'వాల్మీకావ్యము' ను రచించెను. అదియే సాహిత్య

కావ్యమున తొలిగ్రంథమై నిలచినది. భరతునివృత్తిలో కావ్యము లనగా వాట కాదులే. ఇతని మతమున కావ్యములకు ఇతివృత్తము కరీరం. తీయన రసవాది.

భరతుని తరువాత విదవక తాన్దలో భామచుడు 'శబ్దార్థ సహిత కావ్యం' అని అన్నాడు. (పీ) పురుషులు కరీర సౌందర్యమునకు ఆలంకారములు ప్రధానమైనట్లు, కావ్య కరీరమునకుకర్తావ్య ద్యలంకారములు శోభనుకొనవచ్చునని చెప్పి వాడు. రసాన్ని కూడ రసవదలంకార ముగా చేర్చిన్న ఆలంకార వాది ఇతడు.

ఆరన శతాబ్దివాడదగుండి రమణీ యాధిమని పదసంఘాతము కావ్య కరీర మన్నాడు. ఇతను గుణవాది. తర్వాత తొమ్మిదవ శతాబ్దిమునకు చెందిన వాడు నుడు 'రీతిగాత్యకావ్యస్య' అని సిద్ధాంతికరించెను. రీతివాది ఇతను.

వామనుని తర్వాత సాహిత్యరంగ ప్రవేశమైన వాడు ఆనందవర్ధనుడు. తీయన ధ్వనివాది ఇదిక్రొత్తసిద్ధాంతం. కావ్య కరీరమునకు ఆత్మ ధ్వని. అది వ స్వలంకార రసయావం. ఈ మూడింటిలో వ స్వలంకార ధ్వనుల కన్నకు రసధ్వని పర్యవేశ్యం.

తరువాత వచ్చిన వారిలో అభినవ గు పుడు, ఆనందవర్ధనుని ధ్వనిసిద్ధాంతము నకు 'లోచన' మను వ్యాఖ్యవాసివాడు. అభినవ గుప్తుని తర్వాతి వాడయిన మహిమభట్టు ధ్వన్యాలోకమునకు ఖండన ముగా 'వృత్తి వివేక' మను గ్రంథమును వ్రాసినను, అది విజయలేదు.

అభినవ గుప్తుని సుమారితమైన వంశ వంశ, ధ్వని మతమునకు ప్రతిహరించి, క్రొత్త: కావ్యశివ' మ్మని భావించు

వక్రొత్తినే తరడు విశేషముగా పెంచెను. తర్వాత తే మేండుడు ఒక నూతన సిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించెను. 'కావ్యము నట్టి జీవితభూతమైన యాచిత్యములేక న్నచో అలంకారములే? నుగుములే? అలంకారములు అలంకారములే. అనగా కావ్యమోభావపాత్రలేకని జీవితము కాదు అట్లే నుగుములును ప్రకృతకవ్యుద్భవితాదుల వలననే నుగుములే అనగా అవియు జీవితము కావు కాన రసవంతమగు కావ్యమునకు జీవిత భూతము డొందవలె' అని అన్నాడు

అనందకవుని ధ్వని సిద్ధాంతమునే తర్వాతికాలెల్లరులు తిరస్కరించినది.

మనవాద్యయము అంతా ప్రభుసమ్యక్తము, మిత్రసమ్యక్తము, కాంతాసమ్యక్తము అని మూడువిధాలు అది అది అభినవ గుప్తాదుల అభిప్రాయములే అనుసరింపబడుచున్నవి. వేదవాద్యయము ప్రభుసమ్యక్తము. రాజవలె నిరంజనముగా కానింతును. కునకు ఇప్తమున్నను లేకున్నను, ప్రభుకావనము విధిగా పాటించవలసిన విధమున వేదకావనమును పాటించవలయును. పురాణములు మిత్రసమ్యక్తములు. 'మాతా మిత్రం పితా చేతి స్వభావాత్రితయం పితృమ్'. అన్ని విధముల మన 'మేలు తోయవారు తల్లిదండ్రులు, మిత్రుడును మువ్వరే. లోకములో మిత్రుని వలె బోధించి, ఉచితవారణిచ్చి, కర్తవ్య భర్యచరణమునందు ప్రవేశింపజేయును, ఇది అర్థప్రధానం.

ఇక 'కాంతాసమ్యక్తం' అనగా ఉత్తము రాలగు భార్య తన గుణాలంకారములతో ధర్మమనోరంజనము చేయుచు, సన్మార్గకర్తనని చేయువిధమున, వాచ్య రూపమున ఉపదేశించక, నుగుప్రకర్తవలె వ్యంగ్యరూపమున బోధించును. కావున కావ్యకావ్యము కాంతాసమ్యక్త

తము అనుటవలన, వేదపురాణ వాద్య ఉత్తములన్న విశిష్టత ఈ వాద్యయమునకు కల్గినది. ఇందులో ఆరెండింటి యందులేని చిత్రరంజన, వ్యంగ్యరూప ఉపదేశము కావ్యానికి ఉన్నతస్థానాన్ని సంపాదించి పెట్టినది.

వైదిక వాద్యయము ఏకగ్రన్థ ధర్మమును నిరంజనముగ కావన రూపముగ బోధించునో, ఆగ్రన్థ ధర్మమునే పురాణ వాద్యయము సహజముగా, కథారూపంగా లేలుపును. ఈ కగ్రన్థమునే కావ్య వాద్యయము శ్రీనివాసాలంకారములచే వృద్ధముగా ఉపదేశించుచున్నా

ఈ శ్రమమును బట్టి చూడకావ్యము తప్పక ధర్మమును ఉపదేశించునదిగా ఉండవలెను. ఇంకా కావ్యప్రయోజనాన్ని కావ్యప్రకాశక

'కావ్యం యశస్యే, అభ్యక్తతే
వ్యవగ విదే, శివేతర త్తరయే,
సద్యఃపర నిర్మితయే,
కాంతా సమ్యక్తయోపదేశయతే'

అని సద్యః పరనిర్మితిని (అనందమును) ఉపదేశమున కావ్య ఫలముగా మేల్కొనినను. ఈ కావ్య ప్రయోజనములను దృష్టి యందు ఉంచుకొని, ఏకవియోవా, తన కవిత్వాగతున నిర్మించుకావ్య సాధము రమణీయతరముకాగలదు. ఈ కావ్యార్థ ప్రయోజనమును గురించి ఆగోచించి వపుడు, వాద్యయము సమాజవికాసానికి, మానవపురోభివృద్ధికి తోడ్పడుతుందని గ్రహింపగలము.

ఉపయుక్త గ్రంథమిది

- 1) కావ్యాలంకార సంగ్రహం (సన్నిధానం మార్కవారాయణ కావ్య)
- 2) కవి-కావ్యం- శ్రీ పావ. రాధాకృష్ణకర్త.

—...—

19. శ్లాంకర్త

శ్రీ తంగర కావ్యశ్రవ్యర తేకట
సుబ్రహ్మణ్యకావ్య

*అక్షిన్ముక్తిః దలంచి శేరిదిని
కర్తంతరక్తిన్ వికా
లాక్షి నామము కాకాపురిని, లో
లాక్షి! యదేతి వి
నాక్షి నామము తెట్టిరా మధురలో
కూశేష్వరి! నీవరగా
మాక్షి నామముగ గంచి లోన, బహునా
మంబురగదా! కాంకరి.

*కామా! కామకలా! కల్యాణనయనా!
కాంచీలసమృద్ధిమా!
కామాక్షి! ఘనకామబోధినియో!
కామేశ్వరి! కామిని!
కామాక్షి! కయకారవార్తృ వృద్ధయో!
కల్యాణి! కాత్యాయని!
కామార్యప్రియభామిని! సుఖకరి!
కారి! సుఖ్యాంకరి!

శ్రీనివా! హ్రామవతి! యుమా! నిరసుతా!
క్షీంకారిణి! యదివా!
పరమా! పావని పార్వతి! త్రిణయనా
పరా! పరా! శైలవా!
వరదా! పుణ్యపూత్రదా! శివసతి!
భద్రాశ్రికా! యందునా
మణియే కీర్తిపిల్వినన్ బలువమా
మాబంట్లలో కాంకరి!

*బ్రహ్మణి! భువశ్రేష్ఠి! భగవతి!
బ్రహ్మాండ భాంజోదరి!
బ్రహ్మశ్రేష్ఠ సుమావీణి! సురసుతా!
రాక్ష! రమా! వైష్ణవి!
బ్రహ్మనందమయా! అలంకరయనా!
బ్రాహ్మి! భక్త కాంకరి!
శ్రీకృష్ణమాభా! నిఖిలేశ్వరి! క్షుతిమతి!
కాతోదరి! సుందరి!
కామా! యంత్రధను! ప్రభా! తయకరి
లాస్యప్రియా! రంజని!

20. రుక్మాంగదచరిత్రము - మతము, రాజ్యాంగవ్యవస్థ

- శ్రీమతి వి. లక్ష్మీరాణి, యమ్. ఎ.

కవి యొక్క రాజ్యాంగవ్యవస్థను నన్ను తన కావ్యమైన సమాజమును తన కావ్యములందు ప్రతిఫలించి నేర్చును. అట్లే ప్రాథమిక మైన విరచితమైన రుక్మాంగద చరిత్రమునందు ఆనాటి మతము, రాజకీయ విషయములు ఎట్లు వ్రాసి చేసికొన్నవో పరిశీలించి మనము భక్తుడై ఏకాదశీ వ్రతమును జరిపి ముక్తిని గాంచిన రుక్మాంగద మహారాజు చరిత్ర మిందు కల్గింపబడినది.

మల్లన కాలమున వైష్ణవ మతము, శైవ మతము ప్రచారమునందు నెను. ముఖ్యముగా వైష్ణవమతము మిక్కిలి ప్రచారము నందు గలదు. వైష్ణవసంబంధమైన ఆశీశ వ్రతములు నాటివారు గావించిరి.

శ్రీమతా పరదేశికా! ద్యుతిధరా!
చిక్రాపిడి! చిక్రలా!
రామాక్షి! హరిశ్చందా! సుమరసా!
కల్యా! వసుకాంకరి!

*శ్రీకంఠార్ధకవీడి! కుభకరి!
శ్రీశైలవాసుడియ!
అకర్ణాంత వికాళశీత్రయంగళా!
అర్యాంబికా! శ్రీయంబికా!
ఏకానంద చిదాకృతి! మునిసుతా!
ఏకాక్షరి! శ్రీక్షరి!
శ్రీకల్యాణ గుణాన్వితా! మధుమతి!
తేజశీత కంకరి!

[నా అద్వైతకాంక్షరీ శతకమునందీ, చక్రనిధార గలిగి మహాపండితుల యా మోదము జొందిన యీ శేషలాద్వైత తేజాంతకళామ ప్రచారము నిమిత్తము ప్రచురించ దలచినవాణి (స్మితప్రసవ బహును. - రచయిత]

* *

మల్లన రుక్మాంగద చరిత్రమును నిర్మించినది తలచిన సంకల్పమున శివుడు ప్రత్యక్షమైనట్లు వైష్ణవ సంబంధమైన కావ్యమును తనకంకితమివ్వవట్లు కల్గింపబడినది.

‘అర్ధశాశ్వరస్వామి యైతనన్య దక్షిణ భీమలింగంబు దయపొసంగ నోగ గల వాడుఁ బ్రత్యక్షమైనఁ జాచి మోద మిగులొత్తబాహుముల మ్రోగి.

‘సంగారమునకుఁ బరిమళ మంగీకముగాఁ గఁ గల్గినట్లయ్యెను ద రుక్మాంగద చరిత్రన భీమయ లింగం బధికాధఁడగుట లెక్కింపఁగలన్’
36 ప. 1 ఆ

అని శివుని కల్గించెను. ఇది పరమత సహాయమున నిదర్శనము.

మల్లన ఏకాదశీ మాహాత్మ్యమును తన కావ్యమునందు వ్రాసించినాడు. నాడు వ్రతములలో కుభప్రదమైన సువ్రత రాజము ఏకాదశీవ్రత మనియే భావించి. ఆమితమైన పాపములను నశింపజేయునది, కఠినమైన పాతకములను బాపునది, సంపాద సంతాపములను పోగొట్టునది, కుభ ప్రదమైనది, చిన్మతా వందము కల్పించునది ఏకాదశీ వ్రత మనియు; ఇది వైష్ణవులకు ప్రధానమైన దనియు తెల్పి యుండెను.

నాటి ప్రజలు భక్తి తత్వంబున నియు వ్రతము భక్తి విశ్వాసములతో విర్యవర్ధించుచుండెడివారనియు ఈ క్రిందిపద్యము వలన ప్రస్ఫుట మగుచున్నది.

విభుల సవరగావించి గంభంబునఁ కన్యూరికలయంపిఁ గలయఁజల్లి క్రోధమాత్మములఁ ముగ్ధులమిచ్చిత్రములుగా రంగవల్లికలేర్పడంగ బ్రాసె

మనీ గానములఁ చేసుకొనర్చి గోడలఁ తెలువారఁ గృష్ణలీలలు లిఖించి కలవడంబులు గట్టి ఖంటాపథములందుఁ బొడవుగా నును బట్టుపడగలెల్లి కడలికాకలి నిర్మి తేల్పొట్టుగట్టి మార్గముల సేతుబంధంబు లందపఱచి ‘పురము రాజ్యంబు శృంగారముగఁజొనర్చి యెవనివాగుండు కడిఁ దీరమాడి కచ్చి’
ప్ర. 118 ప.

అనగా నాడు ప్రతారంభమున రాజ్యమును శృంగారముగా తీర్చిదిద్ది వారనియు, విగ్రహమును కన్యూరి గంభమున చల్లది వారనియు, చిత్రవిచిత్రములైః రంగవల్లికతో మ్రుగ్ధులు పెట్టెడ వారనియు, గోడలయందు కృష్ణలీలలు చిత్రించెడి వారనియు, కుభమాచకమైః అలరిచెట్లు సుంచెడి వారనియు తెలియచున్నది.

‘తమకు నిష్కాన మృదంగ ధోళింబు రమముల భోయవ రహితైంగ ప్ర. 121 ప నాడు ప్రతారంభమున అనుంగగ భృగుఁ వినిపించుండుట దిక్కులు పిక్కుటిః మృదంగ ధోళింబురములు చేనెడివారు అంతేగాక భాగవత, వారహింస, నామ విష్ణుపురాణములు భాగవతము చదివె వారు. కర్పూరముతోను, గంధ పువ మలతోడను, ధూపదీపములతోను, బహు కుతులతోను, వివిధ వైశిష్ట్యములతో విభుత్వాజు గావించెడివారు. ఇంక ఆశీశ వ్రతమును పల్లినవారు కలది.

‘శ్రీలక్ష్మీ నారాయణానంతోద మశ్వేనర కృష్ణాప్తమీ కృష్ణచక్రుః చాంద్రాయణ సోమవార శనివార వ్రత పరాయణులు గతవారని తెలిపి చున్నది.

‘నారిపాదధర్మక్షరే యీ వ్యరసిందయు, కంభంవరణ సుసేవన మోనిందయుఁ గావించిన దురితాత్ములైదు దప్పింతో గృహియంగ ద్వి-28

తైన్యము, తైన్య మతములు ప్రాచుర్యము నొందుననియు, ఇరు మతముల ద్వేషమును గల రసాయన తెలియుచున్నది.

నాటి ప్రజలకు పుణ్యనదులలో స్నాన మాడుట యందు, తీర్థక్షేత్రములను దర్శించుట యందు ఆసక్తి మెండు. వారడదండ భయల సంభాషణయందు ఆసక్తిక పుణ్యనదులను, అసక్తిక పరిత్యజములను చక్కగా వర్ణించెను. కంచీ, కంభకోణము గంగా ద్వారము, పంచారామములు, అంక ర్శ్వర్ణగయ, అహోబిలము, కాశీ, బ్రహ్మక్షేత్రము, శ్రీశైలము, సుధుర, కొండారెడ్డి, అరుణాచలము, బడరి కాశము, హరి ద్వారము, చంపకారణ్యము మొదలగు క్షేత్రములు దర్శించివచ్చి తెలియుచున్నది.

వేగవతి, బాహుమి, సర్వద, గుంభాద్రి, గౌతమి, కృష్ణ, యమున మొదలగు పుణ్యనదులను వర్ణించెను. నాటి ప్రజలు భక్తి తత్పరతనియు తేటతెల్ల మగు చున్నది. రుక్మాంగద చరిత్రమువలన నాటి మత విధానము, తీర్థయాత్రలు తెలియుచున్నవి.

నాటి ప్రభువుల ధర్మములు, రాజునీతి, రుక్మాంగద మహారాజు తనకుమారుడైన ధర్మాంగదునకు బోధించిన, రాజనీతివలన తెలియుచున్నది. రాజులు ప్రజాసమక్షం చుటయందును

మిక్కిలి శ్రద్ధకలవాడై యుండును. ప్రభువు నీతి నియములతో భూమిని పాలించుచుననియు, అట్లు కాని యెడల నీరులు అతనిని విడిచియుండు ననియు, సత్య ప్రవర్తన కలిగియుండ వలెననియు రాజు ఇతర రాజుల విషయాలపై భంగం గ్రహించి వారు పంపిన భూషణ, మంగ ధాది వస్తువులను స్వీకరించవలెననియు, అట్లుకానియెడల ప్రహేళికలు సంభవించు ననియు ముల్లన తన కావ్యమునందు వివరించివారు.

కృ. 15, 19 ప.

నాటి ప్రభువు సప్తాంగ సహాయవడు. రాజు, మంత్రి, కొట, భూమి, మిత్రుడు, ధనము, సైన్యము ఈ ఏడును సాటి లేని విధముగా రాజునకు రక్షణతయ నని తెల్పిన ప్రభువు తనభూమిని, ప్రజలను, ఇతరములైనవి తెలిసికొనక మంత్రిచేతి యందు నిలిపిన ధనహాని కల్గుటయేగాక రాజ్యమును కోల్పోవుననియు మంత్రియే రాజ్యమును చేకర్చించుకొను ననియు, అట్లుగాక రాజ్యాంగవ్యవస్థను తెలిసికొని మెలగవలెననియు తెల్పియుండెను

కృ. 28 ప.

ప్రజలకు హోర భయములేకండ తల తలవలయు నియమించుట కలదు నాటి కాలమున నాణిజ్యము విస్తృతముగాకాన సాగినట్లు కర్మకమగు చున్నది.

గౌరవయు నాణిజ్యము వారంభమనరియునుంకమవ్వములు శృంగారవనంబులు గనులను గారిగములు ధనముఁ గూర్చగానగు బలికన్ కృ. 36 ప.

కుంకము తీసికొనెడి పద్ధతి గలదు, ప్రభువునకు ఆదాయము ఎక్కువగా నుండెడి దని తెలియు చున్నది.

రాజులు వ్యవసాయ విషయమున మిక్కిలి శ్రద్ధ వహించెడివారు.

‘వివిధములగు విక్రేణములు వనలయకటి సంగ్రహించి కోరిక ప్రజకు వ్యవసాయకాచారకేతమై యవిరక్తముగ నొసంగవలయు నయ్యె నేకన్’ కృ. 38 ప.

ప్రభువు మేలిరకములైన విక్రేణములను ప్రజలకోసం పేకరించి వ్యవసాయాధి కృత్తి కాగకా తోడ్పడినట్లు తెలియుచున్నది.

రాజు రాజ్యసాయము కాపాడు రక్షకదళ ముండెడిది. శత్రుద్రవ్యము లేకుండా భటులు వివిధాయుధములతో సంఘరించెడివారు. రాజ్యాధ్యక్షునికి మూలబలము ఆవశ్యకము. సామంతులు నగరద్వారములను ఎల్లచోల కాపాడ వలె ననియు, అట్లుగాక ఇష్టానుసారముగా నున్నయెడల రాజు రాజ్యమును కోల్పోవుట సంభవించు ననియు తెల్పిన శత్రురాజులు దుర్గమును మట్టడించువుడు రాజు తన సైన్యముతో యుద్ధమునకు తెచ్చిడి వాడని రుక్మాంగదచ చరిత్రము వలన తెలియుచున్నది.

రాజుజ్ఞ ప్రజలందరకు తెలియునట్లు తలవలచేత చాటింపువేయించు సంప్రదాయముగల దని వ్యక్తమగు చున్నది.

‘భూమిని! చాటింపకదగ నీవనుమతిలోని ప్రజల కెల్లం దెలియన్’ ‘అనుటయు నజ్ఞనవాగుని యను మతముననుంట్రి ముఖ్యులట తరుదరులన్ బనిదిరి ..’ ప్ర. 113-114 ప.

నాటి ప్రభువులకు తేటతెల్ల ఆసక్తి మెండు. రాజులకు వేంటయింతు సహాయ పడుటచొప్పురి కాఁడు, కొండీఁడు, పులియ, మాక్కోలు, గండడును, మాష్టిఁగు, బండిమల్లడు, చిమ్మరగ్గో, భూకధైరవుడు, చలిసిగుడు, మిక్త మార్కుడు, తలారిటనడి శేరులుగలకా రుండెడివారు. కృ. 69 ప.

నీనిని బట్టి ప్రభువు లానా దేర్పటచిన రాజ్యాంగ వ్యవస్థ మిక్కిలి పట్టిపై మైన దని తెలియుచున్నది. ఈ విధముగా ముల్లన రుక్మాంగద చరిత్రమునందు తన కాలమునాటి మత విధానమును, రాజ నీతిపరిస్థితులును చక్కగా వర్ణించెను.

21. ధ్వన్యనుకరణ శబ్దరచనా చతుఃశ్చంద్ - హరిభట్టు

- వమారి ఆర్. రమ, ఎం ఏ.

ధ్వని యనగా శబ్దము, చప్పుడు అని పాఠాభిప్రాయము భాషా శాస్త్రకర్తలు స్థాన కరణ ప్రయత్న భేదములచే గుర్తింపఁ దగిన భాషాధ్వనిని “ధ్వని” యందురు. ప్రతి ధ్వనియు వర్ణము కావలయుననియు, కాని ప్రతివర్ణము ధ్వనియో లేక ధ్వనిసమూహమో యగును సమాన సన్నివేశమునందు వచ్చి, విభిన్నార్థముల నీయని పద్యములలో గల వర్ణములు ప్రత్యేక ధ్వనులేకాని ప్రత్యేక వర్ణములు కావు.

ధ్వని సమకరించుట ధ్వన్యనుకరణము. సమాజముగ నున్న ధ్వనిని వివద మను సమీచునో దానిని ధ్వన్యనుకరణ శబ్ద ముందురు ఉదాహరణమునకు “గంట గంగణ మ్రోగెను” అను చోట ‘గంగణ’ యనునది గంట మ్రోగునపు డను ధ్వనికనుకరణము అగును అను కరణ వలననే భాషాధ్వనము జరిగిన దని ప్రాచీనులు కొందఱు ప్రతిపాదించిరి పశుపక్ష్యములు చేయు ధ్వనుల సమకరించుచు ఆయాధ్వనులతో వాయుప్రాణులకు వ్యవహరించుట సాహిత్యరంగమున గూడ గలదు. ఉదాహరణమునకు కుమ్మడ, కోడి కుమ్మడ = ఇందిరించును, బంధరము కోడి = వక్కుటము.

‘బంధి’మృని, ‘దిండి’మృని ధ్వని చేయుటచే కుమ్మడకు బంధరము, ఇందిరించు అను శబ్దము వచ్చినవి. ‘కొక్కొక్క’ యనికూయుటచే కోడికివక్కుటముని దాని ధ్వన్యనుకరణ వాచు మేర్పడినది.

ధ్వన్యనుకరణ శబ్దముల శాంగ్లమున ‘Onomatopoeic Words’ అందురు. ఆంధ్రాంధ్రుల సత్కవిత్వముల నందుటకు ఈ ధ్వన్యనుకరణ శబ్దములను

ఆంధ్రాంధ్రులుగా కూర్చుట సంభవించినది.

ప్రాచీన కవి వలననుండు, అష్టభుంట్ల వధాన పరమేశ్వర విరుదాకింతుండు నైన హరిభట్టారకుడు తన రచనలలో ధ్వన్యనుకరణ శబ్దములను విరివిగా ప్రయోగించెను. మత్స్య వారసింహపురాణములం దీతని ధ్వన్యనుకరణ శబ్ద ప్రయోగ శౌందర్యము నొకంత పరిశీలింతుము.

హరిభట్టు నవ్వును వర్ణించు పెక్కు సందర్భములందు కలకల, కనకవ, విక విక యను శబ్ద ప్రయోగమును చేసెను కృత్వాని యందు దేవతాస్తోత్ర సందర్భమున.

‘కలనన్న మాత్రానఁగలకల’ ననుచు వానందించు నేతెల్పు నందనుండు’ వార. ఆ 3. 8.

అనియు, ప్రహ్లాదుని కడకు దేవరాకుండు వచ్చి ‘మిత్ర సేవ చేయ వలసినదేమి?’ అని యడిగిన సందర్భమున -

‘అనుడుఁ గలకల’ నని యశ్కొవిడవడుఁ డిట్లనియె’ వార. ఆ 3.196

అనియు రచించెను.

పై నుదహరించిన పద్యపాదములలో నవ్వునపుడు కలుగు ధ్వన్యనుకరణముగ ‘కలకల’ శబ్ద ప్రయోగము జరిగినది. మందహాసము చేసినచో శబ్దంపడు. ‘కలకల’ మను శబ్దము ఒకంత ధ్వని కలుగునట్లు నవ్వివచో కలుగును. దీనిని బట్టి మిక్కిలి సంతోషము కలిగిన సందర్భములలో విగ్రహా నవ్వివపుడు కలుగు ధ్వన్యనుకరణ ‘కలకల’ శబ్దము తెలియుచున్నది. అట్లే రాక్షసులు శివుని కురించు సందర్భమున..

‘గవకవ’ ననుజన్మ పాశాండావృతుల’ వార. ఆ. 1.112.

అనియు, శ్రీనాథి ప్రహ్లాదునకు హరివాహన మహిమోపేత మగు మందహాసి కృత్తం

తము నుడువు సందర్భమున -

‘శాంతాశాంత శాంత భూమిఁ గవకవ’ ననుచున్’ వార అనియుఁ జెప్పఁబడినది.

అనియు, ప్రహ్లాదునకు

విష్ణుమాంత్రిని వర్ణించు సంద

‘వికవిక నని’ వార. ఆ. 5.1

పైనుదహరించిన వాటిలో

వికవిక యనునది నవ్వుల యందు కలుగు ధ్వనికి వను కరణములు. పైనుదర్శించిన పదాలిత

‘ఇందిరాదేవి పోలయలకల

‘కలకలం’ గలంగి’ వార ఆ 5.86

అనునది మరియు ప్రహ్లాదుండు విహారము భూహోటకు పోయిన సందర్భమున - ‘కలకలనా’ ‘కలకలము’ వాకర్షించె

నవ్వుగొల్పితి విజాస్యనములు’ వార ఆ. 2.199 అనునది కలదు.

మన్మథుని సేవాసమూహమున పుట్టిన కలకలము (ధ్వని) వాకర్షించిన వట విజాస్యనములు. ఇట ‘కలకలము’ అను శబ్దార్థమును తీసికొనినచో ‘సమూహము నందు పుట్టిన పైధ్వని’ యని యవగత మగును శబ్దమును గైకొనినచో ‘కలకల’ యనునది ధ్వన్యనుకరణభాషము.

‘కలకల’ యనునది నవ్వుల యందుకను ధ్వన్యనుకరణము మౌత్తిమే గాక పలు వట యందు గూడ వాననగును.

‘కలకల’ గలివిల్కె పలుకం

వార. ఆ.1.8.

ఇట చిలక పలుకుల యందుకను ధ్వన్యనుకరణముగ ‘కలకల’ శబ్ద పరిగ్రహణము గానింపఁ బడినది.

జలజల ఇలక రాలుట, ప్రవహించుట యను వర్ణమున ‘జలజల’ యను ధ్వన్యనుకరణ శబ్దమును ఈ విధి యాశీక సందర్భముల సందర్శించితముగ ప్రయోగించి వాఁడు, వర్షాకాల వర్షనమున

'జలజల' వలె లెచి చా లేదు పడియో' వార-అ. 4-5.
ఇటు 'జలజల' శబ్దము నెలయేటి ధారా పాత సందర్భమున దగ్గి ధ్వన్యను కరణము.

ప్రహ్లాదునకు బాహునుఁడు హంసునికథ నడుపు సందర్భము నందలిది.
'జలజల' జాక్ర-బరాలను వార-అ. 8-41.

మరియు, ప్రహ్లాదుడు శ్రీహరిపై వాడి పెడలు ప్రయత్నము నందలిది
'చదలఁ బారణ' 'జలజల' రాల' వార-అ. 8-151

ఇటు మిక్కిలు రాలుట యందగు ధ్వనికి ఆను కరణముగ 'జలజల' శబ్ద ప్రయోగము గావించఁ బడినది. ఇంద్ర ప్రహ్లాదుల యుద్ధ సందర్భమున
. అలఘుకరాయుధ విస్ఫుట్ట నానల కణములో 'జలజల' రాల' వార-అ. 4-181
మరియుక తావున
జలజల విలయానలకణములు దొరఁగాన్ వార-అ. 4-144 అని కలవు

అన్ని కణములు రాలుటయం దగు ధ్వన్యను కరణమీ 'జలజల' గా నిచట గాన నగును.
'మినుమిను' వారసింహ త్తరణోత్తర భాగపు ద్వితీయాశ్వాసమున ఋతు వర్షన మున
'మినుమిను' మను గంధుమీను పెక్కము తోడి పువ్వారఁదేదెనై బాలుగుమీదే' వార-అ. 2-48

మత్స్యపురాణమున కులసీ సుహిమా లోకలోకభవసందర్భమున నమృతలోకము నందుద్భవించిన తిరుణి వర్ణన సందర్భ మున
'కంకణ శియార రత్నముఁ ద్రిరాముఁ ద్రితం జులై శివసంబులగు మినుమిను మొలుంగల తెలుగునకు మొ తనబులు గలత్రుచు' మత్స్య-అ. 8-20. అని కలవు.

ఇటు 'మినుమిను' యనునది మొలుంగుల యం దగు ధ్వన్యను కరణము. కాంతిధాళి ధ్వన్యము నుద్బోధించును.

'ఘుమఘుమ' 'ఘుమఘుమ' యను శబ్దము పాధారణముగ సువాసన వ్యాపిం చుట యం దగు ధ్వన్యను కరణము.
'పుచ్చపాసనలో', 'ఘుమఘుమ' యిత ములై గురులు శౌనక' మత్స్య-అ. 1-102.

కానీ, కవి ఘుమ ఘుమ శబ్ద పరిమాణ విశేషప్రయోగము గావించినాఁడు.
'ఘుమ ఘుమ నుజీమె దిక్కులు' వార-అ. 4-5.

వరాహాల వర్ణనము నందలి పద్యపాద భాగము. దీనియందు నిష్కలులుముట యం దగు ధ్వన్యను కరణముగ 'ఘుమ ఘుమ' శబ్ద ప్రయోగము గావించెను. మేఘ గర్జన భయంకరముగ నున్న దని ఇటు ప్రయోగింపఁ బడిన మహాప్రాణాక్షర ప్రయోగమున సమర్థింపవచ్చును
'ధగధగ' 'ధగధగ' దుగ్ర కరణాధార ..వార-అ. 1-150

ఇది వారదుఁడు శివునకు వారసింహుని యొక్క ప్రతాపమును తెల్పు సందర్భము లోనిది. కరచాల ధారప్రళామను 'ధగధగ' యను ధ్వన్యను కరణముతో వ్యక్తము చేసెను. ప్రహ్లాదునకు విష్ణుమూర్తి ప్రత్యక్షమైన సందర్భమున
'ధగధగ'ని చిగురు పసిండి కానీయ వాసి కెట్లు' వార-అ. 5-68 అగును.

విష్ణుపుయొక్క పట్టుపుట్టుపురాంకులకు 'ధగధగ' యనుధ్వన్యను కరణశబ్దత్వము నాపొంది చెను

'ధకుధకుట్లు' ధకుధకుట్లునుననది ప్రళామనం దగు ధ్వన్యనుకరణము. ధగధగ, ధకుట్లు ధకుట్లు, తకుతకుట్లు ఇవియన్నియు 'మిక్కిలి భాసురము' అని

తెలుపు సందర్భమునందు ప్రయోగింపఁ బడు ధ్వన్యనుకరణశబ్దములు.
'ధకుధకు'క్కుంచునుగలిగి నెమ్మొగమున ముచ్చాపు మొలుగుట పిచ్చలింప' వార-అ. 2-82

ఇటు చూపునందగు ప్రళామనము 'ధకుధకుట్లు'ను ధ్వన్యను కరణశబ్ద ప్రయోగము జరిగినది.

మఱియొక్క చోటవరాహాల వర్ణనమున 'ధకుధకుట్లు' ననిగదాటించెఁ బలుమాటలు, లలిత విద్యున్నటిలాస్య శ్రీ? వార-అ. 4-6.

ధకుధకుట్లున నింగి దాటించె నని వర్ణించెను అంతియేతాక మార్భాత్తమ యాది వర్ణన సందర్భమున
'జలజల'ని సేవనఖముల తకుతకుట్లు' వారి-అ. 2-149.

పైని పేర్కొనిన యుదాహరణముల లోని ధకుధకుట్లు, తకుతకుట్లు అను శబ్దములు ప్రళామను వ్యక్తీకరించు ధ్వన్యకుకరణములు 'తకుతకుట్లు' అను శబ్ద ప్రయోగ సందర్భమున ధకుధకుట్లు పాఠాంతరము కూడ కలదు. ఏకబ్ద మునుగ్రహించినను మిక్కిలి ప్రళామ తంత ములైన వనియే అర్థబోధ కలుగును.

ఇలకవాద్యధ్వని విశేషములకున నను కరణ శబ్దముల నెట్లు ప్రయోగించెనో చూడము
'సురదుంధుభి, ధింధిములు చెలగ' వార-అ. 1-212.

వారసింహ కరణ యాపధానమైన హరి హరుల యుద్ధము చూపుచచ్చి. బ్రహ్మ వారిని క్షురింపగా; వారువిసంహృతా యుధులయిన సందర్భములోని నీ పద్య పాదభాగములు. ఇటు దుండుభి యనునది వాద్య విశేషము. దానిధ్వని యందగు నను

కరణమే పై ధింధిములు, ధగధగ యను
నదిహడ వాద్య ధ్వన్యను కరణమే.

ప్రహ్లాదుడు స్వగ్నముపై చాడి పెడలిన
సందర్భమునందు.

‘ధగధగంధణి’ మ్రోయుకప్పుట ధ్వన్యను
శ్రయ్యలుగా మిన్ను క్రచ్చివెచ్చె
వార. ఆ. 4-15

తప్పుట ధ్వన్యము మింటిచే శ్రయ్యలుగా
క్రచ్చివెచ్చె ననుటలో వాధ్వని యెంతటి
భీకరమైనదో ‘ధణ ధణం ధణ యను
ధ్వన్యను కరణముచే పుప్తముగు చున్నది,
ఇటు నొకవిశేషము గలదు. ధ్వని ననుకరిం
చుట యనునది ఒక్కసారే కాక రెండు
మూడుసార్లు కూడ ధ్వన్యను కరణముగ
దగును. ఇటు కవి ముహూర్తం ధ్వన్యను
కరణము గావించినాడు

‘విసవిస విసరుట, త్రిప్పట మొదలగు
వానియందు దగు ధ్వన్యనుకరణ మిది. ఋతు
వర్ణనమున వర్షాగమ వర్ణన సందర్భమున
‘విసవిస’ విసరు చలీకరువలియు ముగురు
కొనిన దట ఇటు విసరుట యందగు
ధ్వని కనుకరణమే ‘విసవిస’.

ప్రహ్లాదుడు దాహాద పరిపూరిత వృద్ధ
యందు విసారాధ్యము ఖదవతీకరణముతో
నేగిన సందర్భము నందలి.
‘విసవిసగాక’ మందగతి విధమును
ల్పిలవెల్లె న క్తతేన.
వార. ఆ. 2-114.

ఇటు ‘విసవిస’ యను ధ్వన్యను కరణము
గమన పరముగ ప్రయోగము. విసవిస
నడచుట యనునది తోపముతోడనో,
తొందరపాటుతోడనో నడచుట. ఇటు
విసవిసగాక మందగతి నేగినట.

‘గిరగిర...’ ప్రహ్లాదుడు త్రాసినపై చాడి
పెడలె సన్నాహముననుండు సందర్భమున
‘ధరణిపల్కాటుఁ గుమ్మరి సారెయి బోలే
‘గిరగిర’ ముదుగుక తిరుపుకొనక’
వార. ఆ. 8-151.

తిరుగుటయందు దగు ధ్వన్యను కరణము
‘గిరగిర’ యనునది.

‘వెక్కి వెక్కి’ ‘వివరచ్చె దవ్వుల
వెక్కి వెక్కి యొనయ్య పరిజేవధ్వని’
వార. ఆ. 3. 119.

ఏద్యునందు వెక్కిలిధ్వనివలె వినిపిం
చును. ఏద్యునందగు ధ్వన్యనుకరణము
‘వెక్కి వెక్కి’ యనునది.

‘చొటచొట’ ప్రహ్లాదుడు స్వగ్నముపై
చాడి పెడలిన వార్త వినినయప్పటి త్రిత
శీసుని యొక్క స్థితి

‘అలందిన వారి చందనంబుం దెరలించి
ముంచుకొను నులివేడి
చెనుటలు చొటచొట వడియ’
వార. ఆ. 4-85.

అనూహ్యమైన విషయ మెదుగెనతో
త ర్రరపాటు నందుట, తత్ఫలితముగ స్వేద
మంజరించుట సహజము. స్వేదజలము
ప్రసరించుటయందు జగు ధ్వన్యనుకరణ మిటు
‘చొటచొట’ గ రూపొందినది.

‘గుభుగుభుల్లని హరివోగ్గె సామజకర్ణ,
విజకనం బొనరించు కొదల కతన
వార. ఆ. 4-90.

గుభూ, గుభిల్లు, గుభేలు, గుభలు
అనునవి పడుట, పగులుట, దుమగ్గుట,
జూలుట, గుండె యడరుట మొదలగువాని
యందు దగు ధ్వన్యనుకరణములు. ఇటు
ఏనుగు చెవులు కొట్టుకొను శబ్దము గుభు
గుభులలి శబ్దముచేయు చున్న దని
జరించెను. వారసించా కరభయంబు
వర్ణనమున.

‘పెన్నాటకమైన సేన ‘పిలిపిల’ మనగా’
వార. ఆ. 1-176.

‘పిలిపిల’ యనునది తూగుట, పోవుట
మున్నగు వానియందు దగుననుకరణము.

పైసందర్భము లోనిదే యగు
‘పున్నులుగొను పెటపెటలుం,
జటజటలుంగలిగి నిలయశిఖు లుడ
యించెన్’ వార. ఆ. 1-180.

ప్రళయ కాలాన్ని నిట పెటపెటలు,
జటజట జటలుగ నుద్భవించినట్లు ధ్వన్య
నుకరణ శబ్దప్రయోగముతో వర్ణించెను.
రాక్ష సతులక్రూరు గావించినరహస్య
లోచన సందర్భమున
‘నిజమింపలునందు ‘గుజగుజ’ పోవుచు’
వార. ఆ. 2-51.

రహస్యముగ మోటాడు సందర్భమున
స్వరమును తెల్లించుటచే ‘గుసగుస’ లేక
‘గుజగుజ’ యను ధ్వని యేర్పడును. దీనిని
బట్టి రహస్యాలోచన చేయుటయందు దగు
ధ్వన్యనుకరణము ‘గుజగుజ’ యని తెలియు
చున్నది ఇటుకవి రహస్యాలోచన సంక
శ్చాచిత ధ్వన్యనుకరణ శబ్దప్రయోగము
గావించినాడు

ప్రహ్లాదుడు కాంతా మునిర్వరణై
సలితేనె నల్పసందర్భమున
‘ఫుల్లుఫుల్లన కరకంకణ
ములు మిరయగ’
వార. ఆ. 2-182.

కరకంకణములు మ్రోయునట్లుదంకలుగ
ధ్వనికె అనుకరణమే ‘ఫుల్లుఫుల్లు’ నునది.
దినకరనింబును మిన్నున
‘గనగన’ యని తెలుగ’
వార. ఆ. 4 177.

కాటయందు, మండిపడుట యందున
వగు ధ్వన్యనుకరణము ‘గనగన’ యనునది.
కవి ఇటు నూర్పుని తెలుగు తీక్షణమైనదన
భావమున ‘గనగన’ యను ధ్వన్యనుకరణ
శబ్ద ప్రయోగముచే కృత్రిమరహితము
చేసివాడు.

వాసుడును ప్రహ్లాదునకు నిర్దుష్టక
శము చేయుచు తనవోడి దమజులియ
శక్తి సామర్థ్యమునలంఘింపు సందర్భమున
‘జలనగంబులైన ‘గులగులగాగోరి
దియనుకాటించు’ వార. ఆ. 2-31

వలసగములైన శిలి గులసాగా
విరుగువాటియ నట ఇట భావమునాశ్ర
యించి ధ్వన్యనుకరణ శబ్దప్రయోగము
జరగినది

ప్రహ్వమనక వామనుడు నీలిబోధః
జేయుచుండు సందర్భమున
'విరవిరగా' శీల గాంచు విజయశ్రీలక్ష్మి
వార ఆ 938

తెన్నుట యందగు ధ్వన్యనుకరణముగ
నిట 'విరవిర' శబ్ద ప్రయోగము జరగినది
ఇచ్చట విజయశ్రీ లాకదాని వెంటనొకటి
కచ్చి యాతనిచేతియందు త్రుళ్ళిపడుచున్న
వట

ఈ విధముగ వారి భట్టు యొక్క
ధ్వన్యనుకరణశబ్ద ప్రయోగ మాతని రచ
నలో నడుగడుగున కావనగుచున్నది వారి
భట్టుధ్వన్యనుకరణ శబ్దప్రయోగాలకి శయ
మున కొకయుదాహరణము

రాక్షసులు శివునిస్తుతించుచు స్పవించు
కౌద్రాహరమున వర్ణించు సందర్భము
నంతరిపద్యము

'హలహల' రిక ర్రవా రంభరంగి మై
మేటిచిహ్నిక శోల మెలుంగుటివః
జటకటాగభటితోః తెలఁగు దంష్ట్రుటంక
గుంక ర్రవహ్ని పోసవముగొనఁ
భుగభుగ' ధ్వనులతోఁగెని మిన్నంగుచు
భూత్కూర వాయువులుబుడమ లెఱుఁ
'గిటగిట' చ్చబ్బసంగిల్లంబులైదంత
మోటకాటికలు శోలాటమాడఁ
తద్యభాతాది గురలెల్ల భయము జొంద
నున్నకాఁ దెవనరవించుఁ దుంగుడనగు
నతనికతమున నుద్యతం లైన సాధ్వ
నంబుబోలఁగించితుముత్రోపుచండ్రవాట
వార ఆ 1128

వాలనాలారము నర్చించుట ర గ
గ్రుతమై న్నసించుని యొక్క జిహ్వక
మెలుగు లీనుచున్నది హలహల యను
నది ప్రకంపార్థకము శోలరాటిదీవలన
చిటచిటాభటితో నన్ని యుద్యమించిన

22. అక్షరాంజలి

- శ్రీ రామధను శేంకపేళ్ళకళర్ప, ఎం. పి.

అదివాక్య హేంద్రవర
మండ సవకవితా ను
గంధకల్పారము
పరిమళించినశోభా!
పరవశించిన శోభా!

అది గౌతమీ కన్య
శివజూతాటికా
భంగ నిర్మలగాంగ
రూపివాలె నవ్యకవి
తా ప్రపంచీక యాచు
తరగలె త్తిన శోభా!
పరుగు లీసినశోభా!

అదియాంధ్రభారతీ
మంజు మంజీర త్రిం
జముల నవశించిన
లోన ఓంకారమృ
కతముపట్టిన శోభా!
కళను చెప్పిన శోభా!

అది గదిగా! ఆంధ్రపా
హిత్య కుండాశిని
అవనిలోన తెలర్చి
నట్టి రెండవ భగీరథుడు!
నత్యాంధ్రక బ్రాహ్మకావన ప్రభుఁడు!

అదిగదిగా! ఒకరిచి
తెనిమిక వోలె
నున్న మన యాంధ్ర వా
లిని ఊగలూరి
అక్ష రామృత భిక్ష
నిదిన సత్కవి వలెందుండు!
అటువంటి ఆదివి భువి ఎందుండు?

అదిగదిగా! వట్టి గా
యిన తెలుగుజాతి వృ
క్షమున భారత కావ్య
లలితగీతి కల కల
నాడవేదము తోడ
పలలించగలేసి
నట్టి కవిశోభి స్యామి!
అటువంటి ఆదివి భువి ఎందుండు?

అతని కవనములొక
కళలె నుధలయ్యెనో
అతని కవనములొక
నుధలె కళలయ్యెనో
నరన భారతి తెలుక
నమ్మదయంతే ఎటుక!

వట ఇట 'గిట్టెట్టెట్టె' 'చిటచిట'
శబ్దముతో వ్యక్తీకరించెను నిత్యాస
వాయువులు భుగ భుగ శబ్దముతో తెలున
దిన వట దంతముల రాటిదవలఁ గిటగిట
శబ్దము లేర్పడినది ఈ పద్యమునందు
జిహ్వక చేయురతమునక ధ్వన్యనుకరణ
ముగ 'హలహల' యని ప్రయుక్తమైనది
'చిటచిట' యనునది శోలరాటిదీవలఁ
శబ్దమై యగ్నికి ధ్వన్యనుకరణముగ ను
వాయువును విడుమట యందగు ధ్వన్యను
కరణముగ 'భుగభుగ' శబ్దమును, దంతముల
రాటిది యందగు ధ్వన్యనుకరణముగ
'గిటగిట' శబ్దమును ప్రయోగించుచుదినది

అయావేపులను, త్రియలను వ్యక్తీకరిం
చునెడ వారిభట్టు ధ్వన్యను కరణశబ్దముల
నిట్లు సుంకశోచిరిముగ ప్రయోగించి,
శబ్ద సుస్మారమెచ్చట జాగగ్రహిక శబ్దా
లంకారములతో తనభాషాయోషను రమ
జేయుముగ నలంకరించెను

• అతని భావనలోన
అమృత కారకరాక్షు
లక్షరాక్షర రమ్య
తామూర్తులై పోలెన్!

• అతని భావనలోన
అమని లయగ్రాహి
యై పరవశమహించె!
ప్రతిపదమృత రస
ప్రతిరూపమై నిలెన్!

• అతని చిత్రణలోన
భరతపీఠం హ్రాంధ
వాక్యమయ కావ్యం
స్వరూప కావ్యమైరి
అంద్ర భారతికి కి
యని యాంకృతులై!

• అట్టి కవిరమ్యః దేవ
రమణాంధిలో మారు
ఉభయభాషా కార్య
రచనాభి కోభితుడు!
లోకజ్ఞుడు నిరంత
రామయ జవహాను
తత్వయుడు, నరగుణుడు!
సత్యవాగ్మినియుడు!
మరిచిహస్వతి అతడు!
నానామరచిరార్థ
నూత్నలవ నిధి అతడు!

• అతడే 'సన్నయభిక్షు'
అతని కృతిభారతమే
కావ్యమై ప్రళయలు
చిహ్నమైన మైలు!
అంద్రపాపాకర్మ పా
దమన కడియై తొలి మైలు!
అర్చింతు కాకని
అక్షరాంశుల ఇదే!

)0(

23. పంప పరిచయం

- శ్రీ బులసు వెంకటసత్యవారాయణమూర్తి,
యం.పి, యెస్ ఫిర్.

పంప, రన్న వీరికి కన్నడరత్నక్రయ
మని పేరు, వీరిలో మిదటివాడు పంప.
అదికని వన్నయనలేనే కామయ్యప్పిలేత
కాకపోయినను యోగ్యతాద్వైతే పంప
కన్నడ 'అదికని'. అతడు 'కవిత్వభు'
దనియు కీర్తింపబడెను 'పనిపకన్న
డక్కొడయ నోర్యనే సత్కవి పంపం'
అనెడి నాగారాయుక్కు యుక్తి
అతరకః సత్యము. అతనికావ్యములు
గతకావ్యములను మీటియుండుటయే
కాక, తరువాత వచ్చిన కావ్యములకు
మార్గదర్శకమైనవి. అద్భుతవశమన
పంప తన కావ్యములందు తనలోపనిను
గూర్చియు, తననుగూర్చియు, తనకావ్య
ములయందలి విషయమును గూర్చియు
పూర్తి వివరములను పేర్కొనియు,
నాడు. వానిసహాయమున పాఠకులు,
కృతులను గూర్చియు, కృతికర్తను
కృతికర్తను గూర్చియు పూర్తిపరిచ
యముగావించు కొనుటకు సాధ్యముగు
చున్నది.

పూర్వ సముద్రతీరమనందున్న ఆంధ్ర
దేశమునకు చెందిన 'వేంగివంశ' నందు
'వసంత, కొట్టూరు, నిడుగుండి, విక్రమ
పుర' అనేది అగ్రహారము లుండెడివి.
అందు అత్యుక్తమడు, దొర్లితి పుణ్యుడు,
వత్సగోత్రోద్భవుడు, నయకాలి, సకల
కాస్తూరమతి యగు మాధవసోమయాజి
అతడు బ్రాహ్మణుడనైను. అతడు అనేక
యజ్ఞముల నాచరించి 'సర్వక్రమయాజి'
యయ్యెను. అతని యజ్ఞ కందములనుండి

బయల్పడలిన హోమధూమము దిగ్వినిలం
ముఖముల నలంకరించినముంగిరణంబలైన,
త్రిభువనాంతర కంఠసీమకు అలంకారము
వలెను కోరించుచున్నను ఆ యజ్ఞముల
యందు ఆహుతిగావించిన పశుపాత్యా
దోషముచే అతని ధనకీర్తి కళంకిత
మాయ నని కవి ప్రకటించెను. అతని
జీవితము 'అభిమానచంద్ర'. ఇతడు
యాదవులు యావించిన గురు సుబ్రహ్మ
ణ్యులకు యోచనలేమింద సమర్పించి
గుణముల పురుషోత్తముని మీఠెను. భవన
భవనవిభాగ్యుడనగు అభిమానచంద్రుని
జీవితము 'కౌమరయ్య'. ఈతడును వేద
వేదాంగ పారగుడు, పూత చరిత్రుడు.
అతనికి గుణములే రక్షాకరము, అజ్ఞాన
తమోవాకరమునగు 'అభిరామజీవరా
యడు' జీవితము. ఈతని 'భీమ
పయ్య' అనియు పేరు. ఈతడే పంప
జననదాత కాకుండా కీర్తనకాలియగు
విప్రవలమును, ధర్మములలో ఉత్తమ
ధర్మమును నైన ధర్మముచే మరింత ప్రకాశ
వంతము గావించినా దని ఈతడు కీర్తింప
బడినాడు పంపకల్లి 'అట్టిగోరి' చెందిన
'సింఘుల' జ్యోతిషుని వమోరై యగు
'అట్లగుచ్చే'. పంపకు 'జనవల్లభుడను
నొకసోదరుడును కలడు. ఇతడును పంప
వలెనే కవియు, పండితుడునయి యుం
డెను. 'వేంగివంశ' తెలుగుదేశమునందలి
ఒక భాగమే యయినను, అతడు ఆంధ్రాం
తమునకు చెందిన, ఆన వేంగిమండల పం
పలి, వేములవాడ చాళుక్యం అగ్రయము
నందున్న పంపకల్లి పుట్టినిల్లు 'అట్టిగోరి'
కన్నడదేశమునకు దుండటచే వెలువడినది

దియొకన్నడ భాషతో మన్నిపాత సంబంధము కలిగియుండెను.

వంశ దుందుభి గంభీరనినదుడు, దుందుభి సంకల్పశోభ్యుడు, అంతియోక కడలిగర్భ శ్యామం మృదువడిలి శోరుహం, శోరుహ వదనం,

మృదుమధ్యతమ హితమిత మృదువచనం, తలిత మధురసుందర వేదం వత్సవలతిలక, అభిజన వత్సనం, అభిమానమూర్తి, వకవియోహి ర్యత్సనం, అమృతమూర్తి క రత్నమయ సుధాంకుశవల్లి రిరితానం

పంప లలితాలంకర ప్రాయుడు, రసి నీడు, దూపవంతుడు, స్వాగ్ధమాని అని తెలియుచున్నది నేను వనితాకటాక్ష వలయతి వనచంద్రుడే ననియు, శేరళ నిటికటి మాత్రాధుని న నియు, హయ, అంధ్రయువకులు నాయుపము డగ్ధహేహుడి నావస్థానీయ యిరినియు నిస్సంకోచముగా చెప్పుకొనియున్నాడు స్త్రీలారణ్యము నందున్న ఆకర్షణలొని లోగుట్టు అతనికి తెలియును. ఆ కారణము చేతనే అతడు తన కావ్యమునందు 'సారం అనంగ జంగమ లలితాంగి యిరింకములై సంసారం' అనియుఁబోషించి యున్నాడు సంసార పాశోదయడేని అతనికి భోగసామగ్రి లగు ప్నానము, అనులేపము, పుష్ప ధారణము, భోజనము, తాంబూలవర్షణము, రుహం ధారణము, వనవిహారము, జలశ్రీదాని సమస్త విదయములందును అత్యధిక మగు అనుభవమును, రసికతయు

కలవని శుద్ధముగ తెలియుచున్నది ఈ అనుభవముయొక్క వైభవమును చూడ వలయును 'అదిత్యరాము' పంపలి పదునొకండవ అధ్యాయమునందు వచ్చెడి భరతచక్రవర్తియొక్క చైత్రయాత్రాసం దర్శనమునందు అయినను వంపకుభోగ ముల యొక్క విలియును, శ్యామ యొక్క హితపును చక్కగా తెలియును భర్యారామముల పరిమితిని అతడు స్పష్టముగ గుర్తించెను దానినే అతడు ఈ రీతిని స్పష్టపరచియున్నాడు

'ధర్యుల్రధానం, అర్థం ధర్యుల్రపనిం, అతర్కె రమమ కామం'

పంపకావ్యమును గూర్చిన వివరము లేమియు తెలియవు ఈతని విద్యాభ్యాసము సర్వతోముఖమయి యుండవలెను రామాయణ, మహాభారతముల అటు లానీ లైవ భర్యుగ్రంథముల పరిచయము అతనికి విశేషముగానుండెను ప్రాచ్యుర, సుస్మృత భాషలయందు విశేషసాం దిభ్యముండెను సంగీతము, కృత్యము, శిల్పము, వైద్యము, అర్థశాస్త్రము, కామశాస్త్రము, నీతిశాస్త్రము మొదలగునవియు అధ్యపించియుండెను. ఈతని గురువు కొండవీడువాగ్యయమునకు చెందిన 'దేవేంద్రముని' ఈతని యందు పంపకు అధికముగ భక్తి, అందువలననే అతడు తనకు 'అదిత్యరాము' నందు 'దేవేంద్ర మునింద్రవంశ్యపరమ జానీంద్ర ముఖ శాశ్వందితా ప్రపర ప్రసాదోద్ధిగ్ధ మూర్తికల్లోమాలాక్షిగ్ధ కవిరాసుగార్గ్య వం' అని చెప్పికొనియున్నాడు. ఈ దేవేంద్రముని 'బ్రాహ్మచర్యగో' యం దుండినట్లు కాపనాధారములవలన తెలియుచున్నది పంప 'వెంగిపళి' నుండి వచ్చి యుచుట ఈగురువుల పాదపద్మముల

చెంత విద్యాభ్యాసముగానించి యుండును ఈసమయమునందే అతనికి 'శోగిలె యాగి, హేళి మలి దుంది యాగి పుట్టువుడు నందవదో' బనవాసిదేశో, అని వలంబితుల అతడు ప్రశంసించిన బనవాసి దేశ సంబంధము కలిగియుండును

పంపయొక్క విద్యావైచక్యముచే ఆకర్షితుడైన, వాటి వేంగి మండల పశ్చిమభాగమందలి, కన్నడప్రాంతమున, 'లెంబుళపాటక' మను పట్టణమునందు రాజ్యము నేలమెన్న రాష్ట్రాటరాజును చూడవచ్చునను సామంతరాజుని 'అలిశనీ' పంపకు తన ఆస్థానమునకు ప్రేమతో ఎరిపించుకొని, విశేషముగ మన్నించి, అతని గ్రంథములను స్వీకరించి పంచరత్నములను, వలంబానుకలను, ధర్మపురమును అగ్రహారమును సమర్పించి సన్మానించెను అంతియోక తన 'గుణావర్ణన' విధన దమగ్ధపరిహాసపట్లు అతనికి 'కవితా గుణావర్ణన' విధునిచ్చెను అతని అక్రయము నందు పంపఅత్య శృష్టిజాతను, ధర ఋణపరిహారముజాతను శకవర్షం 968 నకు సరిపావు ప్తవ సంవత్సరమునందు తన 968 వయసు అనగా 1941 నుండియు 968 వయసు వచ్చినంతవరకు అదిత్యుని చరిత్రయగు 'అదిత్యరాము' ను రచించెను అదిపూర్తిగానించినచేలనే తన అక్రయవత్ శ్రీ రిప్తాపనశారక 'మిత్ర మోక్షున వినియము' లేనా 'సంపకార తమ' అనెడి మరయొక గ్రంథమును రచించెను ఒకటియేమో తెలియదును, శోక కటి అతని తెలియదును రచించితి నని కవియే 'శోక' నెను ఒకదానియందు జన ధర్యమును శోకదానియందు లోక ధర్యమును పేర్కొనియుండెను

— —

24. శేషమువారి శకాంతుడు

- శ్రీ ఎ. క్రీష్ణప్ప, బి.ఎస్.సి., ఎం.ఏ.

దక్షిణాంధ్రయుగ కవులలో నెన్న దగినవాడు విజయ రంగచౌక్కుశాస్త్రిని సంస్థాన కవులలో ప్రముఖుడు, ఉభయ భాషాకవిగా విశేషాదు, శేషము శేం కటపతి ఈతడు 'శకాంకవిజయ' మను కావ్యమును వీర శృంగార భరితముగ రచించి విజయరంగ చౌక్కుశాస్త్రిని ముంత్రియగు వంగల సీసయాచార్యుని కంకితము చేసెను. శేషము శేంకటపతి కృష్ణయాద్యుని పుత్రుడనియు, కంచాళ రామానుజ శిష్యుడనియు ఆశ్వాసాంత గద్యలరలన తెలియుచున్నది. సముఖం శేంకట కృష్ణప్ప నాయకడు శేషము వారిని 'దక్షిణాదిపద్య' అని చెప్పియు న్నాడు.

శేషముశేంకటపతి సజీవపాత్రిచిత్రణ ములో సిద్ధపడుతుడు. శకాంకవిజయమును నాటకీయముగా రచించి యుండుటచే పాత్రలచిత్రకృత్తులు విఫలముగ చిత్రీక రింపబడినవి. కావ్యావతారికనుగూడ సం భాషణరీతిలో వ్రాసెను. శకాంకవిజయము అయిదు ఆశ్వాసముల శృంగారభరిత ప్రబంధము. ఈ ప్రబంధమునందు తార, శకాంకుడు, త్రిమాద్రులు, బృహస్పతి, ఆత్రి, ఆననూయ, ఇంద్రాచిదేశకలు, నూరుడుడు మొదలయిన పాత్రలు గలవు ఈపాత్ర లన్నింటిలోను తారశకాంక పాత్రలు ముఖ్యమైనవి. శేషము శేంకట పతి తారశకాంకపాత్రలను పీర్చిదిద్ద టలో జూపిన సేర్పు అద్వితీయమైనది. శకాంకునిపాత్ర శేషము శేంకటపతి ప్రతి భవ ప్రతి అనిపించును ఆత్రి ఆననూయ లకు త్రిమాద్రుల అంశతో శ్రుత్రత్రయం కల్గింపింది. వాడు దత్తాత్రేయ, దుర్వాసన,

శకాంకులు. శకాంకుడు బ్రహ్మఅంశతో బుట్టినవాడు. శకాంకుడు విద్యవర్ధనీయ టుట బృహస్పతి వద్దకు వెళ్ళుట, బృహ స్పతి భార్యయైన తార శకాంకుని అం దాన్ని చూచి వలచుట, తారశకాంకుల ప్రేమకు చిన్నాముగ బుద్ధుడు జన్మిం చుట, జరిగిన విషయమును ఇంద్రునకు బృహస్పతి విన్నవించగా ఇంద్ర చంద్రా దులకు యుద్ధము జరుగుట, చివరగా బ్రహ్మ బుద్ధుని చంద్రున కిచ్చి తారను బృహస్పతి కిచ్చునట్లు న్యాయము చెప్పి, వారి కయ్యమును మోన్చింపజేయుట యిం దలి యితివృత్తము.

బ్రహ్మ అంశతో 'శాంతా మోహన చామి' ర్ని యచిరభాషాంగునిం జం ద్రునిక' ఆత్రి కనెను. బాంబంద్రుని అందచందము లీ విధముగ వర్ణింపబడి నవి.

'కలువల చెలికాడు, కళల తెల్లను వీడు
తెక్తమ్మ నే సుకానికిని జోడు
రాతిరియోమిడు, జోతి యుండడివాడు,
మగుతల దమిగొల్పు మాయలాడు
జక్కవగమిమాడు, చక్కనివగవాడు
చివ్వుచీకటి నీమృ ద్రివ్యురీడు
మరుని వజీరుడు, నెల నీటుగలవాడు
మద్దుగుమ్మల మొగమ్ములకు నీడు
అంకమున జంక చాలివ యందవాడు
అంబుజాక్షుని మోహంబులన్నతోడు
సద్విజన్మల త్రోవ వజంపు నోడు
కలికి తనమున మెలయు చుక్కలకు
జేడు.' (1-88)

శకాంకుని అందము బాల్యముననే యిట్లుండే, యోజనపంక్తుడైనప్పటి యతని అందము నూహింపవలసియున్నది. ఇంత

అందముగనున్న బాంబంద్రునకు బ్రహ్మ యిచ్చిన వరము లిది.

'ఈత డనిక సుకామరల
శేని యుగంత్సగరాని విక్రమ
భాగ్యుని మించి, రా జనక
సందిత కీర్తి కహించి, తారకా
నేతయు, నోషధీకు, డడ
నీ సురకాటికి బాంకుండునై
భూతల మేల, మేల కల
పోయును, జేయును రాజనూయముల్.'
(1-42)

చతుర్ముఖుడనైనచేరమలం 'శకాంక విజయము'న జరుగజోవు కథను సుశీఘ్ర ముగ చెల్పుచున్నది. ఈ వరములలో 'తారకా నేత' కాంక్షదీనియు నూహించు బడుచున్నది శకాంకుడు బృహస్పతివద్ద అన్ని విద్యలను నేర్చుకొని 'బహువిధ రత్న నిధానంబగు జలధి' వలె తయార యైయు శకాంకునకు యోవనోదయశోభ అలముకొన్నది. 'శేల నొక్కినం జక్కని పాలు గాటు నునుజెట్టెలు, సునెగ మొగ్గ యందమున' చేరుకొన్నది. శకాం కుని శోభకు బృహస్పతి భార్యయైనతార ముగరాలైనది. శకాంకుని శృంగారచేష్ట లతో సరసపు మోటలతో నాకట్టుటకు యత్నించినది తార తారకలపు శకాం కుని 'కలత్రున దానక తోడోపులాడినది' శకాంకుడు తార అందమును కన్నుల వందలుపుగా చూచి కామవరమృదై 'వేణుపుటన్నులయందైన నీని యందము గలదే' అని భావించివాడు. అయినా శకాంకుడు తెలింది తారను చేర్చుకొన లేడు. దీనికి కారణము, శకాంకుని మనస్సు నందు కలిగిన భావమును రమ్యముగ క్రింది పద్యమునందు శేషమువారు చూపి యున్నారు.

'చెంతకే దవంత నిందికడు
తేలక నేయక సంతసంబునకు'

గంతుడు రంతోనర్పక బర
కాంత యటంచు, నధర్మమంచు, లో
శెంతయుఁ జింతకొందు మన
నీట్లుట కొట్టుకొనాడు, సాహసం
లింగ, భయంబోకింత, రుచి
యింత, యుష్మలియింత గన్పడన్'

[2.90]

శకాంకుని మనస్సు పూర్తిగా తారమై
తగ్గుచైనది. తారమ 'సూదీన తనువు
తనువు' అని భావించియు అత్యల్ప నిట్లు
నిశ్చయించుకొనెను

'తలపగ సాహసంబు, తలి
దండ్రులు విన్నను తాళ రీసరుం
డలిగిన మోస, మింద్రు చూడ
యెంబునకు శ్వేలి యాదు, నందుమై
బాలకుల నమ్మకాడ దెలు
పోయెబులెనో? యిదే! తానె యీ
చిలకలొల్కి బల్లి దయ
జేసిన తార, మటంచు ధీరతన'

(2.108)

బృహస్పతిశిష్యుని కార్యనిమిత్తము
తెగ్గుచు, భార్యతారకు 'చంద్రుని కంటికి
తెప్పవలె కాదు' మృని చెప్పెను.
తారకు చంద్రునిపై నున్న ప్రేమను బయ
టకు వ్యక్తము చేయుటకు సమయము
వచ్చినది. చంద్రుడిననుయమును గురించి
ఎదురు చూడుచున్నాడు. బృహస్పతి
తెగ్గిన తర్వాత తార శకాంకుని మితి
మీరిన శృంగార చేష్టతో, ధ్వనిగర్జిత
మైన పల్లవులతో నాకట్టుకొనుటకు
ప్రయత్నించును. అయితడు శకాంకుడు
లింగములో నుండెను. చివరికి తారయే
శకాంకు డున్నచోటికి విలసభాను
రానిగియై వెళ్ళినది. శకాంకుడు తార
సర్వాంగసౌందర్యమును గాంచి, పుల
కించియు చుచో 'నీమె ఎందు కిక్కడికి
వచ్చియుండు' నని తలంచి 'కలకంకుల
నమ్మకాదుగా కలవైకన్' అని భావించెను.
శకాంకుడు తారమైనన్ని ప్రేమను

వ్యక్తముచేయక, తన తప్పు ఉండకూడ
దని కాబోలు తారతో నిట్లుచును.

'ఇదియే? మిచ్చటి శేల వచ్చిరివి? నీ
కింటుం బనులేవే? యె
ప్పుడు పోవో! పతి యూరి లేనియెడ నీ
పలోన్చిక శృంగారముతో
గుడగులేయుదులే? రహస్యమున నీ
చోన్నేటి నాచెంతనుం
డెద, విట్లుండిన లోబ గూరకయ సుం
డేహింపక చూచినన్.'

(2.118)

శకాంకుడు లోబలకు భయపడితాగును
తనదరినుండి వెళ్ళిపోవువాడు. ఇప్పుడు
తారాశకాంకుల సంభాషణము మొదలై
నది. ఈ సంభాషణము వరుసగా
ప్రవరుల సంభాషణమును దలపింప
జేయుచున్నది వరుసగా వలె తారయు
తన ప్రేమను బయలు చేయును. 'కంటు
బారికి లోబకు గాని నారు ధరలో గలలే!
అని చెప్పి తార శకాంకునిపై నుంచిన
మోహము తెప్పటినుండి యెట్లు గావినదో
చెప్పివైచెను తార పల్లవులు వినిన
శకాంకుడు కొంతసేపు గుండె రుల్లనగ
నచెప్పెను వాండెను. 'వనితిల భావములో
తెలియనచ్చు సోయించు దలంచి తారకు
హితవదేశము చేయప్రయత్నించెను.' నీ
కిని యెంతటి తనవే? పాలవంటివల
మీవు జనించినదాట! అని చెప్పి భయపడు
నేమోయని యిట్లు చెప్పి చూచును.

'శీర్షుడు బంధుకాల, మడ
కొత్తన నొత్తను మారుగారిగే
పర్వినమోత్రపంట పవ
బట్టుకు బాక, మగండటంటిమో
దుర్వహారోప భీషణి
దోడనె చంపగ జూచు, నావునన్
సర్వవిధంబుల నృతికి
తార సమాగమ కాంక్ష చెల్లునే'

(2.119)

శకాంకుని పల్లవులు తారకు భయ
చెట్టలేదు. తైగ చిలువవల్లు గల్గించినది.

తార చంద్రునకు కానుకీధర్మముతో
పర్యావము చేసెను. 'నానీకుడా భోగ
భోగానందక రసంబై బ్రహ్మ' అని
వేదాంతమును, పరోపకార: పుణ్యాలు'
అని నీ తిని తెలిపెను తార వేదాంతపు
పల్లవులు వరుసగా పరికిన 'అనందో
బ్రహ్మ' అను వేదాంతపు పల్లవులను
తలపించును. 'పెంచితె పెద్ద జేసితి' నని
'నిన్ను గూడుటక మాకు స్వతంత్రము
లేకపోయెనో' అని తార పలుక
శకాంకుడు 'సురేంద్రునకున్ గురుపత్నివై
జగత్తనన కీర్తిగాంచితిని. పొడియె నీ
కిటువంటి పోదుము' అని తార స్థాన
మాను గురుచేయును. తార దీనికి సమా
ధానముగ శకాంకుని బంధువులు చేసిన
తిప్పలను బయటపెట్టును. శకాంకుని
ప్రియగురువైన బృహస్పతికి యెదురు
చెట్టెను. 'వనితయించు నొకింత వారిలే
కయి జేష్ఠు శాలకతో బాండుడ నీ
గురుండు? అని వానించెను

శకాంకు డెన్నివిధాల వద్దని చెప్పినను
తార అన్ని విధాల సమాధాన పరచినది.
చివరికి తార తాళలేనని 'యికమాటు
పల్లవల దంచును' 'పైబడి కాగిలిం
చును' శకాంకుడుకూడ పరవశుడయ్యెను.
శేషము వేంకటపతి పెద్దనవలె శృంగ
భంగముచేయలేదు. ఇంతవరకు వచ్చిన
దానిని మార్పుట కిష్టము లేకపోయినది.
పెద్దన ఒకనాటి సంఘటనమున వరుసగా
ప్రవరుని వలచినది కాని శేషమువారి
తాంశకాంకు లిరువురు కొంత
కాలమునుండి ఒకరినొకరు వలచిన
వారే. అందుకే శేషమువారు వారిని
విడచిలేదు. పెద్దన నిజప్రవరుణ్ణి వరుస
గాని నుండి విడచి నీనా గంధర్వుని మాయా
ప్రవరునిగా జేసి వరుసగానితో కలిపెను.
వరుసగానినిమోత్ర మీ విషయము తెలి
యదు. పెద్దనకార్యమున వివాహితుడైన
ప్రవరునితో కన్యయైన వరుసగాని కాను

(తరువాయి 4 క కేటో)

25. స మా లో చ న చ తు ర్థ సం పు ట ము ర చ న ల అ కా రా ది ప ట్టి క

రచన, రచయిత	సంచికల సంఖ్య	రచన, రచయిత	సంచికల సంఖ్య
1. ఆత్మశుద్ధి క తాతధానులు - వేంకట రామకృష్ణులు, శ్రీమతి పాలంకి లక్ష్మీదేవి, ఎం. ఏ.	15	19. ఆకాశసము (కవిత్వ)	1
2. ఆదేవల్లి మిసికవిత		శ్రీ విద్యాన బులంసు వేంకటేశ్వర్లు ఎం. ఏ.	28
శ్రీ జి రంగస్వామి	14	20. ఇంటింటి వజ్రాగ్లో ఇంటాయన	
8. ఆదేవల్లివారి కవిత్వాశాసము ఋతునిలాసము 1, 2, 3, 4		శ్రీ కె. వి రమణారావు M. A.	12
డా. జి.వి.యన్ ఆచార్య, ఎం.ఏ., పి.హెచ్.డి.		21. ఉగాది వేడుకలు (రిపోర్టు)	16
4. ఆపర గౌతమ గుమ్మబారి సంగమేశ్వరశాస్త్రి	1	22. ఉత్తరరామచరిత్ర - ఉపదేశ వైచిత్రీ	
శ్రీ ఉపద్రవ వేంకట కర్వమంగళేశ్వరశాస్త్రి		శ్రీ డా. వేదమ గుబ్బవళ్ళశాస్త్రి	5, 6
5. ఆమృతవల్లి తెలుగుదర్శి	11	23. ఉపనిషత్తులు - భక్తి	
డా. జి.వి.యన్. ఆచార్య, M.A., Ph.D		శ్రీ మల్లాప్రగడ శ్రీమన్నారాయణమూర్తి, ఎం. ఏ.	11
6. అల్లసాని పెద్దన ప్రతిభకు ప్రతీక వనూభి	17	24. ఉబ్బిళ్ళ సాహిత్య సౌందర్యములు	
శ్రీ పి. సత్యనారాయణ, ఎం. ఏ.		భారతీప్రియ వెలుదండసర్వనారాయణ	14
7. ఆవగాహన (గ్రం. స)	1	25. ఋతునిలాసము (కవిత్వ)	
8. ఆష్టావధానం (రిపోర్టు)	1	శ్రీ డా. కె. మృత్యుంజయరావు, M.A., Ph.D.	6
9. ఆంధ్రకవులు - ఆధ్వర్యవహరపద్ధతులు	8, 9, 10	26. ఎట్టవ జయంతి మహాసభ (రిపోర్టు)	10
శ్రీమతి కె. వి.రంగ నాయక, ఎం. ఏ.		27. ఎత్తాపైగడ (కవిత్వ)	
10. ఆంధ్రప్రదేశ్ మంత్రివర్గ విస్తరణ. (సంపా)	4	శ్రీ గాడేపల్లి కుక్క శేష్వరరావు, ఎం. ఏ.	11
11. ఆంధ్రరాష్ట్రవతరణ రజతోత్సవము. (కవిత్వ)	3	28. కట్టమంచివారి కవిత్వా వివచి	
శ్రీ జయంతి వేంకటేశాస్త్రి		శ్రీ వసంతరావు రామకృష్ణారావు M. A.	20
12. ఆంధ్ర సాహిత్యము - హాస్యరసము	1	29. కన్నడ సాహిత్యమున 9, 10 శతాబ్దములు	
శ్రీ వసంతరావు రామకృష్ణారావు ఎం. ఏ		శ్రీ బులంసు వేంకట సత్యనారాయణమూర్తి, ఎం.ఏ.	4
13. ఆణిముత్యము ఆముక్తమాల్యద	20	30. కపోతకళ (వేటూరి)	
శ్రీ కాక రామంచంద్రరావు.		శ్రీ శ్రాద్ధిడి రామం, B.A.B.L., B.Ed.	9
14. ఆర్యజ్ఞానము	11	31. కళానిరవస్థ (గ్రం. స.)	4
శ్రీ పి. యస్. యస్. శర్మ.		32. కవికర్త రసాయనము - కవిజన రంజనము	
15. ఆదిత్యస్తోత్రము (కవిత్వ)	10	శ్రీ జూబారి వేంకటేశ్వరరావు, ఎం. ఏ.	12, 13
శ్రీ డా. జోన్నలూడ్ల మృత్యుంజయరావు		33. కవిగా ఆత్మకవి ప్రతిభ	
M. A., Ph.D.		శ్రీ కె. కోదరుబాయి, M. A.	14
16. ఆధునిక సవలన కటుంబరావు చేకూర్చిపంపడ 4, 5, 6		శ్రీ కె. అశోక బాబు B. Sc. (Agri)	
శ్రీ ఆచార్య సోమసుందర్		34. కవిత్వం ఒక అందమైన ఆవిర్భావం	
17. ఆధునిక యుగమునందలి వివిధ సాహిత్య ప్రక్రియలు	22	శ్రీ నమూన సాస్వాతి, ఎం. ఏ.	1
శ్రీ వి. మనోహరరావు ఎం. ఏ.		35. కవిత్వము - చిత్రకవిత్వము	
18. ఆనందవారి (కవిత్వ)	22	శ్రీ జి. భక్తేశ్వరరావు, ఎం. ఏ.	
శ్రీమతి కె. కమలాదేవి, ఎం. ఏ.		36. కవుల కలాపాల కలహంస	1
		శ్రీ నమూన సాస్వాతి, ఎం. ఏ.	

రచన, రచయిత	సంచికల సంఖ్య
37. కవులు చిలిచిన సత్యభామ శ్రీ నవమోస స్వామి, ఎం. ఏ.	6
38. కాలము (కవిత) శ్రీ రామదాసు వేంకటేశ్వరశర్మ ఎం. ఏ.	15
39. కాలిదాసు నాటక కల్పనలు శ్రీ భారతీప్రియ	4
40. కాలిదాసు వర్ణనాచరిత్ర శ్రీ ధూళిపాళి అర్కసోమయాజి.	1
41. కార్య విమర్శ శ్రీ వేదాచారి రఘుపతి	13
42. కావ్యాలంకారసంగ్రహము సమోజదర్శనము శ్రీమతి పి. కమల ఎం. ఏ	15, 16
43. వట్టికవి మహిమ శతకము అభినవకాలిదాస్ శ్రీ తెల్లపల్లి రామచంద్రకాశ్రి	14, 15
44. కవీంద్ర కాళాచార్యులవారు శ్రీ భా. ప్ర. క. కాళాచార్యులు	22
45. కవీంద్రసంభవము - రచనాదర్శనము, బుక్సదర్శనము శ్రీ భారతీప్రియ సి. నీలకంఠం గౌడు	12
46. కృతి ప్రదాన కల్యాణమహోత్సవసభ (రిపోర్టు)	8
47. కృతిసమర్పణ గ్రంథావిష్కరణ మహోత్సవం (రిపోర్టు)	13
48. కృష్ణకాశ్రి బహుకాల దర్శనం శ్రీ కర్రా కార్తికేశ్వరశర్మ.	20
49. కృష్ణకేశవీంద్ర మహాత్మ్యం (గం. స)	1
50. కోడిమరలు కాలప్రమాణాల ప్రశ్నా?	4
శ్రీ నవమోస స్వామి, ఎం. ఏ	
51. గణపతి క్షుతి శ్రీ వెంకటేశ్వర శర్మనందరావు.	21
52. గాథాసప్తశతీలోని బుక్సదర్శనము శ్రీ కె. కేశవరావు ఎం. ఏ. శ్రీ కె. అశోకరావు, వి. ఎస్.కె. (అగ్రి)	5
53. గాలి రథంపై గోష్ఠి (రిపోర్టు)	9
54. గీతాజయంతి (రిపోర్టు)	6
55. గురువాడ - పూర్ణపూర్ణ భారతీప్రియ, వి. సత్యనారాయణ ఎం. ఏ.	3
56. గురుకృష్ణుని (కవిత) శ్రీ ఆద్వైత లక్ష్మణస్వామి	16

రచన, రచయిత	సంచికల సంఖ్య
57. గాడియ బైబిల్ మతం దర్శనం శ్రీ కవీంద్ర	4, 5
58. చదువు తపస్సు (కవిత) శ్రీ మానేపల్లి సత్యనారాయణ, ఎం. ఏ.	14
59. చిత్ర భారతము - ధ్వజస్థానకరణ శబ్దములు కవీంద్ర. ఆనందశర్మ, ఎం. ఏ.	17
60. చిత్ర భారతమునాటి నీతి గతులు కవీంద్ర. ఆనందశర్మ, ఎం. ఏ.	12
61. చిగ్గరజీయురాలు స్నేహలత శ్రీ ఎన్. స్వామి, ఎం. ఏ	21
62. చివరకు కవిత్వ చమత్కృతి శ్రీ ఏ కృష్ణపూర్ణ, ఎం.ఏ., వి.ఎస్.సి	8
63. జాషువా విగ్రహ ప్రబంధము - ఒక పరిశీలన శ్రీ జి. వి. యస్. ఆచార్య, ఎం.ఏ., పి.హెచ్.డి.	22
64. జాషువా వి - రెండు పౌరాణిక రూపకములు శ్రీ జి. వి. యస్. ఆచార్య, ఎం.ఏ., పి.హెచ్.డి.	20
65. జాషువా జయంతి (రిపోర్టు)	9
66. జాషువా సంస్మరణసభ (రిపోర్టు)	22
67. జీవనయోగ సవల శ్రీమతి ఎం. సావిత్రి, ఎం. ఏ., వి.యిడి	7
68. జ్యోతిర్కాస్త్రసభలు - విడవ రై సోదరుల ఆశీర్వాదము శ్రీ పి.పాటి నారాయణరావు	8
69. జ్యోతిర్కాస్త్రవాక్యముల సమీక్ష పరామర్శము శ్రీ ఎం. వి. యస్. ప్రసాద్, వి.యస్.సి.	7
70. కవీంద్ర (కవిత)	24
శ్రీ రాణి కవీంద్రశర్మ	
71. కవీంద్ర ఫలము (కవిత)	24
శ్రీ యం. కుమార్తెశర్మ, ఎం. ఏ	24
72. కిక్కన - పోతన కవీంద్ర అంజనశ్రీ, ఎం. ఏ.	28
73. కిక్కిరలలో సమరం శ్రీ డా. జి.వి.యస్. ఆచార్య, ఎం.ఏ., పి.హెచ్.డి.	8, 9
74. కుమ్మలవారి రాష్ట్రగౌరవ రామకీర్తన శ్రీ కవీంద్రశర్మ వెంకటరామయ్య, ఎం. ఏ.	9, 10
75. కెనాలి కవులు - సాహిత్య సేద్యం శ్రీ మంజునాథ నారాయణరావు, ఎం.ఏ., వి.ఎస్.ఎల్.	14
76. కెలుగు ఎలెజీ పూర్ణము శ్రీ పరిమి సాంబయ్య, ఎం. ఏ.	4

రచన, రచయిత	సంచికల సంఖ్య
77. తెలుగుకవులు ఏడుపు కర్ణక శ్రీ విట్ట వేణుగోపాల్, ఎం. ఏ.	18
78. తెలుగువాడు ఒరియాభాషాసేక శ్రీ వెలుదండ నిత్యానందరావు, ఎం. ఏ.	8,9
79. తొలి తెలుగు స్వతంత్రరూపకము మంజరిమధుకరీయము. శ్రీమతి కొలచలమ కారడ	24
80. త్యాగరాజగాన సభలు (రిపోస్టు)	9
81. దళితకారములు - పురాణములు జమారి ఆర్. రమ ఎం. ఏ.	21
82. దాశరథి పునర్మతం డా. జి. డి. యన్ ఆచార్య, ఎం. ఏ., పి.హెచ్.డి.	5
83. దాశరథి మానవతా పథం డా. జి. డి. యన్. ఆచార్య, ఎం. ఏ., పి.హెచ్. డి	13
84. దిగంబర సాహిత్య పరిశీలనము శ్రీ పరిమి సాంబయ్య, ఎం. ఏ	18
85. దీపావళి (కవిత) శ్రీ రామకృష్ణ వెంకటేశ్వరశర్మ, ఎం.ఏ.	1
86. దుర్బతి (కవిత) శ్రీ డా. యన్. శ్రీధరరావు	11
87. ధరవరలు. (సంపా)	1
88. ధర్మన భావనాశక్తి జమారి డి. అన్నపూర్ణ, ఎం. ఏ.	19
89. ధర్మమార్గము (కవిత) శ్రీ అక్కిల రాంకృష్ణయ్య గౌడు	2
90. ధూర్జటి కవితా మౌఢ్యము శ్రీ ఎ. కృష్ణప్ప, ఎం.ఏ., వి.యస్.సి.	14
91. ధూర్జటి - రచనా క్రియ శ్రీ ఎస్. ఎన్. సి. తిరుమలాచార్యులు	22
92. నన్నయ జయంతి (రిపోస్టు)	3
93. నర్తకాల బుష్టకథ (రిపోస్టు)	24
94. నలదాత్యము - తులనాత్మక పరిశీలనము శ్రీ పరిమి సాంబయ్య, ఎం. ఏ.	9
95. నష్టరామ రూపకములు శ్రీ ఇప్పగుంట సాయిబాబా	1

రచన, రచయిత	సంచికల సంఖ్య
96. నవసమాజ నిర్మాణంలో రచయితల కాధ్యత శ్రీ ఆచార్య సోమసుందర్	1
97. నా ఆత్మభావ కవిత అష్టావధాని శ్రీ చిలుకూరి రామభద్రకృష్ణ	19, 20
98. నాచనపోముని కథాసంవిధానము, రసపోషణము శ్రీ భారతీప్రియ సి నీలకంఠగౌడు	18
99. నాచనపోముని నవీన గుణములు శ్రీ భారతీప్రియ సి నీలకంఠ గౌడు	15
100. నాటక ప్రదర్శనము (రిపోస్టు)	21
101. నాటక రంగంలో విశ్వనాథ శైలిప్రస్థం శ్రీమతి కె వి. రంగనాయకి, ఎం. ఏ.	15, 16
102. నాటకాల్లో వాస్తవికతావాదం శ్రీ కె ముత్యం, ఎం. ఏ.	9
103. నామి నేషను (సంపా)	8
104. నారాయణదాసు బాటసారి నర్తన వైశిష్ట్యం శ్రీ రామకృష్ణ శేంకటేశ్వరశర్మ, ఎం. ఏ.	16, 17
105. నాటకాలు - అనాచిత్యాలు (లేఖ)	6
106. పద్యం విలువ శ్రీ అనంద	1
107. పరమానంద ముఖ్యంధ్రులు (కవిత) శ్రీ కాపురి పూర్ణచంద్రరావు, ఎం.ఏ., వి.పి. ఎల్.	1
108. పాశురంజీవారి రాధాకృష్ణ భక్తిరసం శ్రీ డా. యన్ గంగప్ప, ఎం.ఏ., పి.హెచ్.డి	5
109. పారిజాతాపహరణం ప్రబంధ పారిజాతం శ్రీ మామిరేల నారినారాయణశర్మ, ఎం. ఏ	18
110. పిరదాసి పాత్ర శ్రీ పి. మాలకొండయ్య, ఎం.ఏ.	24
111. పుట్టుంబుట్టిన తపసి శ్రీ కె. కేశోర బాబు, ఎం. ఏ. కె. ఆశోకబాబు, B.Sc. (Agri)	16
112. పునరావృత్తమాకున్న విమర్శన పద్ధతులు శ్రీ చింతలపూడి శేంకటేశ్వర్లు, ఎం. ఏ.	7
113. పురాణములు - భక్తి శ్రీ మల్లాప్రగడ శ్రీమన్నారాయణమూర్తి, ఎం.ఏ.	12, 13, 14

రచయిత	సంకలన సంవత్సరం	
114 శ్రీ సురగౌతమి (గ్రంథం)	1	
115 శ్రీ సురగౌతమి మొదటి భాగం	21	
116 శ్రీ సురగౌతమి మొదటి భాగం	21	
117 పాతన (కవిత)	8	
118 పాతన భక్తి (కవిత)	13	
119 పాతన భక్తి (కవిత)	23	
120 పాతన భక్తి (కవిత)	18	
121 పాతన భక్తి (కవిత)	17	
122 పాతన భక్తి (కవిత)	10	
123 పాతన భక్తి (కవిత)	14	
124 పాతన భక్తి (కవిత)	1	
125 పాతన భక్తి (కవిత)	7	
126 పాతన భక్తి (కవిత)	5	
127 పాతన భక్తి (కవిత)	10	
128 పాతన భక్తి (కవిత)	18	
129 పాతన భక్తి (కవిత)	14	
130 పాతన భక్తి (కవిత)	22	
131 పాతన భక్తి (కవిత)	1	
132 పాతన భక్తి (కవిత)	10	
133 పాతన భక్తి (కవిత)	7, 8	

రచయిత	సంకలన సంవత్సరం	
134 మహాభారత కథాంశ మహాభారతం	8	
135 మహాభారత కథాంశ మహాభారతం	7	
136 మహాభారత కథాంశ మహాభారతం	2	
137 మహాభారత కథాంశ మహాభారతం	17	
138 మహాభారత కథాంశ మహాభారతం	11	
139 మహాభారత కథాంశ మహాభారతం	22	
140 మహాభారత కథాంశ మహాభారతం	12	
141 మహాభారత కథాంశ మహాభారతం	20	
142 మహాభారత కథాంశ మహాభారతం	8	
143 మహాభారత కథాంశ మహాభారతం	3	
144 మహాభారత కథాంశ మహాభారతం	22	
145 మహాభారత కథాంశ మహాభారతం	19	
146 మహాభారత కథాంశ మహాభారతం	10	
147 మహాభారత కథాంశ మహాభారతం	1	
148 మహాభారత కథాంశ మహాభారతం	8	
149 మహాభారత కథాంశ మహాభారతం	6	
150 మహాభారత కథాంశ మహాభారతం	20	
151 మహాభారత కథాంశ మహాభారతం	7	
152 మహాభారత కథాంశ మహాభారతం	19	
153 మహాభారత కథాంశ మహాభారతం	21	

రచయిత, రచయిత	సంవికల సంవత్సరం	రచయిత, రచయిత	సంవికల సంవత్సరం
154. మొల్ల కవికావళి	28	174. వసుంధర ఉదయించారి (కవిత్వ)	14
శ్రీ. పి. కృష్ణమూర్తి, వి. యన్.పి., ఎం. పి.		శ్రీ పి. యన్. పి. కుక్కరావు	
155. మానవసర్వము - కామప్రభావము	10	175. వసుంధరసర్వము (విప్లవ)	18
డా. శ్రీచక్రావర్తి ప్రగడ తిలకరావు, ఎం.పి.పి.హెచ్.డి.		176. వసుంధర - తెలుగువనముల పేజీ	18, 19
156. మానవసర్వ మైక్రొస్కోప్	7	శ్రీ పానసపాటి అర్జునరావు	
శ్రీ.డా. చక్రావర్తి ప్రగడ తిలకరావు, ఎం.పి.పి.హెచ్.డి.		177. వసుంధర - వాటకీయత,	
157. యోజనగంధి - ప్రయోజనగంధి.	24	అభివృద్ధి కామలహనుసము	1
భారతీయ శ్రీ. వి. సత్యనారాయణమూర్తి		శ్రీ పానసపాటి అర్జునరావు వి. పి. యన్.	
158. రతిమన్మథ సంవాదము	8	178. వానా ప్రభావతీగారి అమృతామృత	
శ్రీ పి. పి. వల్లభాచార్యులు		శ్రీ.డా. జి. వి. యన్. అచార్య. ఎం. పి. పి.హెచ్.డి.	
159. రమణీయకావ్యం మొల్లరామాయణం	4, 5	179. కామల కళనంబు అనా సుమము	2
శ్రీమతి పాపాటి అయ్యపరమ, ఎం.పి.		శ్రీ మధుర కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి	
160. రాజమండి నామచిహ్నము (సంపా)	1	180. వి.టి. కాలేశి సాంస్కృతిక సభలు (విప్లవ)	10
161. రాజమహేంద్రవరంలో జరిగిన స్మృతి		181. విద్యాలయములు ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య సభ	
కృష్ణ, సత్యనారాయణమూర్తి	4	శ్రీ.డా. వివాకర్ణ తెంకటాధారి	8
శ్రీ సూరిపాక వెంకట కుబ్జాచార్య, సామయ్య		182. విశ్వనాథనాథుడు - కారాగార రైల్వే	
162. రాధ మధుర గాథ	2, 4	కవికా మైక్రొస్కోప్	28, 24
శ్రీమతి డా. పి. భాగ్యలక్ష్మి, ఎం.పి.పి.హెచ్.డి.		శ్రీ సూర్యుని వెంకటాచార్య	
163. రామర సాహిత్యము (గ్రం. ప)	17	183. విరాళిమన్మథ, విశాఖాచార్యము	6
164. రాయప్రోలు వారి సాహిత్యంలో వర్ణన	6	శ్రీ భామప్రసాద ఎస్. ఎస్. ఆర్. మోహనరావు	
శ్రీ పి. సత్యనారాయణ, ఎం.పి.		184. విశేషగ్రంథాలను గూర్చి గురించి	
165. రాష్ట్రగానము (కవిత్వ)	8	మరికొత్త పరిశోధన గ్రంథం	6
శ్రీ వసుంధరావు రామకృష్ణారావు, ఎం. పి.		శ్రీ దిగవిల్లి వెంకట శివరావు, వి.పి., వి.ఎల్.	
166. విజయవల్ల (సంపా.)	11	185. వెంకటేశ్వర సాహిత్యసభలు (విప్లవ)	1
167. లోటరీ క్లిబ్బు సత్యా లోకసర్వము (విప్లవ)	16	186. నవమువారి యోగంధరాయణము	11, 12
168. లక్ష్మణ దేవర వల్ల	20	శ్రీమతి కొంచెమ కారడ	
శ్రీ భారతీయ తెలుగుదండ సత్యనారాయణ		187. మేమలవారి వీరసభ	11
169. Lives of Ancient Indian Saints		శ్రీ శ్రీప్రతి త్రినివాసరావు, వి. పి. ఎల్.	
(గ్రం. ప.)	14	188. ప్రజాగీతి (కవిత్వ)	24
170. వసుంధర యోధర	11	189. శక్తిభద్రుని వీర	8
శ్రీ మితలపూడి వెంకటేశ్వరమూర్తి, ఎం. పి.		వీరవారి వారసరావు శ్రీమతి, ఎం. పి.	
171. వసుంధరము (కవిత్వ)	24	190. శివశంకరశాస్త్రి, కవికా వర్ణన	12
శ్రీమతి కె. కమలాక్షి ఎం.పి.		శ్రీ గుడి నారాయణరావు, ఎం. పి.	
172. వసుంధరము (కవిత్వ)	5	191. శివశంకరము - కవిగీతి	1
శ్రీ చింతలపూడి వెంకటేశ్వరమూర్తి, ఎం. పి.		శ్రీమతి కె. వి. రంగనాథుని, ఎం. పి.	
178. వసుంధర (కవిత్వ)	14	192. శ్రీ గురుప్రసాద (కవిత్వ)	8
శ్రీ సత్యనారాయణ వెంకటేశ్వరరావు, వి. డి.కె.		శ్రీ మునియ్య వెంకటేశ్వరమూర్తి, ఎం. పి.	
		193. శ్రీ నాథులు (గ్రం. ప.)	6

రచన, రచయిత	సంచిక సంఖ్య
194. శ్రీనాథుడు (కవిత)	1
శ్రీ. పి. రామమూర్తివారాయణ	
195. శ్రీనాథుడు - శివాద్వైతము	6, 7
శ్రీ. బి. మనోమూర్తి	
196. శ్రీనాథుడు (గం. సు.)	6
197. శ్రీ దేవీభాగవతము (గం. సు.)	10
198. శ్రీమద్భాగవత మణివలయ ప్రథమ సంపుటి (గం. సు.)	81
199. శ్రీ మద్రామాంబులు (గం. సు.)	1
200. శ్రీరాంధామేశ్వరి (గం. సు.)	5
201. శ్రీరామకథా సాహిత్యము (గం. సు.)	14
202. శ్రీరామరాజ్యము (గం. సు.)	1
203. శ్రీ లక్ష్మీ సృష్టితత్వము (కవిత)	2
శ్రీ గుడి వాదయనాచార్యులు ఎం. పి.	
204. శ్రీ వాల్మీకిరామాయణం (గం. సు.)	10
105. శ్రీ శ్రీ మహాభక్తసాగరం - ఒక పరిశీలన	8
శ్రీ వ. హనుమంతరెడ్డి ఎం. పి.	
206. సంగ్రహము లక్ష్మీ కవితాసాగరము (కవిత)	5
శ్రీ భూమిపాళ ఆర్ట్స్ సోసైటీ	
207. గజాంతరి (కవిత)	6
శ్రీ పి. వి. యశ్. ముప్పారావు	
208. సంధ్య వరం - ఒక పరిశీలన	8
శ్రీమతి ఎం. సావిత్రి ఎం. పి. ఎం. పి.	
209. సంస్కృతి (కవిత)	11
శ్రీ భూమిపాళ ఆర్ట్స్ సోసైటీ	
210. సమస్తాచార్యుల శిష్యులు (కవిత)	28
శ్రీ. పి. రాజేశ్వర కాశ్యప	
211. సమాచారం రహితోత్సవ సభ (వివేచన)	19
212. సమాచారం సమావేశము సమావేశసభ (వివేచన)	20
213. సమావేశం వార్షికోత్సవము (వివేచన)	2
214. సాయంత్రం (గం. సు.)	14
215. సాయంత్రం గ్రంథమిమ్మనగలు (వివేచన)	10
216. సారంగధరము కథ - ఒక పరిశీలన	2
శ్రీ వ. శివారావు, ఎం. పి.	
శ్రీ వ. శివారావు, ఎం. పి. (అగ్ని)	
217. సారంగధరము పరిశీలన (గం. సు.)	28
218. సారంగధరము 7 వ భాగం (వివేచన)	11
219. సారంగధరము పరిశీలన	21, 22, 23
శ్రీమతి వాల్మీకివారి శిష్యుల లక్ష్మీ, ఎం. పి. హెచ్. పి.	

రచన, రచయిత	సంచిక సంఖ్య
220. సాహిత్యంలో కావ్యము	24
శ్రీ చింతమూర్తి వ. వేంకటేశ్వరం ఎం. పి.	
221. సాహిత్యంలో (వివేచన)	9
222. సాహిత్యంలో శ్రీమంతలాపాత్ర పరిశీలనము 16, 17, 18	
శ్రీమతి డా. పి. భాగ్యలక్ష్మి, ఎం. పి. హెచ్. పి.	
223. సాహిత్య సమావేశం సభలు	7
శ్రీ చ. చి.	
224. సాహిత్య సమావేశం సభలు - ఒక సమావేశ	7
శ్రీ వి. యస్. వారాయణ	
225. సాహిత్య సృష్టిలో ప్రేరణ	1
శ్రీ ఆర్. యస్. ముక్కాసాని	
226. సాహిత్యంలో సమస్యల చిత్రణ	20
శ్రీ పి. హెచ్. పి. శివారావు ఎం. పి.	
227. సురభిమాధన రాయలు	11
శ్రీ కాళి రామచంద్రారావు	
228. సురభిమాధన	9, 10
శ్రీమతి డా. పూసపాటి భాగ్యలక్ష్మి, ఎం. పి. హెచ్. పి.	
229. సాహిత్యంలో సృష్టి	22
శ్రీ పి. రజామూర్తి, ఎం. పి.	
230. శ్రీ లక్ష్మీలక్ష్మి అంబుల ఆర్ట్స్ సోసైటీ	18, 19
శ్రీమతి లక్ష్మీలక్ష్మి అంబుల, ఎం. పి.	
231. సాహిత్యంలో ముగ్ధ పరిశీలన రాయలుగారు	7
శ్రీ దిగవల్లి వేంకటేశ్వరరావు, ఎం. పి. యశ్.	
232. సాహిత్యంలో ముగ్ధ పరిశీలన రాయలు	10
శ్రీ పి. శివారావు ఎం. పి. వి. ఎస్. పి.	

శ్రీమతి సాహిత్యంలో విషయాలను తెలియజేసిన 232 రచనలకు ఈ పత్రికలో సంచికలు 24 లో వార్యాంగా వార్షికంగా ప్రచురించబడినవి. అందులో 24 లో వార్యాంగా వార్షికంగా ప్రచురించబడినవి. అందులో 24 లో వార్యాంగా వార్షికంగా ప్రచురించబడినవి. అందులో 24 లో వార్యాంగా వార్షికంగా ప్రచురించబడినవి.

మూడవ సంపుటము వార్యాంగా వార్షికంగా ప్రచురించబడినది. అందులో 20/ల M₂O చేసినవారికి ప్రతిభముగా శ్రీమంతలాపాత్ర పరిశీలనము. వి. పి. వద్దలి లేదు. 1, 2 సంపుటములు ప్రాచీనంగా అయిపోయినవి.]

[సంపాదక దళం]

(87 వ పేజీ తరువాయి)

చాంఛవ దిగును శేషము వార్యావ్యమున
వివాహితయైన తార పెళ్ళిగాని యువకు
నితో ప్రేమకు దిగును.

ఔచాస్పతి ఇంద్రుని వార్యమును
ముగించకొనివచ్చి తారాశకాంతులప్రేమ
కలాపము గాంచి, రచ్చకెక్కుట కిష్టము
లేక శకాంతుని గుటువలమునుండి విద్య
వూర్తి అయి ట్లు చెప్పి పంపివైచెను
శకాంతుడు తారశృంగారచేష్టలనుమదిలో
మరచక, విరచామును ధరించలేక, తార
తనచెలి చేత పంపిన సందేశము నడనుగా
దీసికొని తాగును లేల్లకొని వచ్చెను
బృహస్పతి శకాంతుడు తాగును తీసుకొని
పోయినట్లు ఇంద్రునికే తెలియన ఇంద్రా
దులకు చంద్రునకు యుద్ధము జరిగెను
చంద్రుడు తాళకొనక ఇంద్రునితో
యుద్ధము చేయుటకు కూడ వెనుకాడ
లేదు చివరికి బ్రహ్మ యిచ్చిన తీర్పునకు
శకాంతుడు శరసానహించి ఒప్పు
తానుంచుకొని తాగును ఔచాస్పతి కిప్పు
గించెను

ఈ విధముగ శకాంతుని పాత్రను
శేషము కేటకపతి సర్వాంగ ముందరు
నిగా, తార సౌందర్యానికి ముగ్ధుడైనను
తనప్రేమను వ్యక్తముచేయుచు వానినిగా,
తార శకాంతుని వలచి వచ్చితిని చెప్పి
నను హితోపదేశము చేసి, మరలి వెళ్ళు
నట్లు చేయుటకు ప్రయత్నించు వానినిగా
తాగును మునలేక, విరచాము భరించలేక
తారకొనకు ఇంద్రునితో యుద్ధముచేయు
టకు కూడ వెనుకాడని వానినిగా, వీరపురు
షునిగా, తీర్చిదిద్దెను. శకాంతునియము
'బ్రహ్మచారికు తిరుగుచాత లే దను'
కూర్చిని జ్ఞప్తికి తెచ్చుచున్నది. కథ
అంతయు బ్రహ్మ యిచ్చిన వరములతో
జరిగిన దని చెప్పవచ్చును.

26. రాజమండ్రి నామచర్చ

'రాజమండ్రి' ప్రాచీనతమనామము 'రాజమహేంద్రపురము'

'రాజమహేంద్ర' కాదు. రాజమహేంద్ర భవ్యరూపము.

- డా. శ్రీ జోన్నలగడ్డ మృత్యుంజయరావు, ఎం. ఏ., పి. హెచ్. డి.

కొంత కాలముగా మన ఊరి నామ
మును పునరుద్ధరించుటకని ఆంధ్రోనము
జరుగుచుండుట, ఎల్లరకు తెలిసినదే
ఆ నామము 'రాజమహేంద్ర' అని
కొందఱును, 'రాజమహేంద్రపురము',
'రాజమహేంద్రవరము', 'రాజమహేంద్ర
ద్రము' అని మఱికొందఱును వివిధముగా
పేర్కొనుచున్నారు.

తమ తమ నామములనుగూర్చి వారు
వారు చెప్పుయు వ్రాలను నిశ్చయముగా పరి
లించి, ఎది యుక్తిమహా సహేతుక
ముగా నిర్ణయించుటయే ఈ వ్యాసము
పరమార్థము

వానిలో 'రాజమహేంద్ర' అను
నామమును మొదట పరిశీలింకము.

'రాజమహేంద్ర' అను పేరు Cun-
ningham అనునకెడు రచించిన
'Ancient Geography of
India' అను గ్రంథములోనున్నది
ఆ గ్రంథము ననుసరించియే తరువాయి
చారిత్రకులు మఱికొందఱు తమ తమ
గ్రంథములలో ఆ నామమునే స్వీకరించిరి.
'అట్లానుకూడ చాని ననుసరించియే
'రాజమహేంద్ర' ని గ్రహించిరి కొన్ని
Encyclopaedia గ్రంథములలోని
'రాజమహేంద్ర'కే నూడ అదియే అధి
రము, ఆ గ్రంథము లన్నియు మన
యూరికి 'రాజమహేంద్ర' యను పేరు
శ్రీ. శ. 975 నుండి కలదని చెప్పుచున్నది
అని శ్రీ. శ. 975కు పూర్వమునకు యూరి
పేరు ఏమయినదియు ప్రస్తావించుటలేదు.
'రాజమహేంద్ర'కాదుక కదియేమాతము.

అయిన, Cunnigaham గ్రంథ
మున మొదట 'రాజమహేంద్ర' ఉంచు
టకు కారణమేమో విచారింపవలయును
మనదేశమును దర్శించిన వైఖయాత్రికులు
తమతమ గ్రంథములలో వ్రాసిన చానినే
Cunningham తన గ్రంథమున
స్వీకరించెను కొందఱు విదేశీయులు
మన యూరి పేరిని 'రాజమహేంద్ర'
యని అప్పుగా నుచ్చరించి, తదనుగుణ
ముగా వర్ణకమును నేర్పజేచి వ్రాసిన
చానినే మఱియొక విదేశీయుడు
(Cunningham) ప్రమాణముగా
నెంచి తన గ్రంథముకే వాడుతూ, అది
మనకు ప్రమాణమా?

క్రమత 'రాజమండ్రి' యను చాని
పూర్వరూపము 'రాజమహేంద్ర' అను
నది యనియు, అది క్రమముగా నుచ్చా
రణమున క్రమమై యిప్పుటికి 'రాజమండ్రి'
అయినదనియు వారు చూపు నిశ్చయ
యొపకల్గి, అందుచే 'రాజమండ్రి' &
'రాజమహేంద్ర'యే ప్రాచీననామమని
కాక వాచకు నిజమే, భాషాకాస్తాన
సారముగా 'రాజమహేంద్ర'
'రాజమండ్రి' యగుట ముఖ్యము.
ఎవ్వరను కాదనదు. కాని 'రాజ
మహేంద్ర' నుండియే కాక, 'రాజ
మహేంద్ర' నుండియు 'రాజమండ్రి'
యేర్పడుటకు భాషాకాస్తానములే లేక
పోలేదు. రెండు భాషలుయొకటేనా
కారము లోపించినది, ఇక 'రాజ
మహేంద్ర' నుండలి కుది ఆకారము
వికృతయిందికారమైనచో 'రాజమండ్రి'

సిద్ధింపఁగలదు. ప్రకృతి యందలి తుది ఆకారము వికృతమై యుండు ఇతర మనకు కలదు. 'నికా' యను ఆకారాంత ప్రకృతి 'నిసి' యని వికృతిలో ఇతరారంతముగా మారుట లేదా? అందుచే 'రాజమహేంద్ర' నుండియు 'రాజమండ్రి' సిద్ధింపవచ్చును.

ఇతర రాజమహేంద్ర వాదులు ఔంగు గూరు to రాజమండ్రి గ్రామమును పై కన్నడ భాషలో 'రాజమహేంద్ర' యని యుండటం మాత్రమే మనయుారి 'మేంక' ను కన్నడములో 'రాజమహేంద్ర' గనే యున్నదనియు, అందుచే అదియే ప్రాచీన మనియు నిర్ణయించుట మాత్రమే మనయుారు పరిశీలించినచో అదియు నిలుచునట్టిది కాదు. 'రాజమహేంద్ర' యని యున్నది కన్నడ భాషలో 'తెలుగు' (అనగా) 'రాజమహేంద్ర' అని తెలుగులో ఆకారాంతముగానే యుండవచ్చును. 'తెలుగు' 'నన్నయ' లోని నన్న కన్నడ మాత్రమే 'నన్న' అనియు, అదియే 'నన్నె' చోడుడు' లో నన్న అనియు వ్రేసిరి. అట్లే 'రాజమహేంద్ర' కన్నడ కన్నడ వర్ణవారమున 'రాజమహేంద్ర' యని యేర్పడి యుండవచ్చును. కన్నడ వర్ణ వారము తెలుగునకు బట్టించుట సముచితము కాదు.

ఔంగుగూరును కేరళభట్టసాధువు విచార మంతముఖ్యముగాను. వానిలో నెన్నియో తెలియదు సమాసముగా నున్నది కలవు. ఉదాహరణమునకు విజయవాడ, మహేంద్రవాడ మున్నగు నూర్లు పేర్లు సాధుత్వ మంగీకారము కాదుగదా. వానిని కేరళ సుభావాచకములుగా యథాతథముగా గ్రహించి వలయును. అందుచే రాజమహేంద్ర వాదులు రాజమహేంద్ర శబ్దమున 'రాజ' విభజన గ్రహించి వ్యాకరణ సాధుత్వము నాపాదించు గలిగినను, తల్ నీవీకారయోగ్యత కలిగియు ప్రధానము కాదు. గ్రామనామ పునరుద్ధరణమునకు తన్నామ ప్రాచీనత

అతి ప్రధానముగాని, తన్నాధుత్వ మొక్కటే యంత మాత్రమున కాదు కదా. అందుచే రాజమహేంద్ర శబ్దసాధుతా విచార మిటు ఆసంగతము, అనావశ్యకము నయి, వృథాప్రయోగ పాతము.

మరి 'రాజమహేంద్ర' మన యూరి ప్రాచీననామము కానప్పుడు, ఇతర 'రాజమహేంద్ర' ప్రాచీననామము 'రాజమహేంద్రపురము' అనికవి మన నన్నయ భట్టారకుఁడు ఆవిష్కరమున 'వేంగీ దేశమునకు నాయకరత్నమనున బోని 'రాజమహేంద్ర పురమున' దని స్పష్టముగా వాడి యున్నాడు. 'రాజమహేంద్ర' దనునది సామంతాధిపత్య ప్రభువుల నిరుదనామము. ఈ పురమును నిర్మించినవాడైన మొదటి విజయరాజు విజయరాజుఁడు రాజమహేంద్ర నిరుద విరాజితుఁడు అతఁడు తన పూర్వరాజు ధాని యగు వేంగీపురమును విడిచి, గోదావరి నది తీరమున పాకపురమును నిర్మించి దానిని తన నిరుదముపేరి 'రాజమహేంద్రపుర', మని పిలిచెను. దీని History of the Eastern Chalukyas of Vengi అను గ్రంథము రచించిన ముద్రసాధులైన పరిశోధకులు శ్రీ భావరాజు వేంకట కృష్ణ రావుగారి మాట లెంతయు సుపరిచితము లుగా నున్నవి చూడుడు.

'Thus it would appear that Vishnuvardhana Ammaraja I was compelled in the beginning of his reign to remove his residence and the seat of his operations to a safe and distant place and then carry on the war against his opponents who apparently destroyed the capital of his father or fore

fathers. It is, therefore, likely that the king founded the new city on the northern bank of the Godavari (A D. 919-20) and called Rajamahendrapura after his biruda Rajamahendra, like his ancestor, Mangi Yuvaraja who built the city of Vijayawada after his second name Vijayaditya roughly three centuries ago. Hence forward, Rajamahendrapura became the official residence of the kings and the capital of the country. The Andhra Mahabharata composed during the eleventh century at Rajamahendrapura(modern Rajamahendri or Rajahmundry) calls the illustrious city 'Nayaka ratna' the 'Central gem' of the Vengi-mandala Page 234.

Ammaraja I came to the throne early in A. D. 919, if not a few months earlier, i.e., in December A D 918, and reigned for seven years till the end of A. D. 925. And, if we accept the ancient tradition, the city of Rajamahendrapura must be taken to have been found immediately the King had ascended the throne in or about

(87 వ పేజీ కథబాదు)

వాంఛన దిగును శేషము వారితాత్మకున
వివాహితడైన తార పెద్దిగాని యుతక
నితో ప్రేమకు దిగును

బృహస్పతి ఇంద్రుని కార్యమును
ముగించి నిజచ్చి తారాశాంకుల ప్రేమ
కలాపము గాంచి, రచ్చకట్టు కిద్దము
లేక శకంకుని నుగ పలమునుండి దివ్య
భూరి అయి శని పెద్ది పంపివె చెను
శకంకుడు తారశృంగార చేష్టలనుచు
మరనక, విరహమును పరించలేక, తార
తనచెలి చేత పంపిన సందేశము నడచుగా
దివ్వెని తాను లేచి కొని వచ్చెను
బృహస్పతి శకంకుడు తాను తిరుకొని
పోయినట్లు ఇంద్రుని తెల్పెను ఇంద్రు
డులకు చంద్రునకు యుద్ధము నరిగెను
చంద్రుడు తారకొడు సంద్రునితో
యుద్ధము చేయుటకు కూడ వెనుకాడ
లేదు చివరికి బ్రహ్మయచ్చిన తిరువనకు
శకంకుడు కరసావహించి ఒడుని
తానుంచుకొని తాను బృహస్పతి కిచ్చు
గింపెను

ఈ విధముగ శకంకుని పాత్రకు
శేషము వేంకటపతి సర్వాంగ ముందర
విగా, తార సాందర్యానికి తుగ్ధుడైనను
తనప్రేమను ర్యక్తముచేయని వానినిగా,
తార శకంకుని వలచి వచ్చితిని పెద్ది
నను పోతోపదేశము చేసి, మరలి వెళ్ళు
నట్లు చేయుటకు ప్రయత్నించు వానినిగా
తాను మరవలేక, విరహము భరించలేక
తారకొడు ఇంద్రునితో యుద్ధముచేయు
టకు కూడ వెనుకాడని వానినిగా, వీరపురు
షునిగా, తీర్చిదిద్దెను. శకంకునిజయము
'బ్రహ్మవాతకు తిరుగువాత లే దను'
మాటని జ్ఞప్తికి తెచ్చుచున్నది. కథ
అంతయు బ్రహ్మయచ్చిన పరమలతో
జరిగిన దని చెప్పవచ్చును.

— . —

26. రాజమండ్రి నామచర్చ

'రాజమండ్రి' ప్రాచీనతమనామము 'రాజమహేంద్రపురము'

'రాజమహేంద్ర' కాదు, రాజమహేంద్ర భవ్యరూపము.

- డాక్టర్ జోన్నలగడ్డ పృథ్వీరాజరావు ఎం.ఎ., పి.హెచ్.డి.

కొంత కాలముగా మన డాక్టర్ నామ
మును పునరధ్యరించుటకని ఆంధ్రేశ్వరము
జరుగుచుండుట, ఎల్లరకు తెలిసినదే

ఆ నామము 'రాజమహేంద్ర' అని
కొందఱును, 'రాజమహేంద్రపురము,'
'రాజమహేంద్రవరము,' 'రాజమహేం
ద్రము' అని మఱికొందఱును వివిధముగా
పేర్కొనుచున్నారు.

తమ తమ నామములనుగూర్చి వారు
వారు చెప్పుచున్నవలన నిశితముగా పరిశీ
లించి, ఎం యొ క్తితిమిదా సహేతుక
ముగా నిర్ణయించుటయే ఈ వ్యాసము
పరమోద్దేశము

వానిలో 'రాజమహేంద్ర' అను
నామమును మొదట పరిశీలింకము.

'రాజమహేంద్ర' అను పేరు Cun-
ningham అనునరేడు రచించిన
'Ancient Geography of
India' అను గ్రంథములోనున్నది
ఆ గ్రంథము ననుసరించియే తరువాతి
చారిత్రకులు మఱికొందఱు తమ తమ
గ్రంథములలో ఆ నామము నేర్పికొనిరి.
'అట్లానుకూడ' వాని ననుసరించియే
'రాజమహేంద్ర' ని గ్రహించివది కొన్ని
Encyclopaedia గ్రంథములలోని
'రాజమహేంద్ర'కి గూడ అదియే ఆధా
రము, ఆ గ్రంథము లన్నియు మన
యూరికి 'రాజమహేంద్ర' యను పేరు
క్రీ.శ. 975 నుండి కలదని చెప్పుచున్నది
అది క్రీ.శ. 975కు తూర్పుమునకు యూరి
పేరు ఏమయినదియు ప్రస్తావించుటలేదు.
'రాజమహేంద్ర'కాదు కదలెనుమాతము.

అయిన, Cunnigaham గ్రంథ
మున మొదట 'రాజమహేంద్ర' అందు
టకు కారణ మేమో విచారింపవలయును
మనదేశమును దర్శించిన వైచిత్ర్యాత్రివల
తమతమ గ్రంథములలో వ్రాసిన వానినే
Cunningham తన గ్రంథమున
స్వీకరించెను కొంతఱు విరేకియులు
మన యూరి పేరిది 'రాజమహేంద్ర'
యని తప్పుగా నుచ్చరించి, తదనుసార
ముగా వర్ణనమును చేర్చితిది వ్రాసిన
వానినే మఱియొక విధి కీ యుండు
(Cunningham) ప్రమాణముగా
నెంచి తన గ్రంథమునకొక ప్రాంతం, అది
మనకు ప్రమాణమే?

ప్రస్తుత 'రాజమండ్రి' యను వానికి
పూర్వరూపము 'రాజమహేంద్ర' అను
నది యెందు, అది క్రమముగా నుచ్చా
రణమున క్రమమై యిప్పుటి 'రాజమండ్రి'
అయినదనియు వారు చూపు నింకొక
యోచనల్లి. అందులే 'రాజమండ్రి' కి
'రాజమహేంద్ర'యే ప్రాచీననామ మని
వారి వాదము నిజమే, భాషాకాస్తాను
సారముగా 'రాజమహేంద్ర'
'రాజమండ్రి' యనుట ముత్యమే.
ఎవ్వరును కాదనదు, వాని 'రాజ
మహేంద్ర' నుండియే కాక, 'రాజ
మహేంద్ర' నుండియు 'రాజమండ్రి
యేర్పడుటకు భాషాకాస్త్రముల్లేక
పోలేదు. రెండు పక్షములయందును 'రా'
కారము లోపించినది. ఇదే 'రా
మహేంద్ర' నుండి కుది అకారము
వికృతియై దిశారమైనదో 'రాజమండ్రి'

నిర్మించినది. ప్రకృతి యందలి తుది ఆకారము వికృతియందు ఇకలకు ముగిసినది. 'నిగి' యను ఆకారంతో ప్రకృతి 'నిగి' యని వికృతిలో ఆకారంతముగా మారుటలేదా? అందుచే 'రాజమహేంద్ర' నుండి 'రాజమహేంద్ర' నుండియు 'రాజమహేంద్ర' నిర్మితమయ్యెను.

ఇంక రాజమహేంద్ర వారులు తెలుగు భూమి 10 రాజ్యములైన టెల్లెటికెట్టమై కన్నడభూమిలో 'రాజమహేంద్ర' యని యుండెను. మాత్రము, మరయురే 'చేరికల' కన్నడములో 'రాజమహేంద్ర' గానే యున్నదనియు, అందుచే అదియే ప్రాచీన మనియు అంగీకరించుచు మాత్రమునాగు పరిశీలించినచో అదియు నిలుచునట్టిది కాదు. 'రాజమహేంద్ర' యని యున్నది కన్నడ భూమిలో తెలుగులో 'రాజమహేంద్ర' అని తెలుగులో ఆకారంతముగానే యుండవచ్చును. తెలుగు 'నన్నయ' లోని నన్న కన్నడమున 'నన్ని' అనియు, అదియే 'నన్ని' చోడుడు' లో నన్ని అనియు వ్రాసెను. అట్లే 'రాజమహేంద్ర' కన్నడ వ్యవహారమున 'రాజమహేంద్ర' యని యేర్పడి యుండవచ్చును. కన్నడ వ్యవహారము తెలుగునకు బట్టించుట సముచితము గాదు.

ఈరీతిని వ్రాయున కేవలకబ్బసాధుర్య విచార మంతముఖ్యముగాను, వానిలో నిన్నియో తెలిసిన సమాసముగా నున్నది కలదు. ఉదాహరణమునకు విజయవాడ, మహేంద్రవాడ మున్నగు నూర్ల పేర్ల సాధుర్య మంగీకారము కాదుగా. వానిని కేవల సంతకములుగా యథాతథముగా గ్రహించ వలయును. అందుచే రాజమహేంద్ర వారులు రాజమహేంద్ర కబ్బమున కేదో విధముగ క్రమబద్ధి వ్యాకరణ సాధుర్యము నాపాదించిన గొలిపినను, తక్కిన వ్యాకరణాంగుల కదియే ప్రధానము కాదు. గ్రామనామ భ్రమరభ్రమరమున తన్నామ ప్రాచీనత

అతి ప్రధానముగాని, తత్సాధుర్య మున్నటే యంత మాత్రమున కాదు కదా. అందుచే రాజమహేంద్ర కబ్బసాధుర్య విచార మిటు అసంగతము, అనావశ్యకము నయు, వృథాప్రయోగము చేతు వలెను.

మరి 'రాజమహేంద్ర' మన యూరి ప్రాచీననామము కానప్పుడు, ఇంకేది?

మన యూరి ప్రాచీననామము 'రాజమహేంద్రపురము' అదికవి మన వన్నయ భట్టారకుడు ఆవిష్కరించిన 'చేరికల' కేవలమునకు నాయకరత్నమునంబున 'రాజమహేంద్ర పురమునం' దని స్పష్టముగా వాడి యున్నాడు. 'రాజమహేంద్ర' దనునది తూర్పుచాళుక్య ప్రభువుల నిర్మితనామము ఈ పురమును నిర్మించినవాడైన మొదటి ఆమ్మరాజు విష్ణువర్ధనుడు రాజమహేంద్ర నిర్మిత విరాజితుడు అతడు తన పూర్వరాజు ధాని యగు తేగీపుగమును విడిచి, గోదావరి నది తీరమున నొకపురమును నిర్మించి దానిని తన నియంత్రముచేరి 'రాజమహేంద్రపుర', మని పిలిచెను. దీనిని History of the Eastern Chalukyas of Vengi అను గ్రంథము రచించిన సుప్రసిద్ధచరిత్ర పరిశోధకులు శ్రీ భావరాజు వేంకట కృష్ణారావుగారి మాట లెంతయు నుపబలికములుగా నున్నవి చూడుడు.

'Thus it would appear that Vishnuvardhana Ammaraja I was compelled in the beginning of his reign to remove his residence and the seat of his operations to a safe and distant place and then carry on the war against his opponents who apparently destroyed the capital of his father or fore

fathers. It is, therefore, likely that the king founded the new city on the northern bank of the Godavari (A D. 919-20) and called Rajamahendrapura after his biruda Rajamahendra, like his ancestor, Mangi Yuvaraja who built the city of Vijayawada after his second name Vijayaditya roughly three centuries ago Hence forward, Rajamahendrapura became the official residence of the kings and the capital of the country. The Andhra Mahabharata composed during the eleventh century at Rajamahendrapura(modern Rajamahendri or Rajahmundry) calls the illustrious city 'Nayaka ratna' the 'Central gem' of the Vengi-mandala Page 234.

Ammaraja I came to the throne early in A. D. 919, if not a few months earlier, i e, in December A D 918, and reigned for seven years till the end of A. D 925. And, if we accept the ancient tradition, the city of Rajamahendrapura must be taken to have been found immediately the King had ascended the throne in or about

A. D. 919-20, and probably completed in the next few years, if not in the next following reigns.

The ancient city of Rajamahendrapura was built on the western slopes of the huge rock on the left bank of the river Godavari. The site was apparently selected on account of its strategic situation. The rock appears to have had three or four peaks, overlooking the river, and which have become sanctified by the popular imagination and establishment of temples on them in course of time. These sacred peaks are known as Pushpagiri, Kamalachala and Vedadri. None of these are seen to the present day as they were buried under the sands of the river deposited during the last century, since the days of the destruction of the outer walls of the city. Page 238-239

The actual moment of his (Raja Raja's) Abhisheka or anointment was in the Vanija lagna which fell between 8 and 9 a. m. in the lunar month Sravana at Rajamahendrapura Page 337.

తయ చారిత్రకాధారములబట్టి మన యూరి ప్రాచీననామము A. D 919 నుండియు 'రాజమహేంద్రపుర' అని స్పష్టపడుచున్నది. అది A. D. 957 తరువాతనిదేయియు యుచ్చారణమున 'రాజమహేంద్ర' గా శ్రష్టమయి యుండును అది యపభ్రంశరూపమగుట చేతనే, ఆకాలమునకు అర్ధశతాబ్దము రిద వాలినాడైన, మన సాగనకాసునందు, రాజమహేంద్రపుర వాని ఆ 'రాజ మహేంద్ర' నామమును స్వీకరింపక, తన యాంగ్ల మహాభారతమున 'రాజ మహేంద్రపుర, మని మి పేర్కొని నాడు 'రాజమహేంద్ర' యే పూర్వ నామమైన యెడల ౯౦౦౦ ఏళ్ళుంధ మే చూత్రిమున లేని గిద్దవాళ్ళమున 'రాజ మహేంద్రపుర' మనియే వాడి యుండ తచ్చును గదా!

'రాజమహేంద్ర కపింద్ర సమాజ సురక్షాజ' అనుపద్యమునను 'రాజ మహేంద్ర కపింద్ర' యనిప్రయోగించుట యీ పురముచేదు. 'రాజమహేంద్ర మని చాటుచున్నది అంతేకాక 'రాజ మహేంద్ర కపింద్ర' యనుచో నన ప్రాసము చెప్పరిని, నన్నయ కిష్టమును గల్గగరమృతి చెడిపోవు ప్రమాద మేర్పడును.

అందుచే మన యూరి ప్రాచీన నామము 'రాజమహేంద్ర యంత్రమాత్ర మును గాదనియు, 'రాజమహేంద్రపుర' మనియు ననుట చారిత్రకాధారమును బట్టియు, సారస్వతాధారమును బట్టియు నిర్ధాంత మని చెప్పవచ్చును.

'రాజమహేంద్రపురము'కవులచే రాజ మహేంద్రమగాఁ గూడఁ బ్రయుక్త మైనది పేరిలో నేకదేశమున ఆ మిత్రము పేరిగ్రహింపవచ్చును గదా! నామక దేశీ నామగ్రహణమే అని యున్నదికదా! 'రాజమహేంద్రము' పామరుల వాడుకలో 'రాజమంద్రం' 'రామంద్రం'

అయినది. దీనికిమూలము 'రాజమహేంద్ర' ఎంతమాత్రమును గాదనుట సుస్పష్టము. 'రాజమహేంద్ర పురము' శ్రీనాథుని వాఁటికి 'రాజమహేంద్రవరము' గా మార్పుచేరినది. 'హేంద్ర విభవంబు' రామహేంద్రవరము, శేవల 'రాజ మహేంద్ర' మనియుఁ బ్రయోగించి యుండెను. (భీమ, ప్ర. 92) కాని రాజ మహేంద్ర యని యెచ్చిటను వాడలేదు. గ్రామనామములకుఁ జివరఁ గొన్ని

Suffixes చేరుచుండును పట్టణము (స్థితిస్థపట్టణము), పురము (రామహేంద్ర పురము) నగరము (రాజనగరము), ఊరు (పేటయ), ప్రోలు (చేఁద్రోలు), పాడు (పెండుపాడు), పాలెము (పల్లిపాలెము) మున్నగునది ఉదాహరణములు

'కు' మనునది కూడ సాధారణముగా సంస్కృత గ్రామనామమునకుఁ జివరఁ జేసె Suffix దాని కర్తమును జెప్పుటకూడ నక్కిలలేదు శివా 'రాజ మహేంద్రవర' మనఁగా రాజమహేంద్రుడను రాజయొక్క వర మనియుఁ జెప్పువచ్చును. అట్లే అన్నకరము, పోల కరము, గోకవరము మున్నగు 'వర' మంత మందుఁగల గ్రామనామముల కన్నిటికి ఆర్తమును సాధింపవచ్చును.

ఈ విధముగా 'రాజమహేంద్రవరము' గా శ్రీనాథుని కాలమునుండి వర్ణనహరింపఁ బడిన మన యూరిపే గిట్టే స్థిరపడిన దని చెప్పు వచ్చును.

శ్రీనాథున కింపుమింపు మూడు వందల యేండ్ల తరువాతివాడైన ఆత్మ కవి 'రాజమహేంద్రవరము' శే కళాచ ప్రాసముతోడి కంపవద్యమున నిందించి వాడు.

అనధార శబ్దాననఁ దవనిఁగలియుగముక వాని నారాజమహేంద్ర వరంబునఁ జెప్పిన యాంధ్ర వచో వ్యాకరణముకలి తరిఁ దెనుఁగింతున్.'

అనునది యా పద్యము. అప్పుకరి చరిత్ర దూరములైన పాంగంధరాది కథ తమ కల్పించినమాట వాస్తవము కావచ్చును కాని తనకాద్యమున వాడుకలో నుండకున్న 'రాజమహేంద్రవరము' నేల వాడును? పత్రనామ విషయమున నసత్యకల్పనము చేయవలసిన యక్కడ యాతని పేరు కలదు?

అప్పటినుండి నేటివరకు బండికుల వాడుకలో 'రాజమహేంద్రవరము' పేరు పడిపోయినది. మనముారి విద్యనృణులైన కందుకూరి, చిలకమర్తి, వడ్డూరి, శ్రీపాద, కల్లూరి, మున్నగు మహామహులందఱు వాడినది రాజమహేంద్రవరము' మే వారే కాదు మన యూరిక తెలదని పండితులు శ్రీ వేదం శంకటరాయశాస్త్రిగారు, శ్రీ శేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు మున్నగు వారు పైతము మన యూరిని ప్రస్తావించి వచ్చును రాజమహేంద్రవర మనియే ప్రస్తావించి యుండిరి.

ప్రస్తుతము మనయుారివారైన శ్రీ మధు నాపంతుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి గారును తమ 'ఆంధ్రగణపతి' లో ఆంధ్రాగ్రంథాలము తంసును, తమ 'ఆంధ్ర పురాణములో' బాగుకన్యపర్వమున 91 వ పుటలో 18వ పద్యమునను, విద్యా నగర పర్వమున 237 వ పుటలోని గద్యమున పైదన పంక్తిలోను 'రాజమహేంద్రవర' మని ప్రత్యక్ష సత్యముగాఁ బ్రయోగించి యున్నారు. 'రాజమహేంద్ర' యని వా రేకొకమునను వాడియుండలేదు.

'రాజమహేంద్ర' ని ఏ తెలుఁ గు వాడును వాడియుండలేదు. కావున నది గ్రాహ్యము కాదు.

'రాజమంధిర' మను పేరిక దగిన బారికరాధారములులేవు. పారస్పరాధారమున కానరాదు. అందుచే నదియుఁ బరిగ్రాహ్యము కాదు.

మొట్టమొదటి పేరయిన 'రాజ మహేంద్ర పురము' గాని, తరువాతైన

27. ఈ పక్షంలో ..

కవిసార్వభౌముని 116 వ జయంతి

18-10-81 ఆదివారం సాయంత్రం 6 గంటల తర్వాత శ్రీమతి అమ్మ-రసమయి కాన్యం టులో ఆస్థానకవి, కవి సార్వభౌమ స్వర్ణీయ శ్రీ పాదకృష్ణమూర్తి శాస్త్రి జయంతి సభ జరిగినది

సభకు ప్రసంగ బాణీయవాడులు శ్రీ కొవిండి లింగరాజుగారు అధ్యక్షత వహించిరి

అధ్యక్షులు, శ్రీయుతులు డా. సి కృష్ణమూచార్యులు గారు, శ్రీ పేరి మూర్తి శాంకరయ్య శాస్త్రి, మనోహరయ్యలు, శ్రీ పోతుకుది మూర్తి శాంకరయ్య గారు శ్రీ గంధం సీతారామాంజనేయులు గారు శ్రీ పి. నరసింహాచారి గారు, శ్రీ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి గారు మున్నగు ప్రముఖులు కవి సార్వభౌమరి గీవిత విశేషములను, వారి రచనల విశిష్టతను వివరించి వారి అమూల్య గ్రంథములను ముద్రింపవలెనని ప్రస్తుతం స్థానంలో లేనివాని పునశ్చు ద్రించాలని ముదింప బడినది

'రాజమహేంద్రవరము' గాని Suffixes లేకుండ, ఏకదేశమున 'రాజమహేంద్ర' మనికాని మన యూరికి పేరుండే నగును

వీనిలో శ్రీ నాగూడు మొదలుగా, అను నాతన కవిత్వము శ్రీ మధునాపంతుల వలెనను బహుళ ప్రచారము నందిన, తెలుఁగు వారి నోట బాగుగా నానిన 'రాజమహేంద్రవర' మనునది గ్రాహ్య మని అభ్యుత్పన్న నామ పునర్ధరణోద్ద్యమ కారులు గ్రహించుట గాక యని విశ్వ సింహుచున్నాను.

అట్లు కానిచో, 'రాజమంధి' యెట్టిదో 'రాజమహేంద్ర' యు నట్టిదే. రెండును విదేశీయ వ్యవహార కల్పితములే కదా!

— ... —

ముప్రసిద్ధ వ్యాకరణ పండితులు శ్రీ పేరి మూర్తి శాంకరయ్య శాస్త్రి, గారిని కవి సార్వభౌమరి గా పేరిగ్రులు శ్రీ కె. యన. సత్యనారాయణమూర్తి గారు నూతన వస్త్ర, చందన తాంబూలులతో సత్కరించివారు, ఆదియందు స్వాగతము పలికిన శ్రీ బుగ్గా పాపయ్య శాస్త్రి, గారి వందన ముర్వణముతో సభ ముగిసినది.

* * *

రాజమంధి నామచర్చ

రాజమంధి పేర మార్పును గుతించి చర్చించే నిమిత్తం రాజమంధి మహానగర స్థానిక గృహమంత్రియైన 18-10-81 తేదీ సాయంత్రం 5 గంటల ఆలూబామియం మర్చింటు ఆసోసియేషన్ చోటులో సభ జరిగినది విద్యానగర శ్రీ బులలు సీతారామ శాస్త్రి, గారు సభకి అధ్యక్షత వహించిరి సభాప్రారంభమున అధ్యక్షులకు వక్ర లంక స్వాగతం చెప్పుకొన్నట్లు ప్రధాన కార్యదర్శి డాక్టరు యం. రామకృష్ణ రావుగారు రాజమంధి పేరను గుతించి పట్టణంలో వివిధ దృక్పథములు కలవనీ ఆయా దృక్పథములను విపులముగా చర్చించుటకు ఈ చర్చాక్షేపి ఏర్పాటు చేయబడిన దనియు ఆసక్తికలవారు తమ తమ అభిప్రాయములను సహేతుకముగా ఆవేశకావేశములకు గోచరమండే వివరించ వలసినదనియు కోరిరి.

చర్చలో శ్రీయుతులు డా. యన. నరసింహారావు శ్రీ డా. నొన్నలగడ్డ మృత్యుంజయరావు, శ్రీ కొవిండి లింగ రాజు, శ్రీ తిలిపాళ రామేశ్వరరావు, శ్రీ కొండేపూడి కుబ్జారావు, శ్రీ గంధం సీతారామాంజనేయులు, శ్రీ పిల్లలమట్టి వెంకటరామయ్య, శ్రీ కంచుపల్లి శ్రీరాములు, శ్రీ సహదేవ మూర్తి ప్రకాశరావు,

శ్రీ సి. వి. యస్ మహేశ్వర్, శ్రీరామ
మూర్తి మూర్త్యనారాయణ, శ్రీ అల్లు
భాస్కరరావు, శ్రీ అంజనేయచలం,
ప్రభృతులు పాల్గొన్నారు.

రాజమండ్రి అనుపేరను ప్రస్తుతం
రాజమహేంద్రవారి మూర్తి జేయాలని ఆ
రాజమండ్రి ప్రాచీన నామమే అని శ్రీ
వై. యస్ నరసింహారావు మున్నగు కొం
దలు తమ ఆశీస్సలతో ప్రార్థించారు.

రాజమహేంద్రం, రాజమహేంద్ర
వరము రాజమహేంద్ర వ్రాసు, రాజ
మందిరము మున్నగునవి సమచింతనాను
ముని చాలమంది ఆశీస్సలతో
రాజమండ్రి అనుపేరను మార్చవలసిన
పని లేదని ముత్యంపాటి ప్రార్థించారు.

వారి వారి ఆశీస్సలతో సంగ
మాతగా సమీక్షించి ఆశీస్సులు శ్రీ
సీతారామాంజనేయ మహేంద్ర
వారి మూర్తిని ఆధారముగా ఇంకా
పూర్తిగా పరిశీలించి కలసియున్నది వాటి
ప్రామాణ్యమును యాధారముగా నిర్ధా
రించవలసియున్నదని అందరి పూర్వపర
మిద్ధ విషయాలకీ సమన్వయ పెట్టోతేలి
సికొనవలసియున్నదని తెలిపి రాజమండ్రి
శబ్దాలాపి బోధితాన్ని చర్చించుటకు
చుండగా రాజమండ్రి పదాన్ని గురించి
ఏం చెప్పినా మేం వివరముతో లేదని
శ్రీ గంధం సీతారామాంజనేయ మహేంద్ర
పథమండ్రి లేచి వెడలిపోయిరి శ్రీ వై
యస్ నరసింహారావు గారు ముత్యంపాటి
జ్ఞుల వారి సమన్వయం చేసి సి. వి. యస్
మహేశ్వర్ గారు చాలా జూరవని
ఉన్నది. తెక్కువన్నాను ఏమీ అనుకో
వద్దు అని సభాధ్యక్షులతో చెప్పి వెడలిరి

ఎకవినమృతం ఏలాఉన్నా ఎవరిచారు
చెప్పేది వివరముతో లేదనడంబట్టి
కాదని తేలాటి విషయం అదరాకాద

రాగా ఒకనాటితో లేవడం మంచిది
కాదని ఇంకామూలాడదలచిన వారు కల
రని మరల ఇంకొకచర్చ సమావేశం
ఏర్పాటు చేయబడునని చెప్పి ఆధ్యక్షులు
సమావేశం ముగించారు.

మొన్న శ్రీ రజతోత్సవం జరపుకొన్న
సమావేశం ప్రతికట సంపాదకులూ,
పత్రికా శ్రీ రజతోత్సవం పెద్దగా ఆయిన
శ్రీ ఆంజనేయులు గారు కలంబించిన
తైఖరి సమంజసంగా లేదని ఎల్లవారు
భావించినారు.

శ్రీ ఆంజనేయులు గారు మరలవచ్చి
మళ్ళీ సమావేశం ఎప్పుడు ఏర్పాటు చేస్తున్నా
రని ఆధ్యక్షులను అడుగగా వారు లేచి
నిగ్గులుచి తెలియ జేయబడునని తెలిసిరి
(వి ఎస్ ఎస్)

* * *

ప్రముఖ పౌరాణిక ఉపన్యాసమని సన్మానం

రాజమండ్రి హిందూ సమాజంలో
భాగవతసప్తాహం ముగింపు సందర్భంగా
జరిగిన సమావేశంలో భాగవత ప్రవక్త శ్రీ
భాష్యం అప్పలాచారులు గారికి ఘనమైన
సత్కారము జరగినది. సభకీ హిందూ
సమాజ ఆధ్యక్షులు శ్రీ ఎన్. ఎల్. వర
సింహారావు ఆధ్యక్షత వహించి ముఖ్య
అతిథిగా విచ్చేసిన మాతీ హైకోర్టు
న్యాయమూర్తి శ్రీ వి. పార్థసారథి
అప్పలాచారులుగారిని కృత్యాలతో
సత్కరించి ఆభినందించిరి.

శ్రీ జోషుమద్దిరామలింగ విద్వాంసగారు
పట్టువస్త్రము లొసగి సన్మానించిరి.

శ్రీ సత్యభామ వరప్రసాదమూర్తి
గారు స్వాగతము పలికిరి. డాక్టరు సి
కృష్ణమూచార్యులు తండవ సమర్పణము
గావించిరి

28. స్వ విషయము

గతవాన్నిక సంచికలో చేసి

కొన్న విజ్ఞాపమును పునఃస్మరిం
చుటయే తప్ప ప్రత్యేకముగా
జెప్పదగిన అంశములులేవు.

పత్రికా ప్రచురణములో
ముఖ్యముగా కేవల సాంస్కృతిక
పత్రికాప్రచురణమున ఎదురి య్యే
వివిధములయిన క్లేశముల నధిగ
మించి సమాలోచన అయిదవసం
వత్సరమున నడుగిడినది. లక్ష్య
సిద్ధి కనుగుణముగా నెంతసేతు
నడిచుచున్నది? అను విష
యమున సహృదయ పాఠకులే
ప్రమాణము.

రచయితలు, పాఠకులు మా
కొనగమిచ్చ హృదయపూర్వక
సహాయము ఆసందకరముగా
నున్నది. వారికి మాకృతజ్ఞతలు.
ఆ ప్రోత్సాహమే యూతగా అర్థి
కాది - ఇతర అసౌకర్యముల నధి
గమించి అనుచిత రాగ ద్వేగముల
కతీతముగా ప్రగతి పథమున
సమాలోచన ముందంజ వేయగల
దని నవినయ విజ్ఞప్తి.

సం. పా.

29. 'జాతీయ సాంస్కృతిక సమాలోచన'

- శ్రీ దిగవల్లి వేంకటేశ్వరరావు, బి.ఏ., బి.ఎల్.

ప్రకృతి విద్యాన బులును సీతా రామకృష్ణగారు సంపాదకులుగానున్న సమాలోచన పత్రిక జాతీయ సాంస్కృతిక పత్రిక కాదు. అందువల్ల మనకాతి యొక్క చరిత్రకు నీతిగ్రంథాలకు సంస్కృతి సంప్రదాయాలకు సంబంధించిన విషయాలే ఈ పత్రికలో ప్రకటింపబడతాయి ఈ పత్రికలో వ్యాసాలు రచించే వారిలో చాలమంది మన విశ్వవిద్యాలయాలలో చట్టగ్రంథాలే పాఠ్య పాఠ్య విద్యార్థులు.

ఇటీవల మన విశ్వవిద్యాలయాలలో ఎం. ఏ పట్టభద్రులై కళాశాలలో ఆధ్యాపకులుగా నున్న వారలు చరిత్ర లేక సాహిత్య విమర్శకు సంబంధించిన పరిశోధన చేసి ఒక సిద్ధాంత వ్యాసమును సమర్పిస్తే వారికి బి.హెచ్.డి. డాక్టరేటు దియబలిస్తారు. పూర్వకాలమునాటి సంస్కృతాంధ్ర విద్యాలకుల కీ సాహిత్యము ఉండేదికాదు. కొంతకాలానికే తదిదివివర విద్యాన ఉభయభాషా ప్రసిద్ధిచిన్న పరిక్షలు పెట్టారు ఇంగ్లీషురాకపోతే ఎంత గొప్పవిద్యాలకునైనా డాక్టరేటు దియబలిస్తే దేదీకాదు. వేదం వేంకటరావు కృష్ణ గారి రచన వారికి బి.ఏ. కానందు వల్ల డాక్టరేటుకు అవకాశములేకపోయినది. ఆఖరికి ఆంధ్ర విశ్వ విద్యాలయం వారు 'కళాప్రభుత్వ' అనే దియబుచ్చేటప్పటికీ కృత్యాధ్యవస్థ అయినది. ఇది డాక్టరేట్ దియబేరుమండీ అని శ్రీకృష్ణమంది రామలింగా రెడ్డిగారి రన్నాదు. కాని శ్రీ కృష్ణగారు తమ పేరు ప్రక్క డాక్టరేట్ దియబు వాడలేదు ఇటీవల ఆంధ్రవిశ్వ విద్యాలయం వారు చేసిన పరిశోధనలలో ఈ దియబు పొందినవారు కళాప్రభుత్వలోపాలు డాక్టరేట్ అని తమపేర్ల ముందు ప్రకటించు కొంటున్నాది. ఈ డాక్టరేట్ దియబు లేనంత

మాత్రాన మన పూర్వకాల విద్యాలకుల గౌరవానికి ఏమైనా కొరత కలిగినదా? వారి ఆచార్యుల రచనలను అందరూ కళ్ల కడ్డం కొనడం లేదా? ఇలాగ డాక్టరేటు పొందినవారు రచించిన సిద్ధాంతగ్రంథాలు గాని తరువాత వారు రచించే వ్యాసాలు గాని వారి విరుడుకు వన్నె తెచ్చునీగా ఉన్నదా? అనే విషయం పాఠక గోళం చెప్పునవలసిన సంగతి.

పాశ్చాత్య దేశాలలో ముఖ్యంగా జర్మనీ ఇంగ్లాండు అమెరికాదేశాలలోని విశ్వ విద్యాలయాలలోని విద్యాలకులు ఎప్పుడు ఏపత్రికలో ఏవిషయమునుగూర్చి వ్రాసినా ఆదివారి వివర్ణకు తగిన స్థాయిలోనే తుండేటట్లు వ్రాస్తారు. విమర్శకులు వాటినిచాలా నిశితంగా పరిశీలిస్తారు మనదేశంలోని విద్యాలకులు ఈపద్ధిలో వ్రాయరు. తామెలా వ్రాస్తే నేమి తిమ్మ విమర్శించేవారెవరు? ఆసోమానో వ్రాస్తారు. మన విద్యార్థులలో విమర్శదృష్టి లేనేలేదు. రచనలను గూర్చి విమర్శించే వారే కనబడరు.

సమాలోచన పత్రికాపతిగారు సరములు, సౌమ్యులు, సహృదయులు. అందువలన తమ పత్రికకు రచన అందిన వారి రచనలకు సాధారణంగా తిరిప్పురింపరు, కత్తిరించరు వారి బొద్దార్యమును అవకాశంగా చూచుకొని మనరచనాకలు కొందరు చాలాదీర్ఘములైన వ్యాసాలు వ్రాస్తున్నారు కొన్ని మూడునాలుగు సంచికల వరకు వ్యాపిస్తున్నది.

రచనలలో చరిత్రకు సంస్కృతి సంప్రదాయాలకు సంబంధించినవి తక్కువ సాహిత్యానికి సంబంధించినవి హెచ్చు. పూర్వకవులగుగూర్చి, వారి రచనలకు గూర్చి కవిత్వాన్నిగూర్చి కావ్యరీతులను గూర్చిన వ్యాసాలే గాక అధునిక కవులు

తమ గూర్చి వారరచనలను గూర్చి చాలా దీర్ఘమైన వ్యాసాలు వ్రాస్తున్నాడు. ఒక్కొక్క రచనకు తమ అభిమాన కవిని గూర్చి చాలా అభిమానముతో వ్రాస్తూ వారి రచనలను ప్రశంసిస్తూ ఆనీక ఉదాహరణలు ఉటంకరించడం జరుగుతూవున్నది.

అయితే ఈవ్యాసాలలో తమ అభిమాన కవినిగూర్చి ఇతరులు చేసిన విమర్శలుగాని ఆకవుల రచనలలోని రస స్వరూపమును శీల్పమును గూర్చి గాని అందులో ఉత్తమ మధ్యమ అధమ భాగములను గూర్చిగాని మంచి చెడ్డలను గూర్చి గాని చర్చించ వలెము లేదు.

రచయితలు ఇంగ్లీషు విమర్శ గ్రంథాలనుండి కొన్ని పంక్తులు ఉల్లేఖిస్తూ తుంటారు. మన విశ్వ సంప్రదాయములకు పాశ్చాత్యకవిత్వ సంప్రదాయముతో పోలుస్తూ పుటాను కినికే వారణము దియబలిస్తారు. విద్యవర్ధనీనియే యుండటమే. ఇది అనశ్శామా అనాశక్యమా అని అలోచింపరు. ఈకారణము వల్లనే వ్యాసము పెరిగిపోతుంది. కాగితము అచ్చు ఖర్చులు విపరీతంగా పెరిగి పోతున్న కాలంలో ఇంకెక్కిర వ్యాసాలు ప్రచురించడము పత్రికాధిపతి కొంత కష్టమే ఎందుకంటే చిన్నావున్నట్లులేదు.

మన సాంస్కృతిక పత్రికలకు వంగ మహాకావ్య కవిత పత్రికలకు ఈవిషయంలో చాలా తారతమ్యమున్నది. ఆ భాషలలోని పత్రికలలో కేవల సాహిత్య విమర్శయేమాత్రమేగాక మనదేశ చరిత్ర, నీతియు ధర్మము సంస్కృతి సంప్రదాయాలకు సంబంధించిన విషయ పరిశోధనకు కూడా ప్రాధాన్య మివ్వారు. మన ప్రాచీన చరిత్ర, కావ్యవిజ్ఞానము సంస్కృతములోనున్న వాఙ్మయములో నిర్దిష్టమైయున్నది. దానిని గూర్చి

శ్రీ సి. వి. యస్ మహేశ్వర్, శ్రీరామ
కూర్మి నూర్మనారాయణ, శ్రీ అల్లు
భాగ్యురరావు, శ్రీ బొడ్డు వినోదలం,
ప్రభువులు బాగాన్నారు

రాజమండ్రి అనుపేరును ప్రస్తుతం
రాజమహేంద్రాచలమార్చి శేతులపేరి అని
రాజమండ్రి ప్రాచీన నామమే అనీ శ్రీ
వై. యస్ నరసింహారావు మున్నగు కొం
దఱు లేదు అక్కి ప్రాయము చెల్లించి

రాజమహేంద్రం, రాజమహేంద్ర
వరము రాజమహేంద్ర పురము, రాజ
మండ్రిము మున్నగునవి సముదితనామ
ములని చాలియింది అక్కి ప్రాయపడిరి
రాజమండ్రి అనుపేరును మార్చకలసిన
పని లేదని మఱికోద అక్కి ప్రాయపడిరి.

కారి వారి అక్కి ప్రాయములను సంగ్ర
హముగా సమాక్షిస్తూ అక్కితీర్ణులు శ్రీ
సీతారామశాస్త్రి రాజమహేంద్ర
వాడులుచూపిన ఆధారములు ఇంకను
పూర్తిగా పరిశీలించ వలసియున్నది వాటి
ప్రామాణ్యమును యాభ్యాసించి నిర్ధా
రించవలసియున్నదని ఆంధ్రుల పూర్వపర
విరుద్ధ విషయాలకి సమన్వయ మెట్లైతే
సీతారామశాస్త్రి మున్నగు తెలిపి రాజమండ్రి
శబ్దంలోని బొచ్చిత్తాన్ని చర్చించబోవు
చుండగా రాజమండ్రి పదాన్ని గురించి
ఏం చెప్పివా మేం వివరలనుకో లేదని
శ్రీ గంధం సీతారామంబ శేతులపేరి గారు
పదమండి లేచి వెడలిపోయిరి శ్రీ వై.
యస్ నరసింహారావు గారు మఱికోరి
జ్ఞుర వారి వసువలించి సి వి. యస్
మహేశ్వర్ గారు 'నాకు జూతుపది
ఉన్నది. వెళ్ళుచున్నాను ఏమీ అనుకో
వద్దు అనిసభాభ్యర్థకులతో చెప్పి వెడలిరి.

ఎరివరమృతం ఏలాఉన్నా ఎదుటివారు
చెప్పేది వివరలనుకో లేదనడంపలు
కాదని తలూటి విషయం ఆదరాకాద

రాగా ఒకనాటితో తేల్చడం మంచిది
కాదని ఇంకామాట్లాడవలసిన వారు కల
రని మరల ఇంకొకచర్చా సమావేశం
ఏర్పాటు చేయబడునని చెప్పి అధ్యక్షులు
సమావేశం ముగించారు.

మొన్న శ్రీ రజతోత్సవం జరపుకొన్న
సమాచారం ప్రతీకట సంపాదకులూ,
పత్రికా శ్రీ చేపికోన్న పెద్దలూ అయిన
శ్రీ ఆంజనేయులు గారు కలంబించిన
వైఖరి గమనింపగా లేదని పలువురు
భావించినారు

శ్రీ ఆంజనేయులు గారు మరలవచ్చి
మల్ల సమావేశం ఎప్పుడు ఏర్పాటుచేస్తున్నా
రని అధ్యక్షులను అడుగగా వారు లేదీ
నిర్ణయించి తెలియ జేయబడునని తెలిపిరి
(వి ఎస్. ఎస్)

* * *

ప్రముఖ పౌరాణిక
ఉపన్యాసకుని సన్మానం

రాజమండ్రి హిందూ సమాజంలో
భాగవతసప్తాహం ముగింపు గండగ్గంగా
ఒరిగిన సమావేశంలో భాగవతప్రవక్త శ్రీ
భావ్యం అప్పలాచారులు గారికి ఘనమైన
సత్కారము జరిగినది సభకి హిందూ
సమాజ అధ్యక్షులు శ్రీ ఎన్ ఎల్ నర
సింహారావు అధ్యక్షత వహించిరి. ముఖ్య
అతిథిగా విచ్చేసిన మాశ్రీ హైకోర్టు
న్యాయమూర్తి శ్రీ వి పార్థ సారథి
అప్పలా చారులుగారిని దుక్కలుకలతో
సత్కరించి అభినందించిరి

శ్రీ బోవనపర్తిరామలింగ సిన్హాంతి గారు
పట్టుకత్తను లాసగి సన్మానించిరి.

శ్రీ గత్యులు వరప్రసాదమూర్తి
గారు స్వాగతము పలికిరి డాక్టరు సి.
కృష్ణమాచార్యులు వందన సమర్పణము
గావించిరి.

28. స్వ విషయము

గతవార్షిక సంచికలో చేసి
కొన్న విజ్ఞాపమును పునఃస్మరిం
చుటయే తప్ప ప్రత్యేకముగా
జెప్పదగిన అంశములులేవు.

పత్రికా ప్రచురణములో
ముఖ్యముగా కేవల సాంస్కృతిక
పత్రికా ప్రచురణమున ఎదురయ్యే
వివిధములయిన స్త్రోతముల నధిగ
మించి సమాలోచన అయివపసం
వత్సరమున నడుగిడినది. లక్ష్య
సిద్ధి కనుగుణముగా నెంతనెంతకు
నడచుచున్నది? అను విష
యమున సహృదయ పాఠకులే
ప్రమాణము.

రచయితలు, పాఠకులు మా
కొసగుచున్న హృదయపూర్వక
సహకారము ఆపందకరముగా
నున్నది. వారికి మాకృతిజ్ఞతలు.
ఆ ప్రోత్సాహమే యూరగా ఆర్థి
కాది - ఇతరఅపారకర్యముల నధి
గమించి అనుచిత రాగ ద్వేషముల
కతీతముగా ప్రగతి పథమున
సమాలోచన ముంపంజ వేయగల
దని సవిషయ విజ్ఞు.

సం. పా.

29. 'జాతీయ సాంస్కృతిక సమాలోచన'

- శ్రీ విగవల్లి వేంకటకవిరావు, వి.పి., వి.యల్.

బ్రహ్మశ్రీ విద్యాక యుగం పీఠా రామశాస్త్రిగారు సంపాదకలుగానున్న కమాలోచన పత్రిక జాతీయ సాంస్కృతిక పత్రిక కాదు. అంతుకల్ల మనజాతి యొక్క చరిత్రకు నీతిధర్మాలకు సంస్కృతి సంప్రదాయాలకు సంబంధించిన విషయాలే ఈపత్రికలో ప్రకటింపబడతాయి. ఈపత్రికలో వ్యాసాలు రచించే వారిలో చాలమంది మన విశ్వవిద్యాలయాలలో బట్టబ్రేలు పొందే వారు. పొందిన విద్యాధిపతులు.

ఇటీవల మన విశ్వవిద్యాలయాలలో ఎం. ఏ బట్టబ్రేలులే కళాశాలలో ఆధ్యాపకులుగా నున్నవారలు చరిత్రలేక పాపీత్య విమర్శకు సంబంధించిన పరిశోధన చేసి ఒక సిద్ధాంత వ్యాసమును సమర్పిస్తే వారికి ఏ హెచ్. డి డాక్టరేటు వీరును లభిస్తున్నది. పూర్వకాలమునాటి సంస్కృతాంధ్ర విద్యాలకుం పీఠాధ్యక్షులు ఉండేదికాదు. కొంతకాలానికి కుండికులప విద్యాక ఉద్యోగిగాను ప్రవేశించుకు పరిక్షలు పెట్టారు ఇంగ్లీషురాకపోతే ఎంత గొప్పవిద్యాలకునికైనా డాక్టరేటు వీరును లభించేదికాదు. కేవలం వెంకటరాజు శాస్త్రిగారు రంగటి వారికి వి.పి. కానందు వల్ల డాక్టరేటుకు అవకాశములేకపోయి నది. ఆఖరికి ఆంధ్ర విశ్వ విద్యాలయం వారు 'కళాప్రభుత్వ' అనే వియదునిచ్చేటప్పటికి కృత్యాద్యర్థం అయినది. ఇది డాక్టరేట్ వీరునే సుమంధీ అని శ్రీకట్టకుంచి రామలింగా రెడ్డిగారు రన్నారు. కాని శ్రీ శాస్త్రిగారు తమ కేసు పక్క డాక్టరేట్ వీరును వాడలేదు ఇటీవల ఆంధ్రవిశ్వ విద్యాలయం వారు చేసిన పరిశోధనలలో ఈ వియదు పొందినవారు కళాప్రభుత్వలోపాలు డాక్టర్ అని తమకేసు ముందు ప్రకటించు కొంటు వ్వాడు! ఈ డాక్టరేట్ వీరును లేవంత

మాత్రాన మన పూర్వకాల విద్యాలకుల గౌరవానికి ఏమైనా కొరత కలిగినదా? వారి ఆచార్యుల రచనలను అందరూ కళ్ల కన్న కొనడం లేదా? ఇలాగ డాక్టరేటు పొందినవారు రచించిన సిద్ధాంతగ్రంథాలు గాని తరువాత వారు రచించే వ్యాసాలు గాని వారి వియదుకు వన్నె తెచ్చునిగా ఉన్నవా? అనే విషయం పాఠక లోకం చెప్పవలసిన సంగతి.

పాశ్చాత్య దేశాలలో ముఖ్యంగా జర్మనీ ఇంగ్లాండు ఆమెరికాదేశాలలోని విశ్వ విద్యాలయాలలోని విద్యాలకులు ఎప్పుడు ఏపత్రికలో ఏవిషయమునుగూర్చి వ్రాసినా అది వారి విద్యకును తమ సిద్ధాంతులలోనే తుండేట్లు వ్రాస్తారు. విమర్శకులు వాటినిచాలా నిశితంగా పరిశీలిస్తారు మనదేశంలోని విద్యాలకులు ఈప్రక్రియలో వ్రాయున వామెలా వ్రాస్తేనేమి తప్పు విమర్శించేవారెవరు? అనేషమాలో వ్రాస్తారు. మన విద్యాధిపతుల లో విమర్శదృష్టి లేనేలేదు. రచనలను గూర్చి విమర్శించే వారే కనబడరు.

సమూహించిన పత్రికాపత్రికగారు సరసులు, బోమ్యలు, సహృదయులు అందు తలన తల పత్రికకు రచన అందిన వారి రచనలకు సాధారణంగా తిరస్కరింపరు, కత్తిరించరు వారి బౌద్ధాగ్యమును ఆనకాళంగా చూచుకొని మనగచడాతలు కొందరు చాలాదీర్ఘమైన వ్యాసాలు వ్రాస్తున్నారు కొన్ని మూడునాలుగు సంచికల వరకు వ్యాపిస్తున్నది.

రచనలలో చరిత్రకు సంస్కృతి సంప్రదాయాలకు సంబంధించినవి తక్కువ సాహిత్యానికి సంబంధించినవే హెచ్చు. పూర్వకవులనుగూర్చి, వారి రచనలకు గూర్చి కవిత్వాన్నిగూర్చి కావ్యరీతులను గూర్చిన వ్యాసాలే గాక ఆధునిక కవు

లను గూర్చి వారిరచనలను గూర్చి చాలా దీర్ఘమైన వ్యాసాలు వ్రాస్తున్నాడు. ఒక్కొక్క రచనకు తమ అభిప్రాయ కవిని గూర్చి చాలా అభిమానముతో వ్రాస్తూ వారి రచనలను ప్రకండిస్తూ అనేక ఉదాహరణలు ఉటంకరించడం జరుగుతూవున్నది.

అయితే ఈవ్యాసాలలో తమ అభిమాన కవినిగూర్చి ఇతరులు చేసిన విమర్శలుగాని ఆకవుల రచనలలోని రస స్వరూపమును శిల్పమును గూర్చి గాని అందులో ఉత్తమ మధ్యమ అధమ భాగములను గూర్చిగాని మంచి చెడ్డలను గూర్చి గాని చర్చించవలసి లేదు.

రచయితలు ఇంగ్లీషు విమర్శ గ్రంథాలనుండి కొన్ని పంక్తులు ఉద్దేశిస్తూ వుంటారు. మనకవిత్వ సంప్రదాయములను పాశ్చాత్యకవిత్వ సంప్రదాయములతో పోలుస్తూ వుంటారు దీనికి కారణము వీరు ఇంగ్లీషు విద్యనభ్యసించి యుండుటయే. ఇది ఆకళ్యామా అవాకళ్యామా అని ఆలోచింపరు ఈకావ్యముల వల్లే వ్యాసము పెరిగిపోతుంది కాగితము అచ్చు ఖర్చులు విపరీతంగా పెరిగి పోతున్న కాలంలో ఇంతదీర్ఘ వ్యాసాలు వ్రచుట చడ్యమైన పత్రికాధిపతి కెంత కష్టమో ఎవరూ ఆలోచిస్తావునట్లులేదు.

మన సాంస్కృతిక పత్రికలకు కంగ మహారాష్ట్ర కమిటీ పత్రికలకు ఈవిషయంలో చాలాతారతమ్య మున్నది. ఆ భాషలోని పత్రికలలో కేవలం సాహిత్య విమర్శలమాత్రమేగాక మనదేశ చరిత్ర, నీతిమత ధర్మాల సంస్కృతి సంప్రదాయాలకు సంబంధించిన విషయ పరిశోధన నకునూ వ్రాతావ్య మిస్తారు. మన ప్రాచీన చరిత్ర, శాస్త్రవిజ్ఞానము సంస్కృతములోనూ వాఙ్మయములో నిడికొక మెయ్యున్నది. దానిని గూర్చి

పరిశోధించి దేశభాషలలో వ్రాయవలసిన కాధ్యక్షత ఉభయభాషలు తెలిసిన విద్వాంసుల యందున్నది ఈదృష్టితో కంఠ, బహురాష్ట్ర, కమిష్ విద్వాంసులు పరిశోధన వ్యాసాలు వ్రాస్తున్నారు. ఈకావ్య విద్వాంకులు కూడా ఈదృష్టితో పరిశోధనలు చేస్తూ ఆనేక గ్రంథాలు వ్యాసాలు వ్రాస్తున్నారు. ఆనేకాం విశ్వవిద్యాలయాలు ఈపరిశోధనలను ప్రోత్సహిస్తున్నది తెలుగుదేశంలో ఇలాగ జరిగిందంటే

పూర్వము మన పండితులు కొందరు వేదకావ్య అధ్యయనం చేయడం వల్ల వ్రాసిన అనంత గ్రంథాలను తెలుగులో వ్రాసిన అనంత గ్రంథాలను తెలుగులో వ్రాయించారు. అదిలేని ప్రపంచాన్ని ఆదివారాం. కావ్యగారు వాస్తవమునని కామము, కావ్యం గానవర్ణన, సూత్రాలను తెలుగులో అనువదించారు ఎంతో వ్యయ ప్రయత్నాలతో వారిని ప్రకటించారు సంస్కృత వాఙ్మయము లోని అత్యంత విషయాలను మన దానిలో విద్యార్థులకు పరిశోధించి మనదేశ చరిత్రకు నిరీధర్యాలను సంస్కృత గ్రంథాల యాలకు సంబంధించిన వ్యాసాలు వ్రాయవచ్చునా?

నిజానికి ఈసమయంలో మనదేశములో తెలియని ఆనేక సమస్యలను పరిష్కరించుకోవటం మనప్రాచీన కావ్యగ్రంథాల తోడ్పడగలవు

ఉదాహరణమనకు వల శేదములను గూర్చి వలార్థమును గూర్చి అలాగిం చదాని? కమిషనరీ ధట్టు గలించిన కూడ్ర కమిషనరీ తోడ్పడ గలదు దానిని అనందగజపతిగారు తెలుగు చేయించియున్నారు

కలియుగములో బ్రాహ్మణ క్షత్రియ కైశ్యలు ఉండరని, అందరూ కూడ్ర సమలేయని మత్స్య భూరాజ వరనమును కమిషనరీ ధట్టు ఉటంకించి చర్చించి

యున్నాడు. నిజానికి ప్రస్తుతము బ్రాహ్మణ వల మని చెప్పేవారు కూడ్ర బ్రాహ్మణులు అలాగే క్షత్రియులు, కైశ్యలు, కూడ్ర సమలే ఇది కూడ్రయుగము దీనిని పురస్కరించు కొని ఎక్సోరీష యంబు చర్చించ వలసి యున్నది

ఇటీవల తెలుగువాడులోని మినాక్షి పురములో చాలా వారిజన కటుంకాల వారు సహస్యదీక్షమరణంగా కలియగా హిందూజన సంఘముగా అలజడి కలిగినది కలియ మ్మి హిందూ సంఘముగా కలుపు కొనే విషయమై కర్ణవల గురుకు గుర్తి చాలాకాలమునండి ఆగ్నేయమా డను వారు కుర్చి అడవునును నడుపుతూ మహమ్మదీయులైన హిందవులను కైస్తవులైనవారిని హిందూ సంఘములో కలుపు తున్నారని దీని? మన కాస్త్రములలో ఆధారమున్నదా అనికొందరు ప్రశ్నించారు అన్నది వాస్తవమే మన కైశ్య కర్మ జరిపితే అలాచేయవచ్చును

వాక్యప్రస్తుతము యొక్క కర్మకాండ కావ్యమున క్రాంత ముక్తముల కర్మ భాష్యము XX II 47 లో చెప్పబడినది మూడుకీముల క్రిందటి (100 కంఠ కర్ణ కలకంఠం) వర్ణ దీప్తియై వారిని ఆవార్యబాతుల వారిన ముల్లులు బాహి కలు, అభియులు, వాకధన్యులు, కరుణులు లిచ్చుచిలులో నిమిదులు కూడా వ్రాశ్య ప్రస్తుతముద్యాకా హిందూ సంఘములోని వలాలలో కలివాగని చరిత్ర చెప్పకు న్నది

ఇక మన వలవ్యకథను గూర్చి విమర్శించేవారు ఇతరవలాల వారిని బ్రాహ్మణులు అనిగ్రహించారని ఇతరవలాల వారి వర్ణన బ్రాహ్మణులుగా మారదానికి దీని లేఖండా చేరని నిందితూ వుంటారు బ్రాహ్మణులు కొన్ని అస్థానాలుచేసి యుండవచ్చునుగాని అలాటి రాజాల తోడ్పాటు లేకుండా అలాంటి అవ్యా

యాలు జరగటానికి దీని శేష గదా? ఈ సంగతిని మనవిమర్శకులు గమనించరు.

ఇంతవను ధర్మకాస్త్రాలేమి చెప్పకు మ్మనో పరిశోధించి చెప్పేవారు కరై నారు ధర్మకాస్త్రాలలో అను లోమ ప్రతి లోమ వివాహాలను గురించి ఆనేక విధి నిషేధాలున్నది అనులోమ సంతానానికి కర్మాధికారము దాయాది మాట్కలు ఉన్నది అనులోమ వివాహములలో క్రింది వలాల వారుచే వలయుగా మారదానికి గల అవకాశము ధర్మకాస్త్రములలో చెప్పబడియున్నది

మతస్యలి 10 అధ్యాయము 64, 65 స్థానాలు చూస్తే తెలుస్తుంది ఒక బ్రాహ్మణుడు కమిషనరీ వలాల క్రింద పెండ్లాడవచ్చుననే విధియున్నది కదా ఒక బ్రాహ్మణుడు పెండ్లాడి కూడ్ర క్రింద ఉద్వేగమున మ్మి 24 బ్రాహ్మణే పెండ్లాడగా మ్మి అలాగే జరిగించిన క్రింద మ్మి ఇంకొక బ్రాహ్మణుడు పెండ్లాడగా ఏడవకముగా క్రింద ఉద్వేగము సంతానము బ్రాహ్మణులు అనిదు కనిమన ధర్మకాస్త్రములో ఉదహరింపబడినది

ఇలాగే గాతమ ధర్మమూత్రములలో 172 వ మూత్రములో వర్ణాంతర ప్రాప్తిని గూర్చిన నిబంధన మున్నది 'సవర్ణాదులగు అనులోమ జాతులకు ఉత్కర్షణముగా కం ద్రివ్యారా ఏడు రిరములకు అపకర్షణముగా కలిద్యారా ఏడు రిరములకును వర్ణాంతర ప్రాప్తి కాగల దని మూత్రార్థముని క్రి పంగాన్నుల ఆదికారాక్షణికాస్త్రాలుగా గాన ప్రాసియున్నాడు దీని వివరణములో కమిషనరీ వర్ణములవారు బ్రాహ్మణులగుదు రని వ్రాసివారు

మనధర్మకాస్త్రములకు పరిశోధించుట ఎంత అవసరమో దీనివల్ల తెలుస్తుంది.

30. గ్రంథసమాలోచన

శ్రీ శారదాస్తుతి శతకమ్

ప్రచయిత శ్రీతెల్లపల్లి రామచంద్ర
 కాశ్మీరీ గారు శ్రీరాణీవిలాస నిలయము,
 P. O. రాజాపురము, గోపాలపేట,
 మహబూబ్ నగరం, జిల్లా, తెలంగాణ]
 ఆర్యావృత్త మంటే మూడువర్గాలది
 పృథ్వికికమ్మును కర్మాగ్రంథమును, వృత్త
 మును, భావమును, ఎవరప్రకాశముగా
 సేకరించి కవితా మార్గవర్తియైనవా
 డెదమ ఇట్టి వానినే నిర్వాహ్యమత
 నార్యావృత్తమును గ్రహించి కృంగని
 యందలి శ్రీ శారదాదేవిని స్తుతించుచు
 శ్రీ తెల్లపల్లి రామచంద్రకవి గారు
 'శ్రీశారదాస్తుతి శతకమ్' ను వ్రాసిందిరి
 వీరిగల కవనానుపది భావప్రాధా
 నము, భారాత్మ్య, పదవచనా చాతు
 ర్యము, మున్నగునవి మెచ్చదగినవి శ్రీ
 కృంగేరి జగద్గుణపుష్ప ప్రకాశము
 గృహీతమై ప్రకాశిత శుభ వీక్షణమును
 కడపుట మహాపాపములను యెరుగు.
 శుభవర్ణితయారతయ మధ్యకృంగారల
 మృదాలసయ
 మధురదవారదయ మృగధ కలగగా
 కటాక్షితోన్మదయ (29 శ్లో)
 కృంగనిమధ్యలవిత మృంగళ సంకీర్త
 మఖిలతాంతం
 కృంగారమద్రాక్ష మధ్యకృంగారవన
 గర్వనైః (14 శ్లో)
 తటిలై కృటులైకృత్తలైర్వటితై
 నిటలమందిలి ర్వికవమ
 త్రుటి ముల భారయలి యా, ఘటితో
 రాచామధామరా సత్రుహాక (48)
 కరిందిడు మందరాభా, మరమర్దనసందర్శి
 గ్మమరాకపి
 స్ఫురతుమడియే వృద్ధయే పరిమరిచా
 నంత భాస్వరాచారి - (51)
 ఇత్యాది శ్లోకముల వీరికవితాశ్రవ్య
 మునకవిని యుచానరగములు

ముద్రారాక్ష ముఖ మహాకములు
 10, 15, 21, 40, 61, 65 ప్రభృతు
 లుచానరగములు. పరమర్దమును పాటించుట
 చుటయు పావనక క్షేత్రమును
 కలిగించును పదవిరామమును లేదా పద
 మ్ముగిని కలిగించుటగా ముద్రాగమున
 కొంతయైనచో బాగ్యుక్త పాటించినచో
 బాగుండెడి దనిపించును ఆవ్యతాశ్చ
 ముటవట నవర్థాయమాన మగుటకు
 ముద్రారాక్షసానులు కాగణము కాక
 మృగు 14, 21, మున్నగునవి వివిధవా
 హరణములు
 14, 21, 37 ప్రచ్ఛతులకు వివ
 యగనర మనిపించును 23 వ శ్లోకమున
 మదస్మీరదవర్ణన మధువృత్తా దీప్తి
 న్నామం తన
 మశ్యేతుత్తావిగ్రుమ మధురమణీకావ్యై
 తిం వాణీ ఇందు వాణీయై ప్రభమై
 కవనము చేసినో న్యయించును కి ఇట్లే
 39 శ్లో (57 అని పాఠపానుపదించి)
 కింబలాకాట చుంబితాంబ్రయం గీ,
 అమ సంధావనవలన జగదానియగు
 శివుడు సరస్వతీతాదయలను కృతించెనని
 యామగుచున్నది. ఇది సంభాష్యముగా
 నగపదగు తీసికేయిన వివరణ యున్న
 దేమో తెలియకు ఇట్లే 74 - శుభక
 రాజాంధీర కల్పిస్తమైనను సీతరపద
 సాన్నిధ్యముచే కొంత విచిత్రముగా
 వున్నది
 ఇట్టివి కొన్ని యగపదులన్నను వీనిని
 మలిముద్రణమున సరియమిశ్రావనము
 మలిముద్రణ కవితాశ్చయ త్వనిలోకలగు
 నని మన మోపకమ్మును ప్రారంభ
 మన కారణమోకదిత్రము పెద్దిదివైనది
 బాగుండెడిది కవి వాక్యము (ప్రారంభ
 మూలోక) కవి వివరణసంపత్తిని, నిరసం
 కార నిరాదంబరతలను మూచించును
 విజ్ఞప్తి తెండవ సేటి మొదటిపేరాగా
 వివర 'శతకైకపథంబు'త్రాక్షరః
 మాం సామగ్రహం సఫల రావ్యకముం

త్రాక్షతైరన్యగృహ్యే ' మలిముద్రణలో
 కొంతమార్పున చాలబాగుచును
 శ్రీ కాశీ గారు మరిన్ని సహృదయ
 రంజితులగు సంస్కృత కృతులను
 రచించి యాంధ్ర సంస్కృత కవులెల్ల
 ప్రతిష్ఠల నిడుచుడింక తెలుగులరని యన
 మోసించుచు శ్రీ కృంగేరిశారదాచాను
 గ్రహమున నది సిద్ధింపగల దని కలంక
 కమ్మును * * * శ్రీ ప్రవన్న
 సాహిత్య సుధాలహరి
 ప్రచయిత శ్రీ తట్టానరసింహాచార్య
 లగడ, M. A. సాహిత్యవ్యాకరణ
 విద్యా ప్రవీణ శ్రీ నారసింహసంస్కృత
 కళాశాల, చిట్టికాడు, కృష్ణాజిల్లా,
 ప్రభుత్వ - కల్వరసీ పట్టణము -
 గూడూరు (ఎన్ కోడ్ నెం.2109)
 కృష్ణాజిల్లా]
 పూర్వము కీరసముద్రమున ముఖించి
 యొగ్గమున దేవదానవులు సాధించి
 నని ప్రరాచములు పశువుగ్నవి. కావ్య
 సామాధ్యయగు సాహిత్యమును ముఖించి
 యా మధన (ఆమృతమును) దేవదేవ
 ముల యంగు లుండిగా ప్రవహింపజేసిన
 వారు శ్రీ తట్టానరసింహాచార్యులుగారు.
 మూగు దక్షిణముల వాటిక సంస్కృత
 కళాశాలాధ్యక్షులైయువలని యనుభవ
 పరజ్ఞానము, ముప్పదేండ్ల క్రిందటి దిగ్గంతు
 లగు పండితుల శిష్యత్వముచే కాశీగీర్ధ
 మైన మణికాంతులను నిందు మనము గతు
 నింపకమ్మును ముప్పదేండ్లు చాటిన నితం
 తర సంస్కృత భాషాధ్యాపనాదులచే
 పరిచిత మగు శ్రేలిని, వివక్షా విద్యారు
 మును, పదపరిధాన చాతుర్యమును మన
 మిందు గమనింపకమ్మును
 శ్రీ ఆచార్యులుగారు వివిధసందర్భము
 లలో గావించిన ప్రసంగములను ప్రోత్స
 కించి సాహిత్య మధురమణిగా ప్రక
 డించిరి. ఇందుమహా విషయమగు సం
 స్కృత సాహిత్యమధ్యయంతయు తెలుగు

యొకప్పుడచటనున్నను, సంస్కృత వాక్యములలోని ప్రధాన భుజములు కొన్నియైన పట్టిక వని మన మోహించింపవలెను ఇట్టిది మరొక రెండుమాడు గ్రంథములు తెలుకరించినచో సుధాంతరి చాదాత్మక సాధితార్థము కావచ్చును సంస్కృత సాహిత్య కుధాలవారిని ఒక గ్రంథమున తెలుకరించుట కష్టముగా దిక్కు తము గలైన దానిని సాధించివారు శ్రీ ఆచార్యులుగారు

ఈగ్రంథము మూడు 16 పుటలతో, విశేషవిద్యవిద్యాలయ ప్రాచార్యులతో సంబంధము లేని పాఠ్యము ప్రకటనలతో రచయిత్యము వివేచనముతో ఒకటి ముద్రణతో ముద్రాపత్రముతో ముద్రాపత్రములు కావలెనుగా నున్నదనుటగో సందేహము లేదు

ఈగ్రంథము 1 పండుకరాజ్యము ప్రతి భాగమునకు 2 సంకీర్తన సుధ సాహిత్యము 2, బాల్యం భజన స్తోత్రము 3 కర్తవ్యము 4 కర్తవ్యం 5 సాహిత్యం ప్రధాన గీతామయం కలపతే పరిచయ 7 కానీ మహానయ: 8 యతివే 9 నామం, 9 అదికవి రాధికావ్యం 10 ద్యం కవిహం విశం వదంతి 11 కవిమల నురు: కావీదా 12 వ మానవి స్థానం, అను విషయములు పండుకం 13 శ్రీ ఆచార్యులవారు సాధ్యమైనంత బాగ్మత్రగా మృదుమధురమగు శీర్షికలను కల్పారంభంపదతో వీనిని విశదీకరించి రచనచేయును పండుకం విషయములుగల 160 పుటల సంస్కృతగ్రంథమున చక్కని ముద్రణతో పండుకం రూపాయలతో సాంకల్యం కందించుట విషయముల జ్ఞానము శాంతికి సమచింత మనినందుకు జ్ఞానముపురు విద్యార్థులకు మరొక భరణ తగ్గించియున్నట్లు సంగీకరించిన శ్రీ ఆచార్యులవారు యాచార్యము మనము తప్పక వినియోగించుకొనవలెను ఈ గ్రంథము గ్రంథాంతములలో, కళా

కాలాగ్రంథాంతములలో నుండు గీయందుటయేకాక, సంస్కృత విద్యార్థులకు సాధ్యముగా మంచదగిన కనుటలో సందేహము లేదు కనీసము కన్యకాయులగు వాంఛ్యులైనను వీనిని కొని రచయితకు ప్రోత్సహించుట మంచిది శ్రీ ఆచార్యులవారు తమకృషిని సర్వసమగ్రముగ సాగించి కుధాలవారిని కనుగ్రహించి టయేకాక వరిన్ని గ్రంథములను రచించి సమృద్ధయ సౌరభలవానందపరిభ్రామ సేవతో చరితార్థక నందురుగాక

సాధు

మహాక్షేత్రము మామిళ్లపల్లి

గ్రంథమున శ్రీ కవీలవాయి లింగమూర్తిగారు. తెలగి రూ ప్రతులకు - వైట్స్ క్రిలక్ష్మీనరసింహస్వామి వారి దేవస్థానం ప్రస్తుతాంధ్ర మామిళ్లపల్లి, ఆచార్యుల తాయాకా మహాబావ నగర్, బెంగళూరు, తెలంగాణ]

మామిళ్లపల్లి అనామకావలగర్ జిల్లాలో ప్రసిద్ధమైన పురాతన క్షేత్రము ఇందలి స్వామి యంగ్రహసింహస్వామి సామ్యము 12 వ శతాబ్దిలో తెలుగు వోడుల కాలమున మహాదళ నమస్కరించి నట్లుగా వాటికానామాల కలన కృష్ణ మగుమన్నది లక్ష్మీ పురాతన వృద్ధిపాత్ర యమును దాని పరిసరములలోని ఆలయములకు వానిచరిత్రలను పరిశీలించి రచింపబడిన గ్రంథము 'మహాక్షేత్రము మామిళ్లపల్లి' ఈచరిత్రను రచించిన వారు శ్రీ కవీలవాయి లింగమూర్తిగారు దీర్ఘప్రసిద్ధ కవులు, రచయిలు ఇట్టివరులైన ఆలయ భర్తృకర్తవ్యముండలివారితో ప్రాచీనమైన ఆలయ చరిత్రను, ఆంధరికీర్తి సంపదను, ప్రాచీనలోచనలనుగూర్చి కృషి చేరిలో రచించి ఈ గ్రంథమునలన వచ్చిన సాక్ష్యంతో శీర్షికాంతాంతరంగా వినిపించలే నకు సంగీతము ప్రకంపన నుటయే మొదలు మనచేతములలోని చేత

31. దీపావళి

'అభినవ రామకృష్ణ'
శ్రీ అద్దేపల్లి లక్ష్మీగోపాస్వామి

ధరలన్నియును నేడు తారావధంబులు
అవ్వాయి లను తారయవ్యలే ?
చెప్పునాయకులందఱు చిటపట బుండఁగాఁ
బై కొను నీమటపావ లేల?
మోవవర్తము రూపుమౌత దానవు బుండ
డందలై యటము బొంబులేల?
ఘనవాదనా ద్వాంబు లని యుండఁ
గదన 'కు' స్ఫురట సావాదలేల?
తలను పాల్గి లమర్చిడి జరుగుచుండు
నంకలకును నీకప్పుగంతు లేల?
ఎంచినదఁగని న బాణసంచు చాలు,
లేను దీపావళిఁ గచ్చ లేను మనకు?

***

లయములపరిచిననీతి, వ్యక్తమై ఆనీకలు
బాధపడకలవిననీతి గమనింపగియున్నది
మనభర్త రక్షణకు, దేవాలయార్థగ
(కొత్తవిట్టింపక సాయవాసకవారేయ)
అయినా ముఖ్యకర్తవ్యం అని మనము
దర మంగీకరింపవలసిన విషయము 60
సేతల యాత్ర ప్రకంబలో యాతలయాన్ని
గురించి ఎరిసరాలయాన్ని కూర్చి (తగినం
తగా) వివరం దుటకాక ఆలయము
దాని నిర్మాణము, ఆర్యామూర్తిల -
మున్నగువిషయము లెన్నియో వివరింప
బడినది ఇందలిభాగ సరికను ప్రాచీన
కాలములకు దాదాపు యందు ఉదాహరిం
బడినది ఇదియు క మంచిత్త ప్రక
గ్రంథమూర్తి మాలయార్థగణమున వృద్ధి
కింపబడినది కావున ఆనీక లభికముని
భావింప రమకావలయును

-శ్రీ గౌతమ

రచయితలకు

సంక్షేపముగను, సామన్యముతో గూడివిగాను నుండు విమర్శాత్మక రచనలకు స్వాతంత్ర్యము, గ్రంథవిమర్శకః శ్రాముఖ్యము జౌచిత్యముమీఱని అభిప్రాయభేదములకు సముచిత గౌరవము వాఙ్మయమునఁ జేరఁదగు వివిధాంశములపైఁ దమ రచనలు చలమాత్ర జేయుత నీయఁ బ్రార్థన సలక్షణములు, రసవంతములు నగు పద్య దినలఁ జేయక స్వగతిము

వివాదాస్పదములుగాని ట్టాధ్యమైన ముఁ రాజకీయ ఆర్థిక శాస్త్రీయ విశ్లేష, పారమార్థిక సాహిత్యాదులకు చలించి వివిధ ప్రక్రియలకుఁ జెందిన ఏ విషయములమీది రచనలనైనఁ బ్రమిడి చుట మాయభిలాష జేపగుట కేకైచ్చన న్బలమును వ్రాతకేఁ దచలుండవలయును ఇది ఏ అక్షరమాలను జేహము వ్రాతకేఁ దచలుండవలయును గూర్చు కలుగని రీతిగా వ్రాయగోరిక సాధరణముగా రెండు సంచికలకు గుంచి న సేషముగా continue చేయవలసి నుండు దీని వ్యాసములు ప్రచురించుట చాల కష్టము

క్రొత్త ప్రముఖ రైల్వేకంపెనీ వారు కేజీ ప్రకటనలు పగలరు

— స పాదకుడు

అడ్రసు —

స పాదకుడు విద్వాన్ ముందు సేతారామశాస్త్రి

రైల్వే తెలుగు లెక్కలు, విజి కే శాత్రు,

6-8-7, ఇన్నిసుపేట (త్యాగరాజ్ Xth),

రాజమండ్రి - 1.

16 11.91 నందికొండ హరిహరధరం ఉత్పత్తియోగి, గ్రంథ సాహిత్యంలో కళాశాఖ,
ధారణి లోకేశ్వర మొదలైనవి ఉంటాయి

Editor, Printer and Publisher B Sathatama Sastry, Printed at B. V. & Co, Press, Innaspet,
(Tyagaraja Nagar) Rajahmundry-1.

